

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Jelena Galvydytė

**MOKINIO, TURINČIO MOKYMOSI SUTRIKIMŲ,
PSICHOEDUKACINIS PORTRETAS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
doc. dr. Algirdas Ališauskas*

Patvirtinimas apie atlikto magistro darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Mokinio, turinčio mokymosi sutrikimų, psichoedukacinė charakteristika“, yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame institute / universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

Jelena Galvydytė

Vardas, pavardė

.....

Parašas

Magistro darbo santrauka

Darbe analizuojami mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, psichoedukaciniai ugdymo(si) veiksniai. Darbo tikslas - atskleisti mokymosi sutrikimų turinčio mokinio psichologinės edukacinės charakteristikos ypatumus.

Tyrimė taikyti metodai – sociometrinis tyrimas ir interviu su ugdymo(si) dalyviais (mokiniais, mokytojais, tėvais, specialistais). Sociometriniame tyrimė dalyvavo X rajono II-V klasių 33 mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų, ir 287 jų bendraklasiai. Interviu dalyvavo tie patys 33 mokymosi sutrikimų turintys mokiniai, 23 jų tėvai, 22 mokytojai ir 13 specialistų.

Svarbiausios empirinės dalies išvados:

1. Sociometriniu tyrimu nustatytas pakankamai aukštas ir gana skirtingas mokymosi sutrikimų turinčių mokinių statusas klasėje: apie pusę respondentų pateko į mėgstamųjų grupę, daugiau nei pusė tapo nemėgstamais, bet priimtais. Identifikuoti teigiamų ir neigiamų pasirinkimų motyvai, kurie labiausiai siejami su mokinių pozityviomis ar negatyviomis asmeninėmis savybėmis ir priimtinu ar nepriimtinu elgesiu.
2. Interviu turinio analizės būdu atskleisti mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, pozityvūs ugdymo(si) psichoedukaciniai veiksniai, kuriuos nurodo įvairūs ugdymo dalyviai. Mokiniam svarbu - draugiška klasė, sėkmė ne mokymosi veikloje, savo stiprybių mokantis pažinimas, geranoriška klasės draugų, mokytojo pagalba pamokų metu, šeimos narių pagalba atliekant namų darbų užduotis. Tėvams, mokytojams ir specialistams svarbios paties vaiko pastangos mokytis. Mokytojai išskiria individualios pagalbos naudą. Specialistai dažnai kalba apie sąlygų vaikui atsiskleisti, pasitikėti savimi sudarymą.
3. Išskirti ir neigiami mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, psichoedukaciniai ugdymo(si) aspektai. Vaiko ugdytojai – tėvai, mokytojai ir specialistai – dažniau akcentuoja vaiko mokymosi sunkumus nei pasiekimus ir elgesį, trukdantį mokytis. Kai kurie mokytojai neužtikrina saugios ir palaikančios ugdymo(si) aplinkos, kai poveikio priemonės ar netinkamas santykis su vaiku išprovokuoja ugdytinio nerimą, nepasitikėjimą. Menkas vaiko, turinčio mokymosi sutrikimą, įtraukimas į ugdymo(si) procesą.
4. Atskleista sėkminga ir skirtinga mokyklų patirtis, ugdant mokinius, turinčius mokymosi sutrikimų: bendraklasių pagalba mokantis, prevencinė lankomumo sistema, mokyklos pastangos įtraukti tėvus ir vaiką į ugdymą(si), užimti ugdytinius popamokine veikla.

Esminiai žodžiai: mokymosi sutrikimai, edukaciniai veiksniai, psichologiniai veiksniai.

Turinys

Patvirtinimas apie atlikto magistro darbo savarankiškumą	2
Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	5
1 skyrius. MOKYMOŠI SUTRIKIMŲ TURINČIO MOKINIO PSICHOLOGINĖ IR EDUKACINĖ SITUACIJA	9
1.1. Mokinių mokymosi sutrikimų identifikavimas bei specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo galimybės.....	9
1.2. Teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos vertinimas.....	10
1.3. Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, patiriami emociniai sunkumai.....	11
2 skyrius. MOKINIŲ, TURINČIŲ MOKYMOŠI SUTRIKIMŲ, PSICHOEDUKACINIS PORTRETAS	14
2.1. Tyrimo metodologija.....	14
2.1.1. Tyrimo dizainas.....	14
2.1.2. Tyrimo metodai.....	14
2.2. Tyrimo dalyviai.....	17
2.3. Klasės sociometrinio tyrimo rezultatai.....	18
2.4. Ugdymo proceso dalyvių interviu metu atskleisti mokinio, turinčio mokymosi sutrikimų, ugdymo(si) psichologiniai ir edukaciniai veiksniai.....	41
Išvados	58
Literatūra	60
Summary	63
Priedai:	
1. Sociometrinio tyrimo anketos pavyzdys.	
2. Interviu klausimai.	
3. Klasių sociogramos.	
4. Mokinių gautų pasirinkimų ir jų motyvų lentelės.	
5. Mokinių interviu su įvairiais ugdymosi dalyviais medžiaga.	
6. Interviu stenografuota medžiaga.	
7. Mokinių pildytos sociometrinio tyrimo anketos.	

Įvadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Galiojantys teisės aktai, norminiai dokumentai įteisina mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymąsi kartu su bendraamžiais. Bendrųjų bei specifinių mokymosi sutrikimų turintys mokiniai ugdomi pagal bendrąsias programas bendrojo ugdymo klasėse. Norminiais dokumentais numatytas šios sutrikimų grupės mokiniams specialiosios pedagoginės, specialiosios, socialinės pedagoginės bei psichologinės pagalbos poreikis.

Ališausko, Dikidži, Gerulaičio (2005), Miltenienės (2004, 2005) atlikti tyrimai rodo dominuojančias nepalankias vaiko, turinčio mokymosi sutrikimų, charakteristikas, kurių akcentavimas didina vaiko psichologinį diskomfortą ir atskirtį mokykloje. Pagalbos mokiniui specialistų charakteristikose vyrauja neigiamas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių vertinimas (Dikidži, Gerulaitis, 2003, 2005). Ališausko, Gerulaičio (2003), Ališausko, Dikidži, Gerulaičio (2005) atlikti specialiųjų ugdymosi poreikių mokinio socialinės psichologinės charakteristikos vertinimo tyrimai rodo padidintą šių mokinių nerimą mokykloje, susijusį su požiūriu į klasę, kurioje mokosi. Kaip rodo Bukartienės (2006) atliktas sociometrinis tyrimas, būdingos nepalankios tokio vaiko socialinės psichologinės subjektyvios charakteristikos (cit. Ališauskas, 2007). Skerytės – Kazlauskienės (2013) tyrime apie mokymosi sutrikimų turinčių paauglių emocinius sunkumus, atskleidžiamas šių paauglių žemesnis savęs, mokymosi kokybės vertinimas, pasyvumas. Autorė prieina išvadų, kad mokymosi sutrikimas didina emocinį pažeidžiamumą, kad pedagogų vertinime nepagrįstos neigiamos charakteristikos apie mokinius atsiranda dėl žinojimo apie jo mokymosi sutrikimą. Ališausko, Dikidži, Gerulaičio (2005) atlikto tyrimo išvadose pabrėžiama mokinių, besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje, savivertės ir savivokos kėlimo svarba, siekiant ugdymosi kokybės. Bukartienės ir Baškauskaitės (cit. Ališauskas, 2007) atlikti tyrimai rodo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams būdingas nepasitenkinimas savo klase, žemesnis statusas klasėje.

Scanlon (2013) kelia mokymosi sutrikimų identifikavimo klausimą, atkreipdamas dėmesį į mokymosi sutrikimų turinčių asmenų patiriančius antrinius sunkumus, tokius, kaip žema mokymosi motyvacija, nepakankami gebėjimai planuoti. Berman, Graham ir kt. (2004) menkas saviraiškos galimybes bei asmeninės įtakos trūkumą vertina kaip mokymosi sutrikimų pasekmes. Waber (2010) pabrėžia, kad tinkama pagalbos sistema padeda mokymosi sutrikimų vaikui įveikti akademinis sunkumus ir adaptuotis realizuojant save. Morrison ir Cosden (1997) ugdymo proceso dalyvių pastangas vertina kaip apsauginį faktorių, padedantį įveikti mokymosi sutrikimų turintiems vaikams ir jaunuoliams stresą, patiriamą dėl sutrikimo. Užsienio autoriai akcentuoja palaikančios mokymosi aplinkos kūrimo, lanksčiai organizuojamo ugdymo proceso, klaidų

pripažinimo svarbą, siekiant specifinių mokymosi sutrikimų turinčių asmenų ugdymosi sėkmės. Mokymosi sutrikimų turintiems vaikams nustatomas didelis emocinių ir socialinių sunkumų lygis. Margalit teigia, kad patiriamus emocinius sunkumus galėtų palengvinti apsauginiai faktoriai, tokie kaip tėvų parama, savęs supratimas, bendravimas (cit. Skerytė – Kazlauskienė, 2013). Pabrėžiama draugystės svarba mokymosi sutrikimų turinčio vaiko ar paauglio raidai.

Ališauskienės, Ališausko, Melienės, Miltenienės, Šapelytės (2007) atliktas tyrimas rodo gana palankų specialistų teikiamos pagalbos specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui veiksmingumo vertinimą, kai pagalbos naudą šiuo atveju vertino mokyklų vadovai, mokytojai ir patys pagalbos teikėjai. Specialiąją pedagoginę pagalbą gaunantys vaikai vertina kaip veiksmingą, bet tuo pačiu pagalbos gavimas suprantamas kaip atskirtis nuo bendraamžių, tėvai nepatenkinti bendradarbiavimu su pagalbos teikėjais.

Tyrimų autoriai vieningai sutaria, kad mokymosi sutrikimų turintys mokiniai be bendrųjų gyvenimiškų stresorių papildomai patiria neigiamus emocinius išgyvenimus, kurie atsiranda kaip mokymosi sutrikimų pasekmė. Pabrėžiama vidinių bei išorinių apsauginių faktorių buvimo reikšmė mažinant mokymosi sutrikimų turinčių vaikų ir paauglių neigiamus psichoemocinius išgyvenimus. Mokyklos vaidmuo šiuo atveju būtų užtikrinti specialiųjų ugdymosi poreikių asmeniui veiksmingą sprendimų priėmimą tenkinant poreikius ir siekiant mokinio psichologinio komforto. Pagalbos teikimo kokybė specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams vertinama pagal pasitenkinimą teikiama pagalba, sėkmingą šeimos bei paties vaiko įtraukimą priimant sprendimus, susijusius su vaiko ugdymu. Remiantis aptartais tyrimais apie patiriamus mokymosi sutrikimų turinčių vaikų neigiamus emocinius išgyvenimus mokykloje, pagalbos teikimo kokybės vertinimą turėtume praplėsti apsauginių faktorių kūrimu, tokių kaip savirealizacija, galimybės išgyventi sėkmę mokantis, bendraujant ir aktyviai veikiant ugdymo aplinkoje. Šiuo darbu ketinama išskirti pozityvius ir neigiamus psichologinius ir edukacinius faktorius, veikiančius mokymosi sutrikimų turinčių mokinių gyvenimo kokybę. Svarbu, kaip pats mokinys vertina savo galimybes atsiskleisti ir patirti teigiamus išgyvenimus mokykloje ir kaip paties vaiko vertinimas dera su ugdymo proceso dalyvių vertinimais. Jeigu siekiame ir palaikome „Mokyklos visiems“ kūrimo koncepciją, tai savigarbos ir teigiamo savęs vertinimo aplinkos kūrimas visiems mokyklos mokiniams, pripažįstant jų individualius poreikius ir interesus – kiekvienos mokyklos tikslas¹.

Probleminiai klausimai. Tyrimo aktualumą apibrėžia probleminiai klausimai: Kokios dominuojančios mokymosi sutrikimų turinčio vaiko psichologinės ir edukacinės charakteristikos? Kaip mokymosi sutrikimų turintis mokinys vertina teikiamą pagalbą ir kaip

¹ Švedijos specialiojo ugdymo plėtros institutas, Norvegijos švietimo ministerija. Mokykla visiems: mokymo priemonių kūrimas: Mokymo priemonių neįgaliems mokiniams kūrimo gairės.

skiriasi šis vertinimas su pagalbos teikėjų vertinimu? Kokios mokymosi sutrikimų turinčio mokinio aktyvumo, savirealizacijos ir palaikančių tarpasmeninių santykių kūrimo galimybės?

Tyrimo objektas: mokymosi sutrikimų turinčio mokinio ugdymosi psichologiniai ir edukaciniai veiksniai.

Tyrimo tikslas - atskleisti mokymosi sutrikimų turinčio mokinio psichologinės edukacinės charakteristikos ypatumus.

Uždaviniai:

1. Teorinės analizės būdu išskirti psichologinius bei edukacinius veiksnius, lemiančius mokinio, turinčio mokymosi sutrikimų, sėkmę mokantis bei savirealizacijos galimybes.
2. Sociometrinio tyrimo metodu nustatyti mokymosi sutrikimų turinčio mokinio statusą klasėje ir jį lemiančius veiksnius.
3. Interviu turinio analizės būdu išskirti pozityvius ir negatyvius mokymosi sutrikimų turinčio mokinio ugdymo(si) psichologinius ir edukacinius veiksnius.

Tyrimo dalyviai: Tyrime taikyti tikslinės imties principai. Atrinkimo kriterijai – amžius (I-V klasė) bei sutrikimas (mokymosi sutrikimai) ir respondentų ugdymosi vieta (X rajono mokyklos). Interviu tyrime dalyvavo 33 II-V klasių mokymosi sutrikimų turintys X rajono mokiniai, 23 jų tėvai, 22 mokytojai, 13 pagalbos mokiniui specialistų. Sociometriniame klasės tyrime dalyvavo 327 II-V klasių mokiniai, mokymosi sutrikimų turinčių vaikų bendraklasiai.

Tyrimo metodologija ir metodai. Norint atskleisti vaiko, turinčio mokymosi sutrikimų, psichologinę ir ugdymosi charakteristiką bei teikiamos pagalbos situaciją, pasirinkti kokybiniai (interviu, turinio analizė) ir kiekybiniai (sociometrinis tyrimas) tyrimo metodai.

Pusiau struktūruoto (autorius sudaryto) interviu būdu apklausti mokymosi sutrikimų turintys mokiniai, ir ugdymosi dalyviai. Interviu pateikiami klausimai apie mokinio savijautą, santykius klasėje, aktyvumą bei mokymąsi ir gaunamos pagalbos situaciją.

Naudota interviu turinio (content) analizė. Išskirtos 7 kategorijos: savijauta, tarpasmeniniai santykiai, savirealizacija, vaiko pasirengimas mokytis, mokymosi aplinka, šeima, bendradarbiavimas. Kategorijos suskaidytos į 34 subkategorijas. Respondentų interviu turinio teiginiai suskirstyti pagal šią kategorizavimo sistemą. Skaičiuotas pasikartojimų dažnumas, nagrinėti respondentų pozicijų sutapimai ir skirtumai.

Sociometrinis mokinio socialinio statuso klasėje tyrimas Dž. Moreno metodu (Suslavičius, 2006) atliktas klasėse, kuriose mokosi mokymosi sutrikimų turintys respondentai. Sociometrinio klasės tyrimo klausimai parinkti pagal 3 vertinimo kriterijus: mokymosi, laisvalaikio, paslapties. Klasės mokinių prašoma trumpai paaiškinti pasirinkimo motyvą. Pagal gautą pasirinkimų skaičių apskaičiuotas mokinių statusas klasėje, išskiriamos žvaigždės, mėgstamieji, nemėgstami, bet

priimti, atstumtieji ir izoliuotieji klasėje. Išsamiau analizuojamas mokymosi sutrikimų turinčio mokinio santykis su klasės draugais, nagrinėjant klasės draugų pasirinkimo motyvus.

Pagrindinės sąvokos:

Mokymosi sutrikimai – dviejų ar daugiau dalykų – skaitymo, rašymo, matematikos ar kitų dalykų, taip pat elgesio ir emocijų, kalbos ir kalbėjimo sutrikimai, kurie pasireiškia vaikui įsisavinant mokymosi programą, tai yra įgyjant pagrindinių kompetencijų².

Bendrieji mokymosi sutrikimai – tai grupė sutrikimų, kurie pasireiškia mokymosi pasiekimų atsilikimu iš dviejų ir daugiau dalykų (skaitymo, rašymo, matematikos ar kitų mokomųjų dalykų). Šis atsilikimas yra tikėtinas, kai asmens intelektiniai gebėjimai yra žemi (IQ yra nuo 70 iki 79), tačiau nesiekia labai žemo intelekto ribos².

Specifiniai mokymosi sutrikimai - tai heterogeniška grupė sutrikimų, kurie pasireiškia mažesniais skaitymo, rašymo ar matematikos mokymosi pasiekimais nei tikėtina pagal intelektinius gebėjimus (kai IQ yra 80 ir aukštesnis) bei vaiko amžių atitinkantį ugdymą. Dėl atskirų pažinimo procesų neišlavėjimo ar sutrikimo mokymosi pasiekimai neatitinka bendrųjų pasiekimų ir kompetencijų, tačiau jų priežastis nėra intelekto, sensoriniai sutrikimai ir netinkamas ugdymas ar sociokultūrinės sąlygos².

Edukaciniai veiksniai gali būti išoriniai ir vidiniai. Vidiniai edukaciniai veiksniai apibūdinami kaip mokinio pasirengimas mokytis – tai vaiko gebėjimai, įgūdžiai, interesai, motyvai, nuostatos, savęs pažinimas ir vertinimas. Išoriniai edukaciniai veiksniai – tai ugdymo turinio pritaikymas, mokymo metodų, priemonių parinkimas, pedagoginės pagalbos teikimas, mokytojų kompetencijos (Jovaiša L., 2011; Šiaučiukėnienė, 2013).

Psichologiniai veiksniai – šiame darbe suprantami kaip psichoemocinės asmens raidos veiksniai: savijauta, savęs vertinimas, tarpasmeniniai santykiai, asmeninė įtaka, savirealizacija (Legkauskas, 2013; Scanlon, 2013; Skerytė – Kazlauskienė, 2013).

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (39 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 41 lentelė, 19 paveikslų. Atskirai prieduose pateikiama: sociometrinio tyrimo anketos pavyzdys, interviu klausimai, klasių sociogramos, mokinių gautų pasirinkimų ir motyvų lentelės, mokinių interviu su įvairiais ugdymo(si) dalyviais medžiaga, interviu stenografuota medžiaga, mokinių pildytos sociometrinio tyrimo anketos. Darbo apimtis - 64 puslapiai.

² Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas, 2011

1 skyrius. MOKYMOSI SUTRIKIMŲ TURINČIO MOKINIO PSICHOEDUKACINĖ SITUACIJA.

1.1. Mokinių mokymosi sutrikimų identifikavimas, bei specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo galimybės

Mokymosi sutrikimų turintiems mokiniams pasireiškia sunkumai įsisavinant mokymosi programą. Bendrieji ir specifiniai mokymosi sutrikimai pasireiškia mažesniais skaitymo, rašymo ar matematikos mokymosi pasiekimais. Bendrųjų mokymosi sutrikimų turinčių mokinių menki mokymosi pasiekimai tikėtini dėl žemų intelektualinių gebėjimų (IQ yra nuo 70 iki 79). Specifinių mokymosi sutrikimų atveju būdingas atskirų pažinimo procesų neišlavėjimas, mokymosi pasiekimai neatitinka bendrųjų kompetencijų ar pasiekimų². Fletcher (2012) teigia, kad mokymosi sutrikimus galime vadinti netikėtais, nes juos sudėtinga prognozuoti, kadangi iki mokantis skaityti, rašyti ir skaičiuoti šie sunkumai neišryškėja. Mokymosi sutrikimų turintiems asmenims nėra ženklių mąstymo ar adaptyvaus elgesio sutrikimų, kurie pasireikštų prieš pradėdant mokytis. Minėtas autorius atskleidžia, kad žemi akademiniai pasiekimai susiję su informacijos išlaikymo atmintyje sunkumais dėl nepakankamos darbinės atminties bei išsiblaškymo ir sunkumais slopinant dalį informacijos, jei to reikalauja užduotis.

Mokymosi sutrikimai nustatomi mokykliniame amžiuje pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, kreipiantis ugdymo įstaigai arba tėvams. Čia atliekamas išsamus kompleksinis vertinimas medicininiu, psichologiniu, pedagoginiu požiūriu, nustatomi specialieji ugdymosi poreikiai, numatant jų tenkinimo galimybes³. Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą mokykloje organizuoja Vaiko gerovės komisija, kurios funkcijos bei darbo organizavimo tvarka numatyta teisiniuose dokumentuose⁴. Ugdymo įstaiga, atsižvelgdama į pedagoginės psichologinės tarnybos rekomendacijas, tėvų pageidavimus, vadovaudamasi galiojančiais teisės aktais bei įvertindama turimų resursų panaudojimo galimybes, pati priima sprendimus dėl pagalbos teikimo formos, intensyvumo, ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo būdų, atskaitomybės. Mokymosi sutrikimų turintys mokiniai ugdomi pagal bendrąsias programas bendrojo ugdymo klasėse. Norminiai dokumentai įteisina šių vaikų ugdymą nekeičiant ugdymo turinio, pritaikant pasiekimų ir pažangos vertinimo kriterijus arba numato dalykų bendrųjų programų pritaikymą, siekiant padėti šiems mokiniams pasiekti bendrosiose programose aprašomą patenkinamą pasiekimų lygį. Šios sutrikimų grupės mokiniams numatytas specialiosios pedagoginės, specialiosios, socialinės pedagoginės bei psichologinės pagalbos poreikis². 2013-2014 ir 2014-2015 bendruosiuose ugdymo planuose (2013) numatomos galimybės lanksčiau organizuoti ugdymo procesą, kai pamokas gali vesti du pedagogai, mokiniui

³ Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas, 2011.

⁴ Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašas, 2011.

specialistų pagalba teikiama pamokų metu, po pamokų, esant reikalui pamokos eigoje skiriamas laikas poilsio pertraukėlėms. Numatomas instrukcijų, užduočių, vertinimo kriterijų pritaikymas mokymosi sutrikimų turintiems mokiniams pasiekimų patikrinimo ar brandos egzaminų metu, pratęsiant užduočių atlikimo laiką, nelaikant klaidomis tam tikrų raidžių porų painiojimo rašant, leidžiant naudotis lentelėmis, formulių rinkiniais, schemomis, skaitymo užduotis atliekant atskiroje patalpoje⁵.

1.2. Teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos vertinimas

Ališauskienės ir kt. (2007) atliktas tyrimas atskleidžia gana palankų teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos veiksmingumo vertinimą, tačiau šis vertinimas atspindi pačių pagalbos teikėjų, o ne jos gavėjų nuomonę. Atliktame tyrime išryškėjo specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo vienkryptiškumas, kai pagalba teikiama prisiimant eksperto poziciją, pagalbos teikimo nederinant su ugdymo proceso dalyviais. Tėvai pasitiki teikiama specialiąja pedagogine pagalba, tačiau ją vertina kaip vaiko atskirties formą ir nėra įtraukiami priimant su jų vaikų ugdymu susijusius sprendimus (Miltenienė, 2005). Remiantis inkliuzijos bei socialinės interakcijos principais siektume aktyvaus kiekvieno asmens dalyvavimo, pripažįstant jo galias ir sudarant sąlygas atsiskleisti ir aktyviai veikti (Geležinienė ir kt., 2009). Todėl svarbus būtų paties pagalbos gavėjo požiūris į jam teikiamą pagalbą, jos naudingumo vertinimas ne pagalbos teikėjų, o pagalbos gavėjų atžvilgiu. Jeigu esame socialinio dalyvavimo teorijos šalininkai, tai turėtume pripažinti asmens galias pačiam priimti sprendimus, susijusius su jo gerove. Tokiu atveju specialiojo ugdymo koordinatorius – derybininkas ir tarpininkas, o ne sprendimų priėmėjas. Kai kuriais atvejais direktyvi intervencija taip pat vertinama kaip apsaugos veiksnys, kai susiduriama su sutrikimo neigimu, tėvų nusivylimu arba nepagrįstais lūkesčiais (Morrison, Cosden, 1997). Kaip aiškina Scanlon (2013), ne tiek svarbu tiksliai atpažinti mokymosi sunkumų priežastis, kiek tinkamai tenkinti ugdymosi poreikius. Waber (2010) teigia, kad ugdymo įstaigoje tinkamai veikianti pagalbos sistema padeda mokymosi sutrikimų turinčiam vaikui pasiekti mokymosi pažangą. Inkluzinės praktikos įgyvendinimo sėkmė siejama su mokyklos tolerancija mokinių skirtumams, gebėjimu lanksčiai keisti vidaus politiką ir praktiką, bendradarbiavimu sprendžiant problemas (Ališauskas, Ališauskienė, Kairienė, 2011). Miltenienė, Melienė, Kairienė (2013) analizavo specialistų kompetencijas dirbant su specialiuoju ugdymosi poreikių mokiniams. Specialistai teigiamai vertina savo žinias bei pasirengimą atpažinti ir tenkinti mokinių individualius mokymosi poreikius, kaip tobulintiną sritį pripažįsta tėvų švietimą ir konsultavimą. Svarbus abipusis ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, kuris šiuolaikinėje švietimo sistemoje suprantamas kaip abiejų šalių žinių ir gebėjimų derinimas bei derybos priimant

⁵ Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo, kalbų įskaitų, brandos egzaminų užduoties formos, vykdymo ir vertinimo instrukcijų pritaikymo mokiniams, buvusiems mokiniams ir eksternams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, tvarkos aprašas, 2012.

sprendimus (Lekavičienė ir kt., 2010; Šiaučiukėnienė, Visockienė, 2013; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003).

Miltenienės (2005) daktaro disertacijoje nagrinėjamas vaikų, tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo modelis, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. Bendradarbiavimas turėtų būti suprantamas kaip priemonė, padedanti siekti inkluzijos. Tyrimo autorė atskleidžia, kad nepakankamai vertinamos specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ir jų tėvų galimybės dalyvauti ugdymo procese, jie nepripažįstami kaip lygiaverčiai bendradarbiavimo partneriai. Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai nepasitiki savimi, nedalyvauja priimant sprendimus, susijusius su jų ugdymo situacijos keitimu, vengdami išgirsti neigiamos informacijos apie save. Pedagogams būdingas neigiamas specialiųjų ugdymosi poreikių vaizdinys, pasipriešinimas pokyčiams trukdo veiksmingai bendradarbiauti, į ugdymosi problemų sprendimą įtraukiant vaiką ir tėvus, kaip lygiaverčius ugdymosi dalyvius. Realiose situacijose pedagogai bendradarbiavimą supranta kaip vienkryptį tėvų informavimą, dokumentų pasirašinėjimą, kvietimą dalyvauti susirinkimuose. Minėta situacija neatspindi tikrosios bendradarbiavimo esmės, kai ginami interesai ir ieškoma abiem pusėms palankaus sprendimo. Šiuolaikinėje visuomenėje ugdymas turėtų būti suvokiamas kaip socialinis procesas, kurio metu dalijamasi abipuse informacija, patirtimi.

1.3. Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, patiriami emociniai sunkumai

Mokymosi sutrikimų turintys asmenys gali turėti planavimo, laiko valdymo, informacijos atgaminimo sunkumų, organizacinių gebėjimų stoką bei saviraiškos sunkumų, kai menkos saviraiškos galimybės suvokiamos kaip mokymosi sunkumų pasekmė (Berman, Graham, Hoskyn, Wong, 2004). Scanlon (2013) pabrėžia, kad neužtenka įvertinti vien tik akademinis rodiklius, nes mokymosi sutrikimų turintys asmenys patiria ne tik skaitymo, rašymo, skaičiavimo sunkumų. Turintiems mokymosi sutrikimų būdingi antriniai sunkumai, tokie kaip žema mokymosi motyvacija, asmeninės įtakos trūkumas, menki socialiniai įgūdžiai, patiriama rizika iškristi iš mokyklos. Netinkamai tenkinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, mažėja jų aktyvumas, menkėja saviraiška, kas apsunkina jų psichosocialinės adaptacijos galimybes (Waber, 2010). Specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių mokymosi kokybė suprantama ne tik kaip specialiosios pedagoginės pagalbos veiksmingumas tenkinant jų specialiuosius ugdymosi poreikius, pabrėžiama ir šių mokinių mokyklinio gyvenimo kokybė, kurios siekiant svarbus mokinio savęs vertinimas, akcentuojant galias (Ališauskas, Gerulaitis, 2003).

Morrison, Cosden (1997) nagrinėja, kaip stresoriai veikia vaikų ir jaunuolių, turinčių mokymosi sutrikimų, socialinę ir emocinę adaptaciją. Minėti autoriai konstatuoja, kad mokymosi sutrikimų buvimo faktas suvokiamas kaip rizikos faktorius, galintis sukelti depresiją, nesantaiką šeimoje ar socialinį konfliktą. Mokymosi sutrikimų turintis mokinys neturėtų jausti streso dėl to,

kad iš jo reikalaujama, ko jis negali, pavyzdžiui, skaityti, rašyti, skaičiuoti be klaidų greitu tempu. Laimei, veikia apsauginiai faktoriai, tokie kaip intervencija, kuri reikalauja ugdymo proceso dalyvių, be abejo ir šeimos narių, motyvacijos ir pastangų. Pasak Marglit, vaiko, patiriančio mokymosi sutrikimų, psichoemocinį funkcionavimą palengvina tėvų parama, savęs supratimas, bendravimas (cit. Skerytė – Kazlauskienė, 2013). Draugystės buvimas, gebėjimas puoselėti draugiškus santykius mokymosi sutrikimų turinčiam vaikui, paaugliui galėtų tapti apsaugos veiksniu, padedančiu įveikti stresines situacijas. Ališausko, Dikidži, Gerulaičio (2005) atliktame tyrime beveik pusei specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių išryškėjo padidėjęs nerimastingumas žinių tikrinimo, saviraiškos ir aplinkinių lūkesčių pateisinimo srityse. Tyrimo autoriai atskleidžia, kad mokyklinis nerimastingumas būdingesnis mokiniams, patiriantiems žymesnių mokymosi sunkumų, taip pat atrastos sąsajos tarp nerimastingumo ir vaiko situacijos klasėje. Kaip teigia Perlso, galimybes atitinkančios užduotys ir draugų parama mažina nerimą (cit. Šiaučiukėnienė, Visockienė, 2013). Siekiant optimalių vystymosi sąlygų kiekvienam vaikui kuriama aplinka, kurioje vaikas iš tiesų dalyvauja bendruomenės gyvenime ir turi teigiamų reikšmingų patyrimų dalyvaujant bei išgyvena priklausymo bendruomenei jausmą.¹ Vaiko bendravimo įgūdžiai atsiskleidžia savarankiškai jam veikiant socialinėje tikrovėje, nepriklausomai nuo išminktų veiksmų (Juodaitytė, 2003).

Mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų, patiria daugiau emocinių sunkumų mokykloje, nei mokymosi sutrikimų neturintys jų bendraamžiai (Barkauskaitė, Skerytė – Kazlauskienė, 2010), jiems būdingas padidėjęs nerimas (Kaffemanienė, Ivoškutė, 2005). Palombo teigia, kad savęs vertinimas ir savo kompetencijų pažinimas – svarbus vaikų ir paauglių asmenybės formavimosi veiksnys (cit. Barkauskaitė, Skerytė – Kazlauskienė, 2010). Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, savęs vertinimą veikia informacija apie save kaip apie mokinį. Todėl svarbu, kad pedagogų, pagalbos specialistų bei tėvų pateikiamose charakteristikose dominuotų realią situaciją atspindinti mokymosi informacija, kai numatomos galimybės įveikti arba apeiti mokymosi sutrikimus. Daugumai specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių tenka žemesnis (izoliuotų, atstumtųjų) statusas klasėje, tačiau dalis šių mokinių patenka į priimtųjų, mėgstamų ar net žvaigždžių kategorijų grupę (Bukartienė, 2006, cit. Ališauskas, 2007). Sociometrinio tyrimo autorė prieina išvadų, kad žemą statusą klasėje lemia ne specialieji ugdymosi poreikiai, o asmenybės charakteristikos, bendros visiems mokiniams. Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai kenčia dėl komplikuočių santykių su bendraamžiais, tėvais ir pedagogais (Miltenienė, 2005). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas, nors ir suvokiamas kaip padedantis įveikti sunkumus, paties mokinio vertinamas kaip atskirties forma ir veiksnys, skatinantis bendraamžių patyčias. Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams būdingas nepasitenkinimas savo klase, didesnis pokyčių klasėje poreikis (Baškauskaitė, 2006, cit. Ališauskas, 2007). Ališausko,

Bukantaitės (2011) atliktas tyrimas atskleidžia, kad mokymosi sutrikimų turinčius mokinius bendraklasiai priima pozityviai.

Specialiųjų ugdymosi poreikių mokinys dažnai girdi neigiamus vertinimus, kurie konstruoja neigiamą savęs vaizdinį (Miltenienė, 2005). Kadangi savęs vertinimą sudaro informacija ne tik apie savo akademinius pasiekimus, kurie nagrinėjamu atveju menkesni nei bendraamžių ir neigiamai veikia savivertę, bet svarbu atrasti kompetencijas, padedančias atsiskleisti ir plėtoti savo galias kitose srityse. Pagal Harter, svarbiausios savęs vertinimo sritys ankstyvoje paauglystėje – tai akademinė kompetencija, socialinis priėmimas, sportinė kompetencija, išvaizda bei elgesio adekvatumas (cit. Skerytė – Kazlauskienė, Barkauskienė, Povilaitis, 2012). Minėtų autorių tyrimo rezultatai atskleidžia mokymosi sutrikimų turinčių paauglių menkesnį savęs vertinimą akademinės, socialinės bei elgesio kompetencijų srityse. Tyrėjai atskleidžia, kad mažiau patyčių patiria mokymosi sutrikimų turintys paaugliai, kurie geriau vertina savo mokymosi pasiekimus bei elgesio kompetencijas, kurie daugiau dalyvauja sporto ir laisvalaikio užsiėmimuose. Jeigu žmogaus gerovę suvoksime kaip galimybę realizuoti savo galias ir atsiskleisti, gaunant aplinkinių paramą, tai svarbu mokymosi sutrikimų turinčiam vaikui sudaryti savirealizacijos galimybes, sukuriant palankią veikti socialinę tikrovę. Kada asmuo jaučiasi pilnavertis bendruomenės narys? Ne tik tada, kai jam leidžiama būti šalia, kai jam padedama būti kartu su visais. Pilnatvei pajusti asmeniui būtina galimybė veikti aplinką, keisti ją, būti joje reikšmingam (Geležinienė ir kt., 2009). Bradshaw ir Richardson išskiria vaiko gerovę apibūdinančius rodiklius: vaiko pasitenkinimas savo gyvenimu, santykiai su svarbiais žmonėmis, saugumas (Legkauskas, 2013).

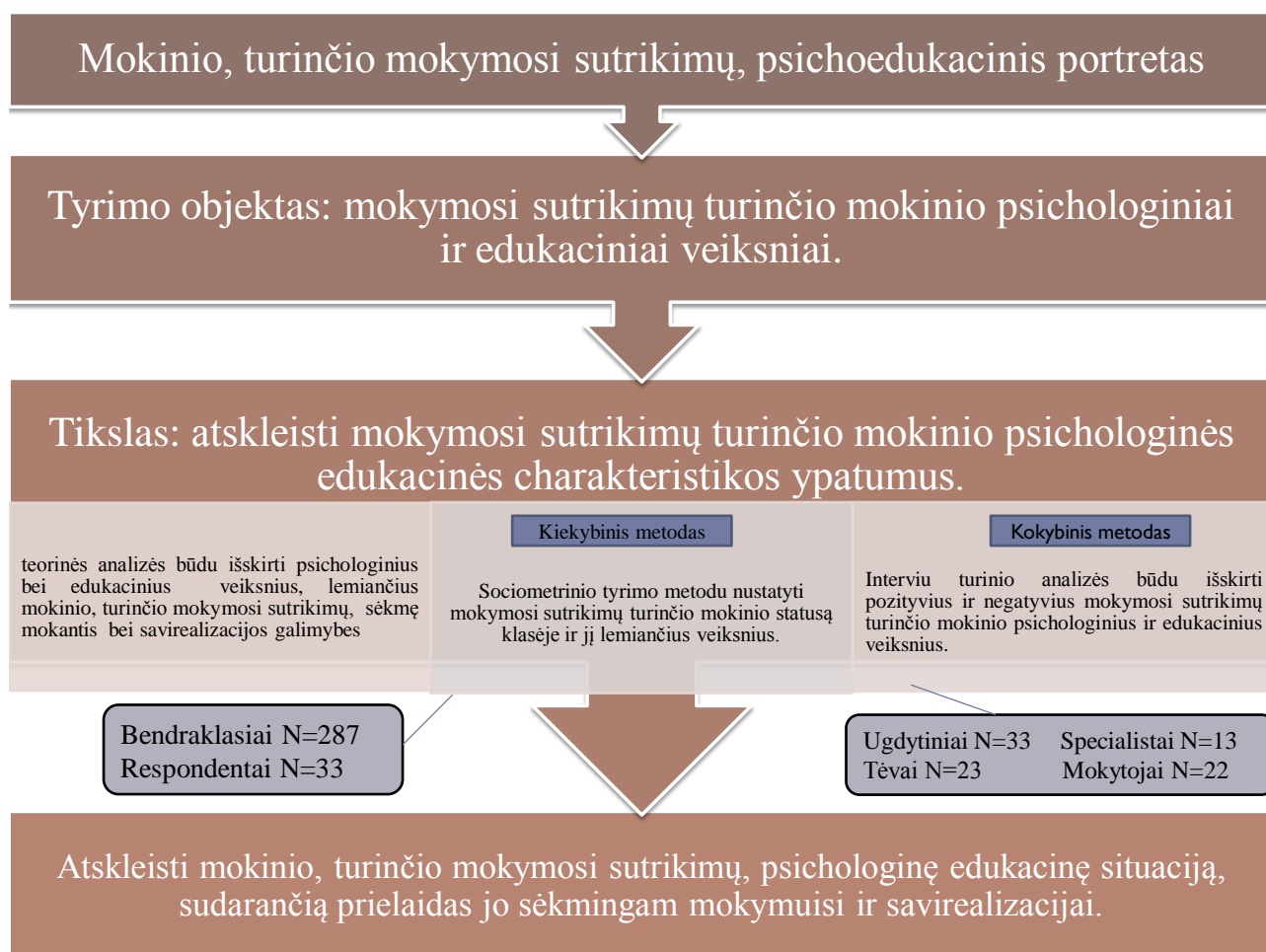
Mokymosi sutrikimų turintys mokiniai pasižymi pakankamais intelektualiais gebėjimais, kad adekvačiai suvoktų ir vertintų savo situaciją mokykloje. Kaip mokyklos bendruomenė ir tėvai padeda šiems mokiniams atskleisti jų mokymosi bei savirealizacijos galias? Tyrimu siekiama įvertinti X rajono mokymosi sutrikimų turinčių mokinių ir ugdymo proceso dalyvių požiūrį į vaiko savijautą, savirealizacijos galimybes, pasirengimą mokytis bei pagalbos resursų panaudojimą konkrečiu atveju. Svarbu atskleisti bendradarbiavimo patirtis, teikiamos pagalbos naudos įvertinimo momentus bei išanalizuoti sėkmingus atvejus, kai mokymosi sutrikimų turintis mokinys gerai jaučiasi mokykloje, aktyviai realizuoja savo galias įvairioje veikloje, kai mokymosi nesėkmėms apeiti taikoma kryptinga pagalba bei šeimos parama ir ugdymosi proceso dalyviai atskleidžia teikiamos pagalbos naudą. Sėkminga patirtimi grindžiami pavyzdžiai – kokybiškos pagalbos teikimo įrodymas, kuriuo galėtų remtis kuriantieji mokymosi sutrikimų turinčių mokinių gerovę mokykloje.

2 skyrius. MOKINIŲ, TURINČIŲ MOKYMOSI SUTRIKIMŲ PSICHOEDUKACINIS PORTRETAS

2.1. Tyrimo metodologija

2.1.1. Tyrimo dizainas

Tyrimas susideda iš dviejų dalių. Pirmoje tyrimo dalyje pasirinktas kiekybinis metodas – sociometrinis tyrimas. Juo ketinama nustatyti mokymosi sutrikimų turinčių respondentų socialinį statusą ir pasirinkimų motyvus. Antroje dalyje naudojami kokybiniai metodai: interviu bei interviu turinio analizė. Joje siekiama atskleisti vaiko, turinčio mokymosi sutrikimų psichoedukacinę charakteristiką. Tyrimo metodologiją iliustruoja tyrimo dizainas (1 pav.).

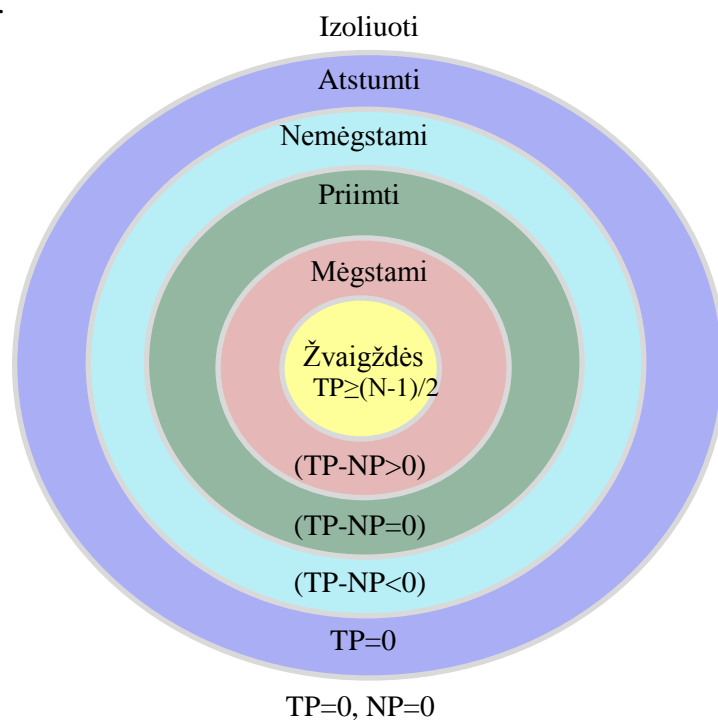
1 pav. Tyrimo dizainas

2.1.2. Tyrimo metodai.

Siekiant atsakyti į probleminius klausimus bei pasiekti tikslo, pasirinkti kokybiniai (interviu, interviu turinio analizė) bei kiekybiniai (sociometrinis) tyrimo metodai.

Sociometrinio mokinio socialinio statuso klasėje tyrimu siekta išsiaiškinti mokinių, turinčių mokymosi sutrikimą, statusą ir pasirinkimų veiksnius. Dž. Moreno metodu atliktas mokinio statuso tyrimas klasėse, kuriose mokosi mokymosi sutrikimų turintys respondentai. Respondentams pateikta sociometrinio tyrimo anketa (1 priedas, p.3), kurią prašoma užpildyti.

Kai kuriems tyrimo dalyviams buvo suteikta tyrėjo, mokytojo ar mokytojo padėjėjo pagalba, padedant perskaityti ir užrašyti atsakymus. Sociometrinio klasės tyrimo klausimai parinkti pagal 3 vertinimo kriterijus, siūlomus metodo autoriaus: mokymosi, laisvalaikio, paslapties. Mokiniais buvo užduota 10 klausimų, prašant pasirinkti nuo vieno iki trijų klasės draugų, su kuriais norėtų dalyvauti įvardijamoje veikloje ir kitus (nuo 1 iki 3), kurių nesirinktų dalyvauti siūlomoje veikloje. Klasės mokinių prašoma trumpai paaiškinti pasirinkimo motyvą. Mokiniai pasirinkdami užrašo klasės draugo vardą ir trumpai nurodo, kodėl jį renka. Pagal gautą pasirinkimų skaičių apskaičiuojamas mokinių statusas klasėje, išskiriamos statusų kategorijos – lyderiai arba žvaigždės, mėgstami, priimtieji, nemėgstami, bet priimti, atstumtieji ir izoliuotieji klasėje. Suslavičius (2006), pateikdamas sociometrinio tyrimo rezultatų apdorojimo principus, teigia, kad pasirinkimų skaičius, padedantis nustatyti lyderį ar atstumtąjį yra santykinis, nes priklauso nuo grupės dydžio. Be to, Dž. Moreno pateiktas duomenų apdorojimo būdas, nustatant statusą, taikomas esant tik teigiamiems pasirinkimams. Todėl, siekiant tikslesnio statuso vertinimo, buvo atsižvelgta į grupių dydį, kuris kito nuo 12 iki 29. Sociometrinio tyrimo duomenys buvo skaičiuojami teigiamus pasirinkimus (TP) vertinant teigiamu skaičiumi, neigiamus (NP) – neigiamu (2 pav.).

2 pav. Sociograma (TP – teigiami pasirinkimai, NP – neigiami pasirinkimai, N – mokinių skaičius)

Pateikimas į žvaigždžių statuso grupę numatytas negavus nei vieno neigiamo pasirinkimo ir surinkus pusę arba daugiau nei pusę bendraklasių pasirinkimų ($TP \geq (N-1)/2$, kai N – klasės mokinių skaičius). Į mėgstamų statuso kategoriją patenka asmenys, kurie teigiamų pasirinkimų gavo daugiau negu neigiamų ($TP-NP > 0$). Priimtieji - surinkę vienodą teigiamų ir neigiamų pasirinkimų skaičių, svarbu, kad būtų gavę pasirinkimus ($TP-NP = 0$). Išskirta nemėgstamų, bet

priimtų statuso grupė, kai neigiami pasirinkimai viršija teigiamų pasirinkimų skaičių, bet respondentai yra gavę nors vieną teigiamą pasirinkimą ($TP-NP < 0$). Atstumtiesiems priskirti asmenys, gavę vien neigiamus pasirinkimus. Į izoliuotą statuso grupę patenka asmenys, negavę nei vieno pasirinkimo. Klasės mokinių, kartu ir mokymosi sutrikimų turinčių, pasiskirstymą pagal socialinius statusus iliustruoja pateiktos klasių sociogramos (3 priedas, p. 7-15). Interpretuojant sociometrinio tyrimo rezultatus išsamiau analizuojamas mokymosi sutrikimų turinčio mokinio santykis su klasės draugais, nagrinėjant bendraklasių pasirinkimo motyvus. Teigiamų ir neigiamų pasirinkimų motyvai taip pat padeda atskleisti klasės vertybes, bendrą kultūrą, priimant sprendimus dėl bendravimo su mokymosi sutrikimų turinčiu mokiniu. Klasės mokinių pasirinkimo argumentai atskleidžia, kokie charakterio bruožai lemia teigiamus pasirinkimus, kokie – neigiamus. Mokinių pildytos anketos pateikiamos 7 priede (atskirame segtuve).

Siekiant sudaryti mokinio psichologinę edukacinę charakteristiką pasirinkti kokybiniai metodai - interviu bei interviu turinio analizė. Pusiaus struktūruoto autoriaus sudaryto interviu būdu apklaustas 91 asmuo, kuriems garantuotas anonimiškumas, pagarbiai priimta išsakoma nuomonė (Sattler, Hoge, 2006). Interviu klausimai (2 priedas, p.5) sudaryti pagal darbo temą ir tikslą bei iškeltus probleminius klausimus. Pirmoje interviu klausimų dalyje siekiama atskleisti vaiko psichologines charakteristikas, svarbias jo asmenybės formavimuisi. Pateikiami klausimai apie vaiko savijautą, nuotaiką ir pokyčių klasėje poreikį, taip pat apie tarpasmeninius santykius, draugystę, padedančias arba trukdančias bendrauti charakteristikas, savirealizacijos bei aktyvumo klasėje ar mokykloje galimybes. Antroje dalyje pateikiami klausimai, atskleidžiantys vaiko ugdymosi situaciją, vertinant vaiko pasiekimus ir nusiteikimą mokytis bei mokymosi aplinkos kūrimą, numatant pagalbos teikimo kryptis, panaudojant ugdymo įstaigos bei šeimos pagalbos resursus, vertinant teikiamos pagalbos naudą. Klausimai mokiniams ir suaugusiems ugdymosi proceso dalyviams iš esmės tie patys, šiek tiek skiriasi sąvokų, sakinių sandaros sudėtingumu, įvertinant skirtingą dalyvių amžių ir patirtį. Interviu garsiniam įrašymui naudota kompiuterinė garso įrašymo priemonė. Garso įrašas stenografuotas ir interviu turinio informacija pateikta Word formatu prieduose (6 priedas atskirame segtuve).

Naudota interviu turinio (content) analizė – kokybinių duomenų mokslinio nagrinėjimo metodas, grindžiamas šių duomenų formalizuotų kodavimu ir statistine analize (Bitinas, 2013). Remiantis nagrinėta mokslinė literatūra ir gauta empirine medžiaga, išskirtos darbo tikslą ir uždavinius atspindinčios 7 kategorijos: savijauta, tarpasmeniniai santykiai, savirealizacija, vaiko pasirengimas mokytis, mokymosi aplinka, šeima, bendradarbiavimas. Kategorijos suskaidytos į 34 subkategorijas (4 lentelė, p.41). Respondentų interviu turinio teiginiai analizuojant suskirstyti pagal šią kategorizavimo sistemą. Skaičiuotas pasikartojimų dažnumas, nagrinėti respondentų

pozicijų sutapimai ir skirtumai. Taip pat analizuojami geros savijautos ir tinkamų savirealizacijos sąlygų aspektai, mokinio savivertei svarbios charakteristikos, mokyklos galimų resursų panaudojimas, kuriant palankią mokymosi aplinką, ugdymo(si) dalyvių bendradarbiavimas kaip susitikimo faktas ar sprendimų priėmimo praktika. Taip pat svarbus mokymosi pasiekimų ir sunkumų bei numatytos pagalbos krypties, panaudojant galimus resursus, santykis, kai esant didesniems sunkumams respondentai atskleidžia daugiau informacijos apie naudojamus pagalbos būdus, metodus. Ypač svarbia išskirčiau dalyvių pasitenkinimo teikiama pagalba kategoriją. Pasitenkinimą teikiama pagalba vertinčiau kaip veiklos reguliavimo ar kokybės siekimo rodiklį. Tyrime dalyvavusių mokinių ir įvairių ugdymosi dalyvių (tėvų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų) interviu turinio medžiaga pateikiama prieduose (5 priedas, p.24-357).

2.2. Tyrimo dalyviai.

Tyrimo taikyti tikslinės imties principai, kai dalyviai atrinkti pagal amžių, sutrikimą bei ugdymosi vietą. Interviu tyrimui pasirinkti I-V klasių X rajono bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų, jų tėvai bei pedagogai ir pagalbos mokiniui specialistai. Interviu tyrime dalyvavo 33 II-V klasių mokymosi sutrikimų turintys X rajono mokiniai, 23 jų tėvai (3 tėvai interviu dalyvavo 2 kartus dėl antro savo vaiko), 22 mokytojai, 13 pagalbos mokiniui specialistų. Sociometriniame klasės tyrime dalyvavo 320 II-V klasių mokinių, iš jų 33 mokymosi sutrikimų turintys respondentai ir 287 jų bendraklasiai.

2.3. Klasės sociometrinio tyrimo rezultatai, atskleidžiantys mokinio, turinčio mokymosi sutrikimų, statusą klasėje bei pasirinkimų motyvus.

A mokyklos 2 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 13 mokinių, iš jų 3 respondentai, turintys mokymosi sutrikimų. Prieduose pateikiama klasės sociograma (3 priedas, p. 7), mokymosi sutrikimų turintys mokiniai išskirti skrituliuose.

Klasėje nebuvo nei vieno vaiko, kuris negautų neigiamų pasirinkimų, tai reiškia - nei vienas šioje klasėje nepateko į „žvaigždžių“ vadinamą statuso grupę. Taip pat nei vienas netapo „atstumtu“ ar „izoliuotu“, vadinasi kiekvienas klasės vaikas turi nors po vieną draugišką ryšį klasėje. Penki klasės vaikai pateko į „mėgstamųjų“ grupę, du tapo „priimtaisiais“, šeši „nemėgstami, bet priimti“. Du iš mokymosi sutrikimų turinčių respondentų pateko į mėgstamųjų grupę, tai yra surinko daugiau teigiamų pasirinkimų nei neigiamų. Vienas respondentas gavo nemėgstamo, bet priimto statusą, tai reiškia, kad gavo teigiamų pasirinkimų, bet neigiamų surinko daugiau nei teigiamų.

Mokinys K tapo vienu iš daugiausiai klasėje teigiamų pasirinkimų gavusių vaikų ir pateko į mėgstamų statuso grupę. Jis gavo 20 teigiamų pasirinkimų iš 6 klasės vaikų, 3 neigiamus pasirinkimus iš 3 bendraklasių (1 lentelė 4 priede, p. 16). Teigiamų pasirinkimų motyvai – draugystė („geriausias mano draugas“) 10 atvejų, gerumas 3 kartus, gebėjimas išlaikyti paslaptį 2 atvejais, po 1 atvejį - gebėjimas prajuokinti, apginti, bendra veikla kartu („nes visur ten vaikštom“). Šis mokinys gavo ir neigiamus pasirinkimus dėl nepriimtino elgesio 2 kartus ir dėl nenoro su juo praleisti visos dienos kartu po pamokų. *A mokyklos 2 klasės mokinio K bendraklasių išskirti charakteristikos teigiami bruožai: geras draugas, geras, geba prajuokinti, apginti, kartu leidžia laiką, geba išlaikyti paslaptį. Mokinio K bendraklasių paminėti neigiami bruožai: linkęs prasivardžiuoti, mušasi.* Vyraujantys teigiamų pasirinkimų motyvai – tvirti draugiški ryšiai, gerumas; neigiami pasirinkimai lemti nedraugiško elgesio.

Respondentas L, gavęs 18 teigiamų pasirinkimų iš 5 klasės vaikų ir iš 3 bendraklasių 6 neigiamus pasirinkimus (2 lentelė 4 priede, p. 16), pateko į mėgstamų statuso grupę. Klasės vaikai teigiamai rinkosi dėl draugystės 15 kartų, dėl gerumo 3 kartus, dėl bendros veiklos kartu („nes visur ten vaikštom“) 1 kartą ir dėl pagalbos („padėtų aukso ieškoti“) 1 kartą. Bendraklasiai dėl netinkamo elgesio („pravardžiuojasi ir mušasi“, „nes blogas ir mušasi“) nenorėjo padėti mokytis ar atlikti užduoties kartu, nesirinko su juo praleisti dienos po pamokų, nepatikėtų jam savo paslapties, vienas mokinys nesirinko su juo sėdėti viename suole, nes žino, kad jis nori sėdėti su kitu. *A mokyklos 2 klasės mokinio L bendraklasių nurodyti teigiami bruožai: draugiškas, geras, dalyvauja bendroje veikloje, padėtų. Neigiami bruožai: prasivardžiuoja, mušasi, gali išduoti paslaptį.* Bendraklasių teigiamų pasirinkimų motyvai - tvirti draugiški ryšiai, draugiškas elgesys, neigiamus pasirinkimus lėmė nedraugiškas elgesys.

A mokyklos 2 klasės mokinė A pateko į nemėgstamų, bet priimtų grupę, gavusi iš vieno bendraklasio 1 teigiamą pasirinkimą ir iš 3 bendraklasių 5 neigiamus pasirinkimus (3 lentelė 4 priede, p. 16). Šią respondentę vienas klasės mokinyš pasikviestų į savo gimtadienį, matyt, dėl to, kad bendrauja su kitu jam svarbiu vaiku („jos geros draugės“). 3 kartus klasės vaikai nesirinko su šia mokine sėdėti viename suole, vieną kartą kartu atlikti užduotį ir neimtų jos į negyvenamą salą. Nesirinko dėl netinkamo elgesio („mušasi“, „pravardžiuojasi ir mušasi“), trukdymo mokytis („daug kalba“). *A mokyklos 2 klasės mokinės A bendraklasių nusakyti neigiami bruožai: daug kalba (trukdo mokytis), mušasi, prasivardžiuoja.* Neigiamų pasirinkimų priežastis – trukdantis mokytis ir nedraugiškas elgesys. Teigiamą pasirinkimą lėmė draugiškas ryšys su bendra drauge.

A mokyklos 3 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 14 vaikų. Iš jų 5 pateko į mėgstamų vaikų statuso grupę, 2 priimtieji, 7 pateko į nemėgstamų, bet priimtų grupę (klasės sociograma 3 priede, p. 7). Nei vienas klasėje netapo „atstumtuuju“ ar izoliuotu“. Tai reiškia, kad visus vaikus bent kartą teigiamai pasirinko jų bendraklasiai. Iš 14 vaikų 4 respondentai su mokymosi sutrikimais. Vienas iš jų pateko į mėgstamųjų grupę. Kiti trys į nemėgstamų, bet priimtų statuso grupę.

Šios klasės mokinyš, turintys mokymosi sutrikimų, N tapo labiausiai mėgstamu klasėje vaiku, jis gavo 9 vaikų teigiamus ir iš vieno vaiko 4 neigiamus pasirinkimus. Klasės mokiniai jį pasirinko bendrai veiklai net 44 kartus (4 lentelė 4 priede, p. 16). Net devyni bendraklasiai imtų šį mokinį į negyvenamą salą, nes su juo linksma (2), su juo bendrauja, būna (2), jis geras (2), geras draugas (2). Aštuoni klasės mokiniai padėtų jam atlikti užduotį, nes jis nesupranta, nemoka (3), draugas (2), jis irgi padeda (2). Septyni klasės draugai patikėtų mokiniui N paslaptį, nes jis neišduoda (3), juo pasitiki (1), jis yra draugas (1). Šeši bendraklasiai nori su juo sėdėti viename suole, nes „su juo linksma“, jis geras, draugiškas (2), geras draugas (1). Šeši klasės draugai su šiuo mokiniu norėtų kartu atlikti užduotį, todėl, kad jis draugauja, draugiškas (3), linksmas, kartu sėdi, su juo patinka. Penki draugai kviestų šį mokinį į gimtadienį, nes su juo linksma (2), jis draugas, draugiškas (2), geras. Trys bendraklasiai nori praleisti su juo visą dieną po pamokų, „nes patinka“; geriausias draugas, žaismingas. Vienas mokinyš šio mokinio nesirinko laisvalaikio veiklai 3 kartus ir nenori jam patikėti savo paslapties, nes jis nėra draugas, nepatinka, išpasakos paslaptį, pavadino jį bepročiu. *A mokyklos 3 klasės mokiniai nurodė tokius bendraklasio N teigiamus bruožus: linksmas, žaismingas, bendraujantis, geras, geras draugas, draugiškas, neišduoda, patikimas, su juo patinka būti. Vienas bendraklasis nurodė neigiamus bruožus: jis nėra draugas, nepatinka, išpasakos paslaptį, beprotis.* Vyraujantys noro bendrauti ir bendradarbiauti motyvai – draugystės ryšiai, draugiškumas, linksmumas, gerumas ir polinkis padėti.

A mokyklos 3 klasės mokinys A pateko į nemėgstamų statuso grupę. Klasėje jį teigiamai pasirinko 5 mokiniai, neigiamai – 6 (5 lentelė 4 priede, p. 17). Šis vaikas iš viso surinko 12 teigiamų pasirinkimų: dėl to, kad jis draugas („nes jis geras draugas“) 5 atvejais, todėl, kad padeda („nes jie man padėtų, o aš jiems“) 2 atvejais, nes patiria teigiamas emocijas kartu („nes man geriau su jais“; „nes su jais nenuobodu ir linksma“) 2 kartus, todėl, kad kartu leidžia laiką („mes kartais sėdim kartu“; „nes jie su manim būna“) 2 atvejais. Trys bendraklasiai dėl draugiškumo, noro mokytis ir bendro laiko leidimo rinktųsi mokinį A kartu atlikti mokytojo skirtą užduotį. Trys klasės vaikai nori respondentui padėti, nes jis taip pat linkęs padėti ir yra draugiškas. Du bendraklasiai pasirinko kartu su šiuo vaiku praleisti laiką po pamokų, nes respondentą įvardina kaip gerą draugą, su kuriuo linksma. 10 kartų klasės vaikai pasirinko šį mokinį neigiamai. Neigiamose charakteristikose išryškėjo netinkamas respondento elgesys jų atžvilgiu („kiekvieną dieną pykстамės“; „mušasi ir spardosi“), nepatrauklūs charakterio bruožai („nes negerai“, „jie nelinksmi“), neturėjimas draugiškų santykių („nes jie ne mano geriausi draugai“), negebėjimas išlaikyti paslapties („nes pasakytų visiems“; „nes jie išduotų“; „nes jie išpasakos“). *A mokyklos 3 klasės mokinio A bendraklasių išskirti teigiami bruožai: geras draugas, su juo gera, linksma ir nenuobodu, jis mokosi, gali padėti. Neigiami bruožai: pykстамės, mušas, spardosi, negeras, nemoka, nelinksmas, neišlaikytų paslapties.* Teigiamų pasirinkimų priežastys – draugiški ryšiai, draugiškumas, polinkis padėti, neigiamus pasirinkimus lėmė motyvai, kuriuos bendrai galima būtų pavadinti nedraugišku respondento elgesiu.

A mokyklos 3 klasės mokinys T gavo iš vieno bendraklasio teigiamą pasirinkimą, 3 bendraklasių pasirinkimai neigiami, iš viso jam teko 1 teigiamas ir 6 neigiami pasirinkimai (6 lentelė 4 priede, p. 17). Vienas klasės mokinys norėtų kartu atlikti užduotį, nes draugiškas, geras ir mokosi. Klasės mokiniai nenorėtų jam padėti atlikti užduoties, ne jis pats nepadedą, nesirinktų su juo sėdėti viename suole, nenorėtų praleisti dienos po pamokų, neimtų jo į negyvenamą salą dėl jo nemėgimo, vengimo bendrauti („nes jie su manim nevaikšto“, „nes nebūna su manim, gėda“), neatskleistų jam paslapties, nes mano, kad jis „visiems išsakys“. *Mokinio T bendraklasių nurodyti teigiami bruožai: draugiškas, geras, mokosi; neigiami bruožai: nenori bendrauti, neišsaugo paslapties, nepatinka.* Bendraklasių dažniausiai minimas neigiamų pasirinkimų motyvas – respondento nenoras bendrauti (nevaikšto su manim, nebūna).

A mokyklos 3 klasės mokinys D gavo 3 bendraklasių teigiamus pasirinkimus ir 9 neigiamus. Šis mokinys iš viso surinko 10 teigiamų pasirinkimų ir 33 neigiamus (7 lentelė 4 priede, p. 17). Du mokiniai rinkosi jam padėti, ne jis „nesupranta“ (menki gebėjimai), nes jis mano draugas, todėl padėsiu; po du mokinius jį kvieštų į savo gimtadienį, imtų kartu į negyvenamą salą ir patikėtų jam savo paslaptį, nes jis geras, myli gyvūnus, mėgsta paslaptis, bendrauja, yra geras draugas. Po vieną kartą bendraklasiai norėtų su juo sėdėti viename suole ir

kartu atlikti užduotį dėl draugiškų santykių. 7 bendraklasiai nenorėtų su juo atlikti užduoties, po 6 klasės vaikus nenori su juo sėdėti viename suole, jam padėti, 5 bendraklasiai neimtum į negyvenamą salą, 3 klasės mokiniai neatskleistų paslapties, nekviestų į gimtadienį, nenori praleisti drauge laiko po pamokų. Neigiamų pasirinkimų motyvai - nepriimtinas, agresyvus elgesys („nepatinka, kalba“; „nes jie nusižiūri ir trukdo pamoką“; „nes jisai mušasi“, „mušasi ir spardosi“, „nes jie bepročiai“; „labai triukšmingi“), gebėjimų stoka („nusišneka“, „nes jie turi patys mokėti“, „nes blogai mokosi“, „nemoka nieko“), keli bendraklasiai išskiria nedraugiškumą, vengimą bendrauti, triukšmingumą, nuobodumą, kartą pavadino bepročiu. *A mokyklos 3 klasės mokinio D bendraklasių išskirti teigiami bruožai: draugas, geras, myli gyvūnus; neigiami bruožai: menkų gebėjimų, netinkamai, agresyviai elgiasi, vengia bendrauti, nėra draugiškas, triukšmingas, nuobodus.* Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai – nemoka, mušasi, spardosi, nedraugiškas. Dažniausias teigiamų pasirinkimų motyvas – draugystė.

A mokyklos 4a klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 17 mokinių, 7 iš jų pateko į mėgstamųjų ratą, 2 priimti, 7 nemėgstami, bet priimti (klasės sociograma 3 priede, p. 8). Šioje klasėje mokosi 3 respondentai, turintys mokymosi sutrikimų. Respondentė P pateko į mėgstamų statuso grupę, mokiniai E ir A nemėgstami, bet priimti.

Mokinė P gavo 12 teigiamų pasirinkimų iš 7 bendraklasių, 14 neigiamų pasirinkimų iš 5 bendraklasių (8 lentelė 4 priede, p. 17). Šeši klasės vaikai nori jai padėti, nes jai sunkiau sekasi mokytis („blogai mokinasi“; „šiek tiek sunkiau sekasi mokytis ir jos geros mergaitės“; „nes jie nelabai moka daryti grupinius darbus“; „nes joms palengvinta programa kaip ir man“), ji „nebijo paprašyti pagalbos“. Du bendraklasiai patikėtų jai savo paslaptį, nes ji „moka laikyti paslaptį“; „tikrai neišduos“. Po vieną kartą bendraklasiai nori su ja sėdėti (nes ji patinka), atlikti kartu užduotį (nes ji gera ir padeda), praleisti dieną po pamokų (nes ji gera draugė), paimtum ją į negyvenamą salą (nes ji gera). Trys bendraklasiai neatskleistų jai savo paslapties, nes su ja susipyko, ji išduoda ir ja nepasitiki. Trys klasės vaikai išreiškė norą neimti jos į negyvenamą salą, nes kaip nesveika elgtusi; nėra protinga; „jinai man patinka, bet neimčiau“. Trys bendraklasiai nenori su ja atlikti kartu užduoties, nes jos menki gebėjimai („nieko nemoka“; „nesupranta, viską reikia padaryti, nes beveik negalvoja“), ji nenori pagalbos („visada nori daryti pati“). Du bendraklasiai nenorėtų su ja praleisti laiko po pamokų, nes ji nebendraudžia, su ja neįdomu. Po kartą nekviestų šios mokinės į gimtadienį, nenorėtų sėdėti viename suole, nepadėtų, nes ji „ne prie širdies“, nemaloni, „mažiausiai bendrauju“. *A mokyklos 4a klasės mokinės P bendraklasių nusakyti teigiami bruožai: moka laikyti paslaptį, patinka, gera, padeda, gera draugė, moka paprašyti pagalbos; neigiami bruožai: jai sunkiau sekasi mokytis, ji nėra protinga, elgiasi kaip nesveika, jos menki gebėjimai, ji nenori pagalbos, neįdomi, nebendraudžia, nemaloni.* Dominuojančios teigiamų pasirinkimų priežastys – respondentės gerumas, polinkis padėti,

gebėjimas išlaikyti paslaptis, šiuo atveju mokymosi sunkumai skatina draugus jai padėti. Vyraujančių neigiamų pasirinkimų motyvai – menki gebėjimai (nemoka, nesupranta, negalvoja, nėra protinga).

4a klasės mokinė E gavo iš 5 bendraklasių 8 teigiamus ir iš 12 bendraklasių 38 neigiamus pasirinkimus (9 lentelė 4 priede, p. 18). 5 bendraklasiai jai padėtų atlikti užduotį, nes jai sunkiau sekasi mokytis, nes mokytoja paprašytų ir ji gera mergaitė. Du klasės draugai norėtų su ja praleisti laiką po pamokų, nes su ja kartu būna, ji yra draugė. Vienas bendraklasis pasirinktų su ja atlikti užduotį, nes tai yra įprasta (“visada grupelė visi taip darom”). 9 bendraklasiai nenorėtų su ja sėdėti, todėl, kad ji prastai mokosi, nepatinka, mano, kad jaučia abipusę antipatiją, „nusižiūri“, trukdo, mažai bendrauja. 8 kartus bendraklasiai išreiškė norą nekviesti jos į savo gimtadienį, nes nepakankamai pažįsta, ji nepatinka, su ja būtų nelinksma ir neįdomu, ji nedrausminga, ji nėra draugė. 6 klasės mokiniai neimtų jos į neįvykdomą salą, dėl to, kad jai trūksta įgūdžių (nes ji „nieko nemoka“, „neprotinga“, „nežino, kaip išgyventi“, „nepasirūpina savimi“), ji nepatinka. 5 bendraklasiai nesirinktų su šia mokytoja kartu atlikti užduotį dėl jos menkų gebėjimų (“jie nesupranta, viską reikia padaryti, nes beveik negalvoja”; “kad beveik nemoka skaityti ir beveik nepadedą”; „prasčiau mokosi“), netinkamo elgesio (“nes jie nedrausmingi”), nepatikimo. 5 klasės vaikai nenorėtų praleisti su ja dienos po pamokų, nes nedraugauja su ja, nemėgsta su ja bendrauti, nepatinka, neįdomu, nueina per toli nuo namų. 3 bendraklasiai neatskleistų jai savo paslapties, nes ji išpasakotų, neišsaugotų, ja nepasitiki. 2 bendraklasiai nepadėtų jai atlikti užduoties, nes “mažiausiai bendraujam”, „nepatinka”. *Bendraklasių nurodyti A mokyklos 4a klasės mokinės E teigiami bruožai: gera, su ja būnu, draugė; neigiami bruožai: jai sunku mokytis, trūksta įgūdžių, nedrausminga, trukdo (mokytis), nepasirūpina savimi, ji neįdomi, nėra patikima, per toli nueina nuo namų.* Vyraujantys neigiamų pasirinkimų motyvai – nesėkmė mokantis, skirtingi interesai, draugiškų ryšių nebuvimas, netinkamas elgesys mokantis ir laisvalaikio. Teigiamus pasirinkimus lėmė draugiškas ryšys, gerumas ir mokymosi sunkumai.

A mokyklos 4a klasės mokinys A tapo nemėgstamiausiu mokiniu klasėje, gavęs iš dviejų bendraklasių 3 teigiamus pasirinkimus ir iš 14 bendraklasių 68 neigiamus pasirinkimus (10 lentelė 4 priede, p. 18). Du klasės mokiniai jam padėtų atlikti užduotį, nes jam „prasčiau sekasi mokytis“ arba, „jei mokytoja paprašytų“. Vienas klasės mokinys atliktų kartu su juo užduotį, nes taip įprasta. 11 bendraklasių nenori su juo sėdėti viename suole, nesirinktų kartu atlikti užduoties, nenorėtų su juo praleisti laiko po pamokų, nekviestų jo į savo gimtadienį. Šiuos neigiamus pasirinkimus lėmė menki gebėjimai, trukdymas (mokytis), nedrausmingumas, per mažos pastangos mokantis, antipatija, nenoras padėti. Laisvalaikio srityje – neįdomus, nebendraujantis, nemalonus jo bendravimas, nėra draugiškų santykių, pats atsisakytų, nepatinka,

blogas, „vaikšto toli nuo namų“, „man gėdą padarytų“, „nedrausmingas“, „aš labai nenoriu“. 9 klasės vaikai neimtų jo į negyvenamą salą dėl to, kad jam trūksta gebėjimų („nieko nemoka“, „nežino, kaip išgyventi“, „nepasirūpina savimi“), netinkamai elgiasi („kaip nesveikas elgtųsi“, „užsispiria labai greitai“), jaučia jam antipatiją („nemėgstu“, „man nepatinka“). 9 klasės mokiniai neatskleistų jam savo paslapties, nes jis nepatikimas („išduos“, „išplepės“, „pasakys kitiems“, „neišsaugotų paslapties“, „nepasitikiu“). Mokymosi srityje 6 bendraklasiai nenori jam padėti, nes nebendrauja su juo, jis „blogas“, „negražiai elgiasi“, „nepadedą“, „nesupras“. *A mokyklos 4a klasės mokinio bendraklasių išskirti neigiami bruožai: menki gebėjimai, trukdymas mokytis, nedrausmingumas, per mažos pastangos mokantis, nenoras padėti kitam, negražiai elgiasi, nepatikimas.* Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai – antipatija, menki gebėjimai, skirtingi interesai, nepriimtinas elgesys tiek mokantis, tiek laisvalaikiu. Teigiamus pasirinkimus lėmė respondento patiriami mokymosi sunkumai, taip pat situacijos įprastumas, kai padedama mokiniui, turinčiam mokymosi sunkumų bei mokytojos prašymas.

A mokyklos 4b klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 13 mokinių, 2 iš jų respondentai, turintys mokymosi sutrikimų – tai K ir R (klasės sociograma 3 priede, p. 9). Klasėje keturi vaikai pateko į mėgstamų statuso grupę, du priimti, septyni gavo nemėgstamų, bet priimtų statusą.

Respondentė K gavo iš 6 bendraklasių 20 teigiamų pasirinkimų, 2 klasės mokiniai išreiškė norą nedalyvauti su ja bendroje veikloje iš viso 4 kartus (11 lentelė 4 priede, p.18), ji tapo mėgstama klasėje. Daugiausia teigiamų pasirinkimų jai skirta norint kartu su ja atlikti mokytojo skirtą užduotį, šių pasirinkimų motyvai: gebėjimų įvertinimas ir, matyt, teigiamos grupinio darbo patirties įvertinimas („Ž... man padėtų, K... naršytų, o aš galvočiau“), smagiai leidžiamas laikas kartu, sutarimas („nes joms padėčiau ir dirbti būtų linksma“, „nes mes gerai sutariam“). Kitose mokymosi kategorijose teigiamus pasirinkimus nulėmė giminystės ryšiai (jinai mano pusseserė), polinkis padėti („jinai viską paskolina“, „nes jinai man irgi padeda“), mokymosi sunkumai („sunkiai sekasi mokytis“, „smagu klasės draugams padėti, jeigu per sunku“). Laisvalaikio kategorijoje surinko po tris teigiamus pasirinkimus, pasirinkimų motyvai: draugiški ryšiai („nes jos mano draugės“, „nes jos geros mano draugės“), giminystės ryšiai („nes jinai gera mano pusė“), kartu leidžiamas laikas („nes mes einam kur daug pasivaikščioti“, „nes būtų su ja pasivaikščioti“), drąsa. Paslaptį jai patiktų 2 bendraklasiai, nes geba išlaikyti paslaptį („paslapties neišduoda“), pati dalinasi savo išgyvenimais („šiandien pasakė, kaip ėjo į mokyklą“). Mokinė K gavo du neigiamus pasirinkimus mokymosi srityje ir du neigiamus laisvalaikio srityje. Su ja nesirinktų sėdėti viename suole, nes jos nemėgsta ir ji šaiposi, nenorėtų atlikti su ja užduoties, nes „nelabai mėgstu“, nekviestų kartu praleisti visos dienos po pamokų, nes „neateitų“, neimtų į negyvenamą salą, nes nepatirtų teigiamų emocijų ir nepadėtų išsigelbėti („nes nebūtų linksma ir niekada neišeitume“). *A mokyklos 4b klasės mokinės K bendraklasių*

išskirti teigiami bruožai: geba naršyti (internete), linksma dirbti, geba sutarti, padeda, paskolina, gera draugė, eina pasivaikščioti, drąsi, geba išsaugoti paslaptį, dalinasi savo išgyvenimais; neigiami bruožai: jai sunkiai sekasi mokytis, šaiposi, nepatinka, nebūtų linksma. Vyraujantys teigiamų pasirinkimų motyvai – draugiški ryšiai, teigiami išgyvenimai bendraujant, taip pat ir mokymosi sunkumai; neigiamus pasirinkimus dažniau lėmė numanoma nesėkmė bendraujant.

A mokyklos 4b klasės mokinys R pateko į nemėgstamų, bet priimtų statuso grupę, gavęs iš trijų bendraklasių 7 teigiamus ir dešimties bendraklasių 25 neigiamus pasirinkimus (12 lentelė 4 priede, p.18). 4 teigiamus pasirinkimus surinko mokymosi kategorijoje, 2 laisvalaikio, 1 paslapties. 3 klasės vaikai jam padėtų atlikti užduotį, nes jam sunku mokytis (“nes jiems sunku”; “jie gerai nemoka”), jis kreipiasi pagalbos (“nes jis paprašė”). Bendraklasis su juo sėdės viename suole, skatinamas giminystės ryšių (“jis mano pusbrolis”). Klasės mokinys kvies jį į savo gimtadienį dėl giminystės ryšio, jį pasiimtų į negyvenamą salą dėl priklausymo vyriškajai lyčiai - stiprumo (“nes jis berniukas”). Vienas klasės mokinys patikėtų jam savo paslaptį, nes jis geba ją išlaikyti (“nes jis niekam neišduoda”). 6 kartus klasės mokiniai nesirinktų jo mokymosi kategorijoje. 3 bendraklasiai nenorėtų su juo sėdėti dėl netinkamo elgesio (“nes jie nusižiūri, kai galėtų paklausti”; “jie mušasi labai”), per mažų pastangų mokantis (“nesistengia”). 3 klasės vaikai nenorėtų kartu su juo atlikti užduoties dėl menkų gebėjimų („nes jie neprotingi“), netinkamo elgesio mokantis („nes kai reikia rašyti jie išsidirbinėja“), dėl sunkumų atliekant bendrą mokymosi veiklą kartu („nes man būtų per sunku su jais dirbti“). 14 kartų šis mokinys gavo neigiamus pasirinkimus laisvalaikio srityje. 7 bendraklasiai nekviestų jo į savo gimtadienį, nes jis vengtų bendrauti, mažai bendrauja („nes jie neateitų“, „nes neateitų“, „nes aš mažai su juo bendrauju“, „nes aš su jais nebendrauju“), galimo netinkamo elgesio, žalos („nes jis viską suvalgys“), reiškiamų neigiamų emocijų („jie pikti“), antipatijos („man nelabai patinka“). 4 bendraklasiai neimtų jo į negyvenamą salą dėl galimų neigiamų emocinių išgyvenimų ir nesėkmės („nes būtų nelinksma ir niekad neišeitume“), nepriimtino elgesio („nes jie visur lindinėtų“), žinių stokos („nes mažai žino apie gamtą“), drąsos trūkumo („neturi drąsos“). 3 klasės mokiniai su juo nenorėtų kartu praleisti laiko po pamokų dėl silpnesnių draugystės ryšių (“nes nebendrauju taip gerai kaip su kitais”), nepriimtino elgesio („išsidirbinėja“). 6 bendraklasiai nepatikėtų jam savo paslapties, nes jos neišsaugos. *A mokyklos 4b klasės mokinio R bendraklasių nusakyti teigiami bruožai: jis kreipiasi pagalbos, neišduoda paslapties; neigiami bruožai: jam sunku mokytis, trūksta žinių, menkų gebėjimų, netinkamai elgiasi, nesistengia mokytis, su juo sunku dirbti kartu, mažai bendrauja, vengia bendrauti, tikėtinas nepriimtinas elgesys, nesėkmė, nedrąsus.* Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai - netinkamas elgesys

(„nusižiūri“, „išsidirbinėja“, „visur lindinėtų“, „mušasi“, „nesistengia“), negebėjimas išsaugoti paslapčių. Teigiamų pasirinkimų motyvuose dažniau kartojosi giminystės ryšys (pusbrolis).

B mokyklos 3 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 15 mokinių. Mėgstamųjų statusą pelnė 11 klasės mokinių, nemėgstamais tapo 3, 1 klasės mokinys atstumtas (klasės sociograma 3 priede, p. 9). Šioje klasėje mokosi respondentė G, turinti mokymosi sutrikimą.

Mokinę G bendrai veiklai kartu pasirinko 6 mokiniai (iš viso 12 teigiamų pasirinkimų), vienas pasirinko neigiamai 2 kartus (13 lentelė 4 priede, p.19). Ji pateko į mėgstamų statuso grupę. 7 kartus bendraklasiai mokinę G rinkosi bendrai veiklai mokymosi kategorijoje, 4 kartus – laisvalaikio, 1 kartą – paslapties. 4 mokiniai nori jai padėti atlikti užduotį, nes ji gabi („protinga, sumani“), kelia teigiamas emocijas („linksma“), turi mokymosi sunkumų („labai sunkiai mokosi“), linkusi padėti („ padeda man“, „kartais man padeda“). Du klasės draugai rinkęsi kartu su ja atlikti užduotį, nes turi draugiškus santykius („todėl, kad jie man geri draugai“), išgyvena teigiamas emocijas bendroje mokymosi veikloje („nes kartais reikia dviese daryti ir man patinka“). Vienas bendraklasis norėtų su šia mokine kartu sėdėti viename suole, nes turi draugiškų ryšių su ja ir ji tinkamai elgiasi per pamokas („todėl, nes jie geriausi mano draugai ir nelabai plepa“). Du bendraklasiai kvieštų šią mokinę į gimtadienį, nes turi draugiškų ryšių ir jaučia teigiamus išgyvenimus kartu („nes su jom laikas greičiau praeitų“). Du klasės vaikai pasiimtų ją į negyvenamą salą, nes gabi („viską išmano“), su ja draugauja. Vienas bendraklasis patikėtų jai savo paslaptį, nes žino, kad ji išsaugos („labai gerai ją saugotų“). 2 kartus tas pats klasės mokinys ją pasirinko neigiamai ir nenori su ja sėdėti, nes ji „meluoja“, nenori kartu atlikti užduoties, nes „jinai man nepadeda“. *B mokyklos 3 klasės mokinės G bendraklasiai nurodė jos teigiamus bruožus: protinga, sumani, viską išmano, linksma, su ja greitai bėga laikas, draugauja, padeda, nelabai plepa; neigiamus bruožus: labai sunkiai mokosi, meluoja, nepadeda.* Vyraujantys teigiamų pasirinkimų motyvai – draugiški ryšiai, polinkis padėti, teigiami išgyvenimai, veikiant su ja kartu; neigiamus pasirinkimus lėmė nedraugiškas elgesys.

B mokyklos 4 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 14 vaikų, 7 iš jų pateko į mėgstamų statuso grupę, 7 į nemėgstamų, bet priimtų (klasės sociograma 3 priede, p. 9). Šioje klasėje mokosi du respondentai B ir D, turintys mokymosi sutrikimų.

Respondentė B pateko į mėgstamų statuso grupę, gavusi iš 5 bendraklasių 8 teigiamus ir iš vieno klasės mokinio 4 neigiamus pasirinkimus (14 lentelė 4 priede, p.19). 4 klasės vaikai nori jai padėti atlikti užduotį, nes ji yra draugė, draugiška, jai „sunkiai sekasi mokytis“. Vienas bendraklasis rinkosi kartu su ja atlikti užduotį, nes ji maloni, „paskolina, ko neturiu“. Vienas klasės mokinys norėtų kartu praleisti laiką po pamokų, nes sutampa interesai („pasikalbam, einam į žaidimų aikštelę“). Vienas kvieštų ją į savo gimtadienį, nes ji gera. Vienas bendraklasis, skyręs šiai mokinei neigiamus pasirinkimus, mokymosi veikloje jai nepadėtų ir nesirinktų su ja

kartu atlikti užduotį, nes jai trūksta atidumo, jos lėtas tempas. Tas pats mokinys neimtų jos į negyvenamą salą dėl antipatijos, dar jis mano, kad respondentė nesugebėtų išsaugoti paslapties. *B mokyklos 4 klasės vaikų nusakyti bendraklasės B teigiami bruožai: draugiška, gera, maloni, paskolina, su ja smagu leisti laiką kartu, saugo paslaptis; neigiami bruožai: sunkiai sekasi mokytis, neatidi aiškinimo metu, nedėmesingai dirba, lėtai atlieka užduotis, gali išduoti.* Vyraujantis teigiamų pasirinkimų motyvas – draugiškumas, neigiamų – mokymosi sunkumai.

B mokyklos 4 klasės mokinys D pateko į nemėgstamų, bet priimtų statuso grupę, gavęs iš 2 bendraklasių 8 teigiamus pasirinkimus ir iš 10 bendraklasių 27 neigiamus pasirinkimus (15 lentelė 4 priede, p.19). Su respondentu D nori kartu suole sėdėti 1 bendraklasis, „nes jisai draugiškas“. 2 klasės mokiniai padėtų jam mokytis, nes jis sunkus mokinys, „nemoka ir pridaro daug klaidų“. Mokytojos skirtą užduotį kartu atlikti norėtų vienas bendraklasis, nes respondentas pasižymi draugiškumu. Su juo laiką po pamokų praleistų vienas bendraklasis, nes mokinys D draugiškas. Tas pats klasės draugas imtų D į negyvenamą salą, „nes jis drąsus“ ir patiktų jam savo paslaptį, „nes jis niekam nesako“. 6 klasės mokiniai nenori su respondentu D sėdėti viename suole, nes jiems nepriimtinas jo elgesys (kalba, nusirašo), jis nemoka. 2 bendraklasiai nenori jam padėti, nes nesistengia, parsivardžiuoja. 3 klasės vaikai atsisako su juo atlikti kartu mokytojo skirtą užduotį, nes jaučia jam antipatiją, turi neigiamos bendro darbo patirties - „beveik nieko nedarytų“. 6 klasės vaikai nenori kartu su juo leisti laiką, nes nesutampa interesai, silpni ryšiai, jaučiama antipatija. 4 bendraklasiai nekviestų respondentu į savo gimtadienį dėl plepumo, negerumo, antipatijos, menkų ryšių. 3 klasės mokiniai neimtų jo į negyvenamą salą, nes respondentas, jų manymu, „nežinotų, kur eit“, „nelabai ką sugalvoja“, „mažai bendrauju“. 3 klasės vaikai neatskleistų jam savo paslapties dėl jaučiamos antipatijos, respondentu negebėjimo saugoti paslapčių. *B mokyklos 3 klasės mokinio D bendraklasių įvardinti teigiami bruožai: draugiškas, geras, drąsus, nesako niekam paslapčių; neigiami bruožai: sunkus mokinys, nemoka, daro daug klaidų, nusirašo, nesistengia per pamokas, neatlieka užduočių, prasivardžiuoja, nepatinkantis, nelabai ką sugalvoja, nuobodus, nemoka saugoti paslapčių.* Vyraujantys neigiamų pasirinkimų motyvai – nepriimtinas elgesys mokantis ir bendraujant; teigiamus pasirinkimus dažniau lėmė mokinio D draugiškumas.

B mokyklos 5 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 14 mokinių. Du klasės mokiniai surinko daugiau nei pusės klasiokų palaikymą, negavo nei vieno neigiamo pasirinkimo ir tapo klasės „žvaigždėmis“ – lyderiais, 9 vaikai pateko į mėgstamų statuso grupę, vienas nemėgstamas, bet priimtas, du vaikai tapo atstumtaisiais, surinkę tik neigiamus bendraklasių pasirinkimus (klasės sociograma 3 priede, p. 10). Šioje klasėje mokosi 3 respondentai, turintys mokymosi sutrikimų –E, R ir P. Respondentės E ir R yra dvynės, abi pateko į mėgstamų statuso

grupę, gavusios iš 2 bendraklasių teigiamus pasirinkimus ir iš vieno - neigiamą. Šioms seserims teigiamus pasirinkimus skyrė skirtingi bendraklasiai.

Mokinė E gavo iš 2 klasės draugų 7 teigiamus pasirinkimus, iš vieno bendraklasio 1 neigiamą pasirinkimą (16 lentelė 4 priede, p.19). Teigiamus pasirinkimus gavo, nes ji draugiška, gera draugė, linksma, neatskleistų paslapties. Bendram laisvalaikiui klasės mokiniai rinkosi dėl linksmumo, mokymosi veiklai dėl draugiškumo. Vienas klasės mokinys nepatikėjo mokinei E savo paslapties, nes mano, kad ji nepatikima. *B mokyklos 5 klasės bendraklasių išskirti teigiami mokinės E bruožai: draugiška, gera draugė, linksma, gali saugoti paslaptį; neigiamas bruožas - nepatikima.* Dažnesni teigiamų pasirinkimų motyvai – draugiškumas, draugystė, linksmumas.

Mokinei R du bendraklasiai teigiamai pasirinko 9 kartus ir vienas mokinys rinkosi neigiamai vieną kartą (17 lentelė 4 priede, p.19). Mokyklinei veiklai bendraklasiai teigiamai rinkosi 4 kartus, nes ji draugiška, gera draugė, gerai atlieka užduotis. Laisvalaikiui pasirinko irgi 4 kartus, rinkimosi laisvalaikiui kriterijai – geriausia draugė, stipri. Vienas klasės mokinys patiki jai savo paslaptis. Kitas bendraklasis nenori jai atskleisti paslapčių, nes jam ji neatrodo patikima. *B mokyklos 5 klasės bendraklasių nusakyti mokinės R teigiami bruožai: draugiška, gera draugė, viską gerai daro, stipri, laikanti paslaptis paslapyje; neigiamas bruožas - nepatikima.* Dažniausias teigiamų pasirinkimų motyvas – draugystė.

B mokyklos 5 klasės mokinys P nesurinko nei vieno teigiamo pasirinkimo, gavo iš 8 bendraklasių 43 neigiamus pasirinkimus ir pateko į atstumtųjų statuso grupę. Tai vienintelis iš respondentų, patekęs į šią statuso grupę. Mokymosi veiklai kartu jo nesirinktų 19 kartų, laisvalaikio veiklai – 21 kartą, 3 bendraklasiai nepatikėtų jam savo paslapties. Apžvelkime nurodytus neigiamų pasirinkimų motyvus (18 lentelė 4 priede, p. 20). Su šiuo mokiniu nenorėtų kartu viename suole sėdėti 7 bendraklasiai, nes jis kitoks, jo kitokia programa, „šneka per pamokas“, nedraugiškas, nepatinka. 4 klasės mokiniai nenorėtų jam padėti, nes jis nepatinka, nėra draugas, nedraugiškas ir jam gal nereiktų pagalbos. 8 bendraklasiai nenorėtų kartu atlikti užduoties, nes jis „blogai atlieka užduotis“, „nesupras ir nieko neparašys“, „man nepadėtų“, nepatinka. 6 klasės vaikai su mokiniu P nenorėtų praleisti dienos po pamokų, nes „darytų nesąmones“, nepatinka, nebūtų su juo linksma. 8 bendraklasiai nekviestų jo į savo gimtadienį, nes nebendrauja, yra kitoks, „liūdnas ir būtų liūdnas gimtadienis“, nieko nedarytų, su juo nebūtų įdomu, nepatinka, šlykštus. Mokinio P nepasiimtų į negyvenamą salą 7 klasės vaikai, nes „nieko nemokėtų daryti“, liūdnas, su juo neišgyventume, per silpnas, nepatinka. Savo paslapties nepatikėtų 3 klasės mokiniai, nes jis išduotų, „visiems pasakytų“, „nesaugotų“ ir todėl, kad nepatinka. *B mokyklos 5 klasės mokinių nusakyti neigiami bendraklasio P bruožai: nedraugiškas, liūdnas, nelinksmas, kitoks, turi kitokią programą, nemoka nieko daryti, daro nesąmones, nesuprantantis užduočių, šnekantis per pamokas, neįdomus, silpnas, šlykštus,*

nesaugantis paslapčių, nepadedantis. Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai – liūdnumas, negebėjimas suprasti ir atlikti užduotis.

C mokyklos 3 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 21 mokinys, 14 iš jų pateko į mėgstamųjų statuso grupę, 7 – į nemėgstamų, bet priimtų (klasės sociograma 3 priede, p.9). Aptariami šioje klasėje besimokantys mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų - U, E, D. Du iš šios klasės mokymosi sutrikimų turinčių mokinių pateko į mėgstamųjų statuso grupę, vienas respondentas tapo nemėgstamų, bet priimtu.

Mokinė U gavo iš 6 vaikų 9 teigiamus pasirinkimus ir iš 3 vaikų 3 neigiamus pasirinkimus (19 lentelė 4 priede, p.19) ir pateko į mėgstamųjų statuso grupę. Vienas bendraklasis nori su ja sėdėti kartu viename suole, nes ji „gera“, „linksma“, „geriausia“. 6 klasės mokiniai norėtų jai padėti, nes ji „draugiška“, „greit suprastų užduotį“, „rami“, turi mokymosi sunkumų („ne puikiai mokosi“, „dar nemoka daugybės lentelės“, „ne taip gerai mokosi“). Vienas bendraklasis norėtų su ja kartu atlikti užduotį dėl respondentės išorinio patrauklumo („nes graži“). Vienas klasės mokinys rinktųsi su ja praleisti laiką po pamokų, nes „žaisčiau gaudų (gaudynių)“. Vienas bendraklasis nenorėtų su šia mokine kartu sėdėti viename suole, nes ji netinkamai elgiasi („nusižiūri“, „kalba per pamokas“), „erzina“. Vienas nepadėtų jai, nes ji atsisako pagalbos, matyt, negebėdama susitaikyti su nesėkme („užpyksta ir nenori“). Kitas bendraklasis nepatikėtų jai savo paslapties, nes mano, kad išduotų. *C mokyklos 3 klasės mokinių nusakyti bendraklasės U teigiami bruožai: gera, linksma, draugiška, rami, graži, suprastų, žaidžia judrius žaidimus; neigiami - sunkiau sekasi mokslai, kalba per pamokas, nusižiūri, užpyksta, erzina, nemoka priimti pagalbos, neišsaugotų paslapties*. Teigiamų pasirinkimų dominuojantys motyvai – patrauklūs charakterio bruožai (gera, linksma, draugiška, rami). Dažniau pasikartojantis neigiamų pasirinkimų motyvas – netinkamas elgesys mokantis.

Mokinys E pateko į mėgstamųjų statuso grupę, gavęs iš trijų bendraklasių 11 teigiamų, iš dviejų 3 neigiamus pasirinkimus (20 lentelė 4 priede, p.19). 6 kartus klasės vaikai rinkosi jį mokymosi veikloje. 2 klasės mokiniai rinktųsi su šiuo mokiniu sėdėti viename suole, nes jis „skolina“, linksmas („linksmas“, „juokina“), draugiškas („vaidina, kad stipriai muša, bet ne iš tikro“). Du klasės vaikai norėtų jam padėti, nes jis „nelabai gerai mokosi“. Du bendraklasiai atliktų kartu su jo užduotį, nes jis „geras žmogus“. Vienas, neiškindamas, kodėl, norėtų su respondentu praleisti visą dieną po pamokų. Vienas kvieštų šį mokinį į savo gimtadienį, „nes geras“. Du bendraklasiai nusprendė imti jį į negyvenamą salą, nes jis „geras“, draugiškas. Vienas patikėtų jam savo paslaptį, nes mano, kad šis mokinys jo neišduotų. Mokymosi srityje mokinys E negavo neigiamų pasirinkimų, laisvalaikio srityje surinko du neigiamus pasirinkimus. Du bendraklasiai neimtų jo į negyvenamą salą, nes mano, kad respondentas „nesąmones sakytų“ ir todėl, kad jis berniukas. Vienas nepatikėtų jam savo paslapties, nes teigia, kad respondentas

„pasakytų kitiems“. *C mokyklos 3 klasės mokinių įvardinti bendraklasio E teigiami bruožai: skolina, draugiškas, geras, linksmas, neišduotų; neigiami bruožai: sunkiau mokosi, gali kalbėti nesąmones, pasakytų kitiems paslaptį.* Dominuojantys teigiamų pasirinkimų motyvai - patrauklūs mokinio charakterio bruožai – draugiškumas, gerumas, linksmumas.

Mokinys D, gavęs iš 2 klasės vaikų 2 teigiamus pasirinkimus ir iš 20 klasės mokinių surinkęs 103 neigiamus pasirinkimus, tapo labiausiai nemėgstamu vaiku klasėje, tačiau priimtu. Apžvelkime pasirinkimų motyvus (21 lentelė 4 priede, p.19). Šiam mokiniui vienas klasės vaikas norėtų padėti, nes jam trūksta gabumų („ne tokie protingi“). Kitas pasiimtų jį į negyvenamą salą, nes jaučia jam simpatiją („patinka“). Daugiausia neigiamų pasirinkimų šis mokinys surinko mokymosi srityje. 19 klasės mokinių nenorėtų su šiuo mokiniu sėdėti viename suole, nes jis agresyviai elgiasi („mušasi“, „gali mane primušti“, „mušeika“, „negražiai mane vadina“, „spardosi“, „keikiasi“, „spjaudosi“), trukdo mokytis („kalba – trukdo“, „plepėtų“, „plepa“, „kuičiasi“, „kalba per pamokas“), nesistengia mokytis („tikriausiai nusižiūrėtų“, „nusižiūri“), „erzina“, negeras, nedraugiškas. Dauguma mokinių (15) nenorėtų šiam mokiniui padėti, nes jis nepriimtų pagalbos („manęs neklausytų ir darytų savaip“, „užpyksta ir nenori“), agresyviai elgtųsi („pradėtų mėtyti pratybas“, „mušasi“), nesistengia mokytis („sako – duok pratybas, aš nusižiūrėsiu“), blogas, trukdytų, apkalbinėja, nepadedą, nedraugiškas, nepatinka, „nieko nemoka“, jam padeda mokytoja. 12 mokinių nenori kartu su juo atlikti užduoties, nes respondentas, jų manymu, nesistengtų („išsidirbinėtų“, „nedaro kartu su mumis“, „aš vienas daryčiau“, „lakstytų lauke per pamokas“), trukdo („trukdytų“, „plepa“), jam trūksta gebėjimų („nemoka rašyti“, „nesuprastų“, „nesąmones kalba“), nepatinka, blogas, nedraugiškas. Laisvalaikio srityje neigiamų pasirinkimų skaičius šiek tiek mažesnis, pasirinkimų motyvai įvardijami panašūs. 13 bendraklasių nenorėtų su šiuo mokiniu kartu praleisti laiko po pamokų, nes jo elgesys agresyvus, jis blogas, nepatinka, nedraugiškas, išsidirbinėtų. 15 vaikų nekviestų jo į savo gimtadienį dėl panašių priežasčių: agresyvus elgesys, trukdytų, negeras, nedraugauju, nebūtų linksmas, nedraugiškas, nebendrautų („nepalaikytų man kompanijos“, „neatvyktų“), apkalbinėja, nepatinka. 12 bendraklasių neimtų jo į negyvenamą salą dėl agresyvaus elgesio („mušasi“, „spjaudosi“, „keikiasi“, „jis mane nuskandintų“, „paimtų vabalą ir mane gąsdintų“), netinkamo elgesio („elgtųsi kaip visiškas durnius“), nes blogas, nedraugauju, nepatinka, nedraugiškas, nepasitikiu, „smirdi“. 12 klasės vaikų neatskleistų jam savo paslapties, todėl, kad negebėtų išsaugoti („išplepėtų“, „išpasakotų kitiems“, „visą laiką išduoda kitiems“, „išduoda“, „išduotų paslaptį“, „gali išduoti“, „išduotų“, „atskleistų“), nepasitiki, nepatinka, piktas. *C mokyklos 3 klasės mokiniai nurodė bendraklasio D neigiamus bruožus: agresyvus elgesys (mušasi, spardosi, spjaudosi, keikiasi, gąsdina), negeras, trukdo mokytis, nedraugiškas, nemoka, nepriima pagalbos, nesistengia mokytis, nepatikimas, neišsaugotų paslapties.* Vyraujantis

neigiamų pasirinkimų motyvas – agresyvus elgesys. Du teigiamus pasirinkimus lėmė menki gabumai, suprantant pagalbos poreikį ir jaučiama simpatija.

C mokyklos 4 klasės tyrime dalyvavo 12 mokinių. 5 iš šių mokinių bendraklasių mėgstami, 2 priimti, 5 nemėgstami (klasės sociograma 3 priede, p.10). Respondentė A pateko į mėgstamųjų statuso grupę, mokiny G – į priimtųjų.

Mokinė A iš 5 bendraklasių gavo 11 teigiamų pasirinkimų, iš 4 - 8 neigiamus pasirinkimus (22 lentelė 4 priede, p.20). Su šia mokine kartu sėdėti viename suole nori 3 klasės mokiniai, nes ji patinka, padeda, yra klasės draugė. Vienas mokiny norėtų jai padėti, nes „truputį nieko nemoka“. Du bendraklasiai norėtų su ja praleisti dieną po pamokų, nes ji „graži“, „mėgsta žaisti“. 3 klasės vaikai kvieštų šią mokinę į gimtadienį, nes ji smagi, geriausia draugė. Du klasės vaikai imtų ją į negyvenamą salą, nes ja pasitiki, ji protinga. Su respondente A nenorėtų kartu sėdėti vienas bendraklasis, nes ji „nemoka skaityti“. Vienas klasės mokiny nenori kartu su ja atlikti užduoties, nes ji „bloga“. Du bendraklasiai nekviestų jos į savo gimtadienį, nes jos elgesys nepriimtinas („skundžia“, „pravardžiuoja“) ir ji taip pat nekviestė. Du klasės mokiniai neimtų jos į negyvenamą salą dėl jaučiamos antipatijos, menkai vertinamų gebėjimų („neišgyventų“). Du bendraklasiai mano, kad ši mokinė negebėtų išsaugoti paslapties („viską pasakytų“, „nemoka saugoti“). *C mokyklos 4 klasės mokinės A bendraklasių nusakyti teigiami bruožai: draugė, padeda, graži, smagi, protinga, patikima, mėgsta žaisti; neigiami bruožai: menkesnių gebėjimų, nedraugiškai elgiasi, neišsaugotų paslapties.* Teigiamų pasirinkimų dominuojantys motyvai – draugystės ryšys ir patrauklūs charakterio bruožai – smagi, patikima, padeda. Neigiamų pasirinkimų motyvuose dažniau minimas nedraugiškas elgesys (skundžia, prasivardžiuoja), menkesni gebėjimai.

Mokiny G gavo iš 3 klasės vaikų 9 teigiamus pasirinkimus ir iš 3 bendraklasių 4 neigiamus pasirinkimus (23 lentelė 4 priede, p.20). Su mokiniu G norėtų kartu sėdėti 3 bendraklasiai, nes jis „geriausias draugas“, pasižymi patraukliomis charakterio savybėmis, draugišku elgesiu („nesišaipo iš klaidų“, „skolina daiktus, „padeda“). Vienas klasės mokiny pasirinktų kartu su juo atlikti užduotį, nes teigia, kad „mes abu gerai skaičiuojam“. Bendraklasis norėtų praleisti su šiuo mokiniu visą dieną po pamokų, nes su juo linksma. Du klasės vaikai kvieštų respondentą į savo gimtadienį, nes jis draugas ir su juo linksma. Vienas pasiimtų jį į negyvenamą salą dėl jo gebėjimo vieningai dirbti. Bendraklasis nesirinktų su juo sėdėti viename suole dėl respondento žalingo įpročio: „rūko ir nenoriu, kad smirdėčiau“. Vienas klasės mokiny nepadėtų jam atlikti užduoties, nes „iš manęs juokiasi, kai aš padedu“. Bendraklasis nenorėtų su šiuo mokiniu praleisti dienos po pamokų, nes jis „nieko nesuprastų“. Klasės mokiny nekviestų jo į savo gimtadienį dėl žalingo respondento įpročio ir agresyvaus elgesio („rūko, mušasi“). *C mokyklos 4 klasės mokinių įvardinti bendraklasio G teigiami bruožai: draugiškas, nesišaipo,*

padeda, skolina, su juo linksma, moka vieningai dirbti, gerai skaičiuoja, moka saugoti paslaptį; neigiami - rūko, mušasi, gali nesuprasti. Dominuojantys teigiamų pasirinkimų motyvai: draugystės ryšys ir draugiškas elgesys. Neigiamus pasirinkimus dažniau paskatino padaryti žalingas respondento įprotis.

C mokyklos 5a klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 17 mokinių. 8 pateko į mėgstamųjų statuso grupę, 2 klasės mokiniai tapo priimtaisiais, 7 nemėgstamais, bet priimtais. (klasės sociograma 3 priede, p.10). Respondentas G pateko į mėgstamųjų statuso grupę, MD ir MŽ - į nemėgstamųjų.

Mokinys G iš 4 klasės draugų gavo 6 teigiamus pasirinkimus, iš 3 bendraklasių 8 neigiamus pasirinkimus (24 lentelė 4 priede, p.20). 4 klasės draugai nori respondentui G padėti, nes jis „gerai su manim bendrauja“, jam sunkiau sekasi mokytis („blogiausiai mokosi“, „nelabai sekasi“, „sunkiau“). Vienas pasikviestų jį į negyvenamą salą, nes jis juokingas. Bendraklasis atskleisť jam savo paslaptį, „nes jis patikimas“. Klasės mokinys nenorėtų su juo sėdėti viename suole, nes jis „trukdo“, „nusižiūri“, „mušasi“. Du bendraklasiai nepadėtų šiam respondentui, todėl, kad jis nepatinka, nesupranta („labai sunku padėti ir reikia aiškinti 10 kartų“). Vienas nenorėtų kartu su šiuo mokiniu atlikti užduoties, nes mokinys „man nepadeda ir visą darbą suverčia man“. Klasės draugas nenorėtų su juo kartu praleisti laiko po pamokų, nes respondentas netinkamai elgiasi („nesąmones daro“), dėl tos pačios priežasties ir agresyvaus elgesio nekviestų jo į gimtadienį, taip pat nenori imti į negyvenamą salą, nes mano, kad jis nesugebėtų išgyventi, nes „nežino visiškai nieko apie išlikimą“. Tas pats bendraklasis neatskleisť jam savo paslapties, nes mano, kad jis negebės jos išsaugoti („visada visiems pasako“). *C mokyklos 5a klasės mokinių nurodyti bendraklasio G teigiami bruožai: gerai bendrauja, juokingas, patikimas; neigiami bruožai: patiria mokymosi sunkumų, nesistengia mokytis, netinkamai, agresyviai elgiasi.* Vienodai dažniausiai minimi teigiamų pasirinkimų motyvai: patrauklūs charakterio bruožai (juokingas, patikimas, gerai bendrauja) ir mokymosi sunkumai. Dominuojančios neigiamų pasirinkimų priežastys: nesistengia mokytis, netinkamai, agresyviai elgiasi.

Mokinys MD gavo iš 4 bendraklasių 5 teigiamus pasirinkimus, iš 8 klasės vaikų 13 neigiamų pasirinkimų (25 lentelė 4 priede, p.20). 3 bendraklasiai norėtų mokiniui MD padėti, nes jam „lengva padėti ir nereikia aiškinti 10 kartų“, „patinka“, „jam reikia padėti“. Du klasės vaikai pasiimtų jį į negyvenamą salą, vienas iš jų pateikia motyvą - jis yra draugas. Du bendraklasiai nenorėtų su šiuo mokiniu kartu sėdėti viename suole, todėl, kad jis „trukdo“, „kalbasi“. Vienas nenori jam padėti, nes jis nesistengia mokytis („nesiklauso, tik prašinėja atsakymų“). Du bendraklasiai nesiiimtų kartu su respondentu atlikti užduoties, nes jis nemoka, nepatinka. Trys nenorėtų su juo praleisti dienos po pamokų, nes „nervina“, jis nelinksmas, naudojasi („visada prašo mano telefono pažaisti“). Vienas mokinys nekviestų jo į gimtadienį, todėl, kad

„nepatinka“. Bendraklasis neimtų šio mokinio į negyvenamą salą, nes „durnas“. 3 klasės vaikai įsitikinę, kad respondentas negebės išsaugoti paslapties („išduoda“, „išplepa“, „išdavintų“). *C mokyklos 5a klasės mokinio MD bendraklasių nurodyti teigiami bruožai: gali būti draugas, jam lengva padėti; neigiami bruožai: trukdo mokytis, nesistengia mokytis, nelinksmas, gali pasinaudoti, neišsaugotų paslapties.* Neigiamų pasirinkimų dažnesnis motyvas – trukdymas mokytis per pamokas. Teigiamus pasirinkimus dažniau lėmė bendraklasių supratimas apie pagalbos poreikį.

Mokinys MŽ gavo iš 4 bendraklasių 6 teigiamus pasirinkimus, iš 13 mokinių 41 neigiamą pasirinkimą (26 lentelė 4 priede, p.20). 4 mokiniai norėtų jam padėti, nes jis draugas, patiria mokymosi sunkumų, „reikėtų padėti“. Vienas bendraklasis kvieštų į gimtadienį, pasiimtų į negyvenamą salą dėl draugystės. 8 mokiniai nenorėtų su respondentu sėdėti viename suole, nes jis „trukdo“, nesistengia mokytis („nusižiūri“, „nusirašinėja“, „išsidirbinėja“, „nusižiūrinėja“), „mušasi“, „nepatinka“, nebendrauja. Du bendraklasiai nenorėtų jam padėti, nes jis nepatinka, nesupranta („labai sunku padėti ir reikia aiškinti 10 kartų“). 11 klasės mokinių nenorėtų kartu su šiuo mokiniu atlikti užduoties, todėl, kad jis nemoka, nesistengia („nepadedą ir visą darbą suverčia man“, „nieko nedaro“, „išsidirbinėtų“), „nesutariam“, „nepatinka“, „nekenčiu“. 3 klasės vaikai nenorėtų su šiuo mokiniu praleisti dienos po pamokų, nes jis „nesąmones daro“, nėra linksmas, „nekenčiu“. 7 bendraklasiai nekviestų mokinio MŽ į savo gimtadienį, todėl, kad šis netinkamai elgiasi („nesąmones daro“, „išsidirbinėja“, „viską sujauktų“), „mušasi“, nepatinka, nebendraujam. 3 klasės mokiniai neimtų jo į negyvenamą salą, nes „nieko nežino apie išlikimą“, „durnas“, „pabėgtų ir mane paliktų“. 7 bendraklasiai nenorėtų patikėti šiam mokiniui savo paslapties, nes jis negebėtų jos išsaugoti („visiems ją pasakytų“, „išduoda paslaptis“, „viską išplepa“), vienas bendraklasis pavadino jį ožiu. *C mokyklos 5a klasės mokinio MŽ bendraklasių įvardintas teigiamas bruožas – draugas; neigiami bruožai: sunkiau sekasi, nesistengia mokytis, trukdo mokytis, nepatinka, netinkamai, kartais agresyviai elgiasi, nemoka, negabus, neišsaugotų paslapties.* Teigiamų pasirinkimų dominuojantis motyvas – draugiški ryšiai. Neigiamų pasirinkimų vyraujantys motyvai – per menkos pastangos mokytis, netinkamas elgesys, jaučiama antipatija. Šios klasės mokiniai rinktųsi respondentui MŽ padėti, suprasdami pagalbos poreikį.

C mokyklos 5b klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 17 mokinių. 10 pateko į mėgstamų statuso grupę, 1 priimtas, 6 nemėgstami, bet priimti (sociograma 3 priede, p.11).

Respondentas M, turintis mokymosi sutrikimų, pateko į mėgstamų klasėje mokinių grupę, gavęs iš 7 bendraklasių 11 teigiamų pasirinkimų, iš 4 bendraklasių 11 neigiamų pasirinkimų (27 lentelė 4 priede, p.21). Vienas klasės draugas norėtų kartu sėdėti viename suole su šiuo mokiniu, nes jis „geriausias draugas“, „tylus“. 7 bendraklasiai rinktųsi jam padėti, todėl, kad jis nemoka („nemoka gerai skaityti“, „silpnai mokosi“, „sunkiau mokytis“, „būna – nesupranta“), protingas,

geras, padeda. Vienas norėtų su mokiniu praleisti kartu dieną po pamokų, pakviestų jį į savo gimtadienį, nes jis „geriausias draugas“, „normaliausias iš klasės“ ir atskleistų jam paslaptį, nes „jis nieko neišplepa“. Vienas bendraklasis jo nesirinktų visais trimis mokymosi srities atvejais, tai yra, nenorėtų sėdėti su juo, nepadėtų, kartu neatliktų užduoties, nes mokinys jam „nepatinka“, nedraugas ir „daug nesupranta“. Vienas nepraleistų su šiuo mokiniu dienos po pamokų, nes su juo nebendrauja. Trys bendraklasiai nekviestų aptariamo mokinio į gimtadienį, todėl, kad jis nemoka tinkamai elgtis („nemoka gražiai valgyti ir iškart kemša“), „vaikiškas“. Vienas neimtų jo į negyvenamą salą, nes jis nėra jam draugas. 3 bendraklasiai neatskleistų respondentui savo paslapties, nes mano, kad jis „išduos“, juo „nė kiek nepasitikiu“, vaikiškas. *C mokyklos 5b klasės mokinio M bendraklasių įvardinti teigiami bruožai: draugas, protingas, tylus, geras, padeda; neigiami bruožai: jam sunkiau sekasi mokytis, jis nemoka tinkamai elgtis, kai ko nesupranta, vaikiškas.* Teigiamus pasirinkimus lėmė mokymosi sunkumai ir patrauklūs charakterio bruožai. Neigiamuose pasirinkimuose vyravo neturėjimas draugiškų ryšių su respondentu ir jo vaikiškumas.

D mokyklos 3 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 20 mokinių. Iš jų 6 gavo mėgstamųjų statusą, 1 priimtas, 11 nemėgstamų, bet priimtų, 2 atstumtieji (klasės sociograma 3 priede, p.11).

Mokinys D gavo iš 4 vaikų 11 teigiamų pasirinkimų, iš 5 klasės mokinių 6 neigiamus pasirinkimus ir pateko į nemėgstamų, bet priimtų statuso grupę (28 lentelė 4 priede, p.21). Nors teigiamus pasirinkimus skyrusių bendraklasių mažiau, bet teigiamų pasirinkimų skaičius didesnis, negu neigiamų. Vienas bendraklasis rinktųsi su juo sėdėti viename suole, nes jis „geriausias mano draugas“, 4 klasės draugai padėtų atlikti jam užduotį, nes jis pats „padeda“, jam sunkiai sekasi mokytis, „dažnai reikia pagalbos“. Vienas bendraklasis norėtų kartu atlikti užduotį, nes aptariamas mokinys „labai geras“. Klasės mokinys norėtų praleisti visą dieną kartu, kviestų į gimtadienį, nes respondentas geriausias jo draugas. Du bendraklasiai imtų respondentą į negyvenamą salą, nes „jis geriausias“, „jam nesiseka“. Vienas klasės mokinys, kuris teigiamai šį respondentą rinkose visais atvejais, patiktų jam savo paslaptį, nes „jis niekad neišduos mano paslapties“. Vienas klasės vaikas nenorėtų su juo kartu sėdėti viename suole dėl trukdymo mokytis („daug šneka“), vienas nenorėtų su juo kartu atlikti užduoties, nes nepatinka. Bendraklasis nenorėtų praleisti visos dienos kartu, nes nesutaria, du klasės vaikai neimtų respondento į negyvenamą salą, nes mano, kad jis „blogas draugas“, „nepatinka“. Vienas neatskleistų jam savo paslapties, bet nenurodė, kodėl. *D mokyklos 3 klasės mokinio D bendraklasių įvardinti teigiami bruožai: geras draugas, padeda, jis labai geras, neišduos paslapties; neigiami bruožai: sunkiai sekasi mokytis, trukdo mokytis, nėra draugiškų santykių.* Teigiamus pasirinkimus lėmė draugiški santykiai, gerumas. Neigiamų pasirinkimų motyvuose

dominavo nedraugiški santykiai. Svarbu paminėti, kad teigiamus pasirinkimus kai kuriais atvejais lėmė klasės mokinių supratimas apie mokymosi sunkumus ir pagalbos poreikį.

D mokyklos 4a klasės sociometrinio tyrimo dalyviais tapo 24 mokiniai. 13 mokinių pateko į mėgstamų statuso grupę, 2 tapo priimtaisiais, 8 nemėgstami, bet priimti, 1 atstumtasis (klasės sociograma 3 priede, p.12).

Mokiniui L du bendraklasiai skyrė 2 teigiamus pasirinkimus, 20 bendraklasių 99 kartus pasirinko neigiamai (29 lentelė 4 priede, p.21). Šis mokinys klasėje gavo daugiausiai neigiamų pasirinkimų. Mokiniui norėtų padėti du bendraklasiai dėl patiriamų mokymosi sunkumų. 14 mokinių nenorėtų su juo sėdėti dėl netinkamo elgesio (trukdo, plepa, daro nesąmones, nusižiūri, nervuoja, prie visų lenda), nesistengimo mokytis (tinginauja, nieko nedaro), menkų pasiekimų. Respondentui nenorėtų padėti 11 bendraklasių dėl teikiamos pagalbos nevertinimo („jiems nesvarbu, ar padėsi, ar ne“), menkų pasiekimų, netinkamo elgesio („tik šaipytis“), nes nepatinka, „nervuoja“, reikalauja daug pagalbos („reikia dar vėl 10 kartų padėti“), dėl nedraugiškų santykių, nenoro, jo nedraugiškumo, nes jam mokytoja padeda. 16 bendraklasių atsisakytų su juo kartu atlikti užduotį, nes respondentas nemoka, nenori atlikti užduočių („tinginiautų ir nieko neveiktų“, „nenori mąstyti“), trukdytų atlikti užduotį („trukdo susikaupti“, „sunku būtų susikaupti“), nepatinka, nebendrauja su juo, nepasiteisina įdėta pagalba („beviltiški“). 12 klasės vaikų nenorėtų su juo praleisti laiko po pamokų, nes nebendrauja su juo, skiriasi interesai („su juo nėra, ką veikti“, „jis yra nuobodus“, „su juo visai neįdomu“), nedraugiškas elgesys („visus skundžia“, „tyčiojasi“), nepatinka, „beveik nekalba“, „toli gyvena“. Respondento nekviestų į gimtadienį 17 klasės vaikų, nes su juo, nepriimtinas jo elgesys („keikiasi“, skundžia), „nepatinka“, nedraugiškas, skiriasi interesai, vienas bendraklasis pavartojo necenzūrinį žodį, kurį vertinsime kaip nepatikimą. 17 klasės vaikų neimtų aptariamo mokinio į negyvenamą salą dėl nesaugumo („su juo būti baisu“, „nepasitikiu“), respondento neveiklumo („tinginiautų“, „nieko nedaro“), todėl, kad nebendrauja su juo, „nepatinka“, „nervina“, „nejudrus“, „nelinksmas“, nepadėtų, jis pats nenori, skiriasi interesai. 12 bendraklasių neatskleistų respondentui savo paslapties, nes mano, kad jis negebės jos išsaugoti, nebendrauja su juo, nepasitiki („būtų baisu“), nepatinka. *D mokyklos 4a klasės mokinio L bendraklasių nurodyti neigiami bruožai: sunkiau sekasi mokytis, netinkamai elgiasi, nemoka, neįdomus, neveiklus, neišsaugotų paslapties, nepatikimas, su juo nesmagu.* Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai: bendravimo nebuvimas, netinkamas elgesys, skirtingi interesai, menki pasiekimai. Šiuo atveju tik patiriami mokymosi sunkumai lėmė teigiamus pasirinkimus.

D mokyklos 4d klasės sociometriniam tyrimui dalyvavo 25 mokiniai. Vienas vaikas tapo klasės lyderiu – „žvaigžde“, 12 pateko į mėgstamų statuso grupę, 3 priimti, 6 nemėgstami, bet priimti, 3 atstumti (klasės sociograma 3 priede, p.12).

Mokinys M, gavęs iš 2 klasės draugų 2 teigiamus pasirinkimus, iš 14 bendraklasių 57 neigiamus pasirinkimus, pateko į nemėgstamų, bet priimtų statuso grupę (30 lentelė 4 priede, p. 21). Respondentui padėtų atlikti užduotį du klasės mokiniai, todėl, kad jam „reikia pagalbos“, „jis beveik nesimoko“. Su aptariamu mokiniu nenorėtų kartu viename suole sėdėti 11 bendraklasių, nes jis netinkamai elgiasi („žaidžia per pamoką“, „per pamokas šauda ir trukdo“, „labai trukdo“, „visada trukdo pamokai“, žaidžia“), „nepatinka“, nedraugiškas. 9 klasės vaikai nenorėtų jam padėti, todėl, kad jis netinkamai elgiasi („per pamokas šauda“, „trukdo“, „žaidžia“, „per pamokas žaidžia“), „nepatinka“, nesistengia, nesupras, nekalba. 6 bendraklasiai atsisakytų kartu su juo atlikti užduotį, nes respondentas netinkamai elgiasi, nemoka, „nepadėtų, dirbčiau vienas“, „nedraugauju“, nekalba. 7 klasės vaikai nenorėtų su šiuo mokiniu praleisti kartu laiką po pamokų, todėl, kad su juo nesmagu („nemoka gerai praleisti laiko“, „nežaištų“), netinkamai elgiasi („mušeika“, „trukdytų“), nedraugiškas, toli gyvena, nebendrauju, nepatinka. 8 vaikai nekviestų jo į savo gimtadienį, todėl, kad nenori, nebendrauja su juo, „nepatinka“, „nelabai geras“, nedraugiškas. 10 klasės mokinių neimtų jo į negyvenamą salą, nes jam trūksta gebėjimų („nieko neišmano“, „nemąstytų“, „neįpratę“), nebendrauja su juo, „darytų nesąmones“, „ilgai muštumėmės“. 6 bendraklasiai neatskleistų jam savo paslapties, nes juo nepasitiki, jis neišsaugotų, nedraugauja. *D mokyklos 4d klasės mokinių nusakyti neigiami bendraklasio M bruožai: nesimoko, netinkamai elgiasi, menki gebėjimai, nesistengia, nepatinka, nepatikimas, nemoka smagiai leisti laiko, nedraugiškas, nepadėtų, nekalba.* Teigiamų pasirinkimų motyvas – bendraklasių supratimas apie pagalbos poreikį dėl mokymosi sunkumų. Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai: netinkamas elgesys, nebendravimas, nepatikimumas.

D mokyklos 5 klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 28 mokiniai. 17 iš jų pateko į mėgstamų statuso grupę, 2 priimti, 9 nemėgstami, bet priimti (sociograma 3 priede, p.12).

Mokinys D, gavęs iš 3 bendraklasių 3 teigiamus pasirinkimus, iš 20 mokinių 69 neigiamus pasirinkimus, pateko į nemėgstamų, bet priimtųjų statuso grupę, kaip labiausiai nemėgstamas klasėje. Apžvelkime pasirinkimų motyvus (31 lentelė 4 priede, p.22). Teigiami 3 bendraklasių pasirinkimai tuo pačiu atveju – jie suteiktų mokiniui pagalbą, nes jam sunkiai sekasi („sunkiai sekasi“, „kartais nesiseka“), jam reikia pagalbos. 10 klasės vaikų nenorėtų su juo sėdėti viename suole, nes jis netinkamai elgiasi („nusižiūri“, „daro nesąmones“), blogai mokosi („blogiausias mokinys klasėje“, „blogai mokosi“), neveiklus („mėmė“), „smirdi“, nebendrauju. 8 bendraklasiai nenorėtų jam padėti, nes jis pats nepadeda („nepadeda, kai paprašau“, „niekam nepadeda“), nemoka bendrauti („nemoka bendrauti“, „su niekuo rimtai nebendrauja“), nėra draugas, nesistengia („prašo pasakyti atsakymus, o ne padėti“). 12 klasės vaikų nenorėtų kartu su šiuo mokiniu atlikti užduoties, todėl, kad jis nesistengia („nieko nedarytų“, „nieko nedaro“, „už juos reikia daryti, o patys nedaro“, „nes aš turėčiau už juos viską pats padaryti“, neklausu, ką sakau“),

nedėkingas („visi neatsilyginam taip pat“), „nesimoko“, nepatinka („ne prie širdies“, „nelabai patinka“), „smirdi“, „keistai elgiasi“. 12 klasės mokinių nenorėtų su aptariamu mokiniu praleisti kartu laiką po pamokų, nes jis „blogas draugas“, nebendrauja („nebendraujame“, „nebendrauju“), nemėgsta bendrauti, nesmagus, skirtingi interesai („neįdomu“, „nuobodu“, „su jais nuobodu“, „su jais neįdomu“, „nuobodus“, „negalėčiau pasišnekėti apie mergaitiškus dalykus“), „nepatinka“, „dvokia“. 12 klasės mokinių nekviestų šio mokinio į savo gimtadienį, nes jis „nepatinka“, „neestetiškas“, „blogas draugas“, „blogas – neatneš“, nebendrauja („nepažįstu taip gerai“, „nebendrauju“), skirtingi interesai („nuobodus“, „nuobodu“), nepriimtinas elgesys („sugadintų gimtadienį“, „mėgsta vadovauti“). 9 bendraklasiai neimtų šio mokinio į negyvenamą salą, todėl, kad jis „smirda“, „nepatinka“, bailus, „nuobodu“, nemokša, „daro nesąmones“. Savo paslapties jam nepatikėtų 6 bendraklasiai, nes mano, kad jis jos neišsaugos („išduotų“, „išskleis visą paslaptį“, „nemoka saugot“, „išduotų“), nepatikimas („nepasitikiu“, „nepatikimas“). *D mokyklos 5 klasės mokinio D bendraklasių įvardinti neigiami bruožai: sunkiai sekasi mokytis, netinkamai elgiasi, keistai elgiasi, nemoka bendrauti, neturi draugiškų ryšių, nepadedą, nedėkingas, nesistengia.* Teigiami pasirinkimai lemti bendraklasių supratimo apie mokymosi sunkumus ir pagalbos poreikį. Dominuojančios neigiamų pasirinkimų priežastys: nepatikimas, skirtingi interesai, netinkamas elgesys, bendravimo įgūdžių, ryšių stoka.

E mokyklos 5a klasės sociometriniame tyrime dalyvavo 29 mokiniai. 1 mokinė tapo žvaigžde, nesurinkusi nei vieno neigiamo pasirinkimo ir gavusi daugiau nei pusę teigiamų klasės draugų pasirinkimų, 14 mokinių pateko į mėgstamųjų grupę, 2 priimti, 12 nemėgstamų, bet priimtų ir vienas atstumtasis (klasės sociograma 3 priede, p.13).

Mokinys H pateko į nemėgstamųjų statuso grupę, gavęs iš 5 mokinių 11 teigiamų pasirinkimų, iš 22 mokinių - 95 neigiamus pasirinkimus (32 lentelė 4 priede, p.22). Vienas bendraklasis rinkosi su juo sėdėti viename suole, nes jie geriausi draugai. 5 klasės mokiniai nusprendė jam padėti atlikti užduotį, nes jam sunkiai sekasi mokytis, jis – geriausias draugas. Vienas klasės vaikas norėtų kartu su šiuo mokiniu atlikti užduotį, nes „gerai sutariam“. Visais trim laisvalaikio srities atvejais jį rinktųsi vienas bendraklasis, nes respondentas yra geras draugas ir jie sutaria. Paslaptį patikėtų visus savo teigiamus pasirinkimus respondentui atidavęs klasės mokinys, nes jie su aptariamu mokiniu yra „geriausi draugai“. 14 bendraklasių nenorėtų su respondentu sėdėti viename suole, nes jis netinkamai elgiasi („nusižiūri“, „plepa“, trukdo, „valgo per pamokas“), „mušeika“, išsiskiria nemalonių kvapu, bendravimas su juo gali trukdyti būti populiariu, „nepatinka“, „nemalonu kalbėti“. 10 bendraklasių nenorėtų jam padėti atlikti užduoties, nes mokinys H nedėmesingas („nieko nededa į galvą“, „nesiklausytų“, „greitai pamiršta ir vėl reikia padėti“), menkų gebėjimų (nesupranta, nemoka), nesistengia mokytis (nenori mokytis, nesistengia, nesimokytų, „išsidirbinėja“), „bjaurus“, „priešas“. 15 arba pusė

klasės mokinių nenorėtų kartu su juo atlikti užduoties, todėl, kad jis menkų gebėjimų („nesupranta“, „ne visai gabus“), prastai mokosi („blogiausiai mokosi“, „prastai mokosi“), nesistengia mokytis ir pasireiškia trukdantis mokytis elgesys („nesistengia atlikti gerai“, „trukdytų“, „plepa“, „neklauso“, „nesimoko“, „su jais gali būti sunku dirbti“), „nepadėtų“, konfliktiški santykiai. Pusė klasės mokinių nenorėtų su respondentu praleisti visą dieną po pamokų, nes skiriasi interesai („su juo neįdomu“, „jis nuobodus“), nėra draugiškų santykių („nebendrauja“, „priešas“, „nedraugas“), sunkiau sekasi bendrauti („nedraugiškas“, „susipyktume“), nenori su juo bendrauti, nepatinka savybės ar jaučia antipatiją. Pusė klasės vaikų jo nekviestų į savo gimtadienį, todėl, kad netinkamai elgiasi („neatsiklausęs ima nesavus daiktus“, „pridarytų bėdos“, „išsidirbinėja“, „negražiai elgiasi“, „viską sugadintų“, „sugadintų gimtadienį“), „daug ko nemokėtų“, su juo nebendrauja („nepriklauso mano draugų ratui“, „nelabai bendrauju“, „jis priešas“, „nėra geras mano draugas“). 17 vaikų neimtų jo į negyvenamą salą, nes neturi su juo draugiškų santykių, nebendrauja, „nepatinka“, „nemalonu būti“, „neprotingas“, neturėtų apie ką kalbėti, nepasitiki. 9 bendraklasiai neatskleistų jam savo paslapties, nes jis išduotų, juo nepasitiki, jaučia antipatiją. *D mokyklos 5a klasės mokinių nusakyti teigiami bendraklasio H bruožai: geras draugas, galima sutarti; neigiami bruožai: sunku mokytis, nedraugas, priešas, nebendrauju su juo, jis nesistengia mokytis, nesimoko, trukdo mokytis kitiems, nedėmesingas, nemaloniai kvėpia, netvarkingas, nepatinka, blogas, bjaurus, neįdomus, mušeika, nervuotas, neturi humoro jausmo, nepadėtų.* Pasikartojantys teigiamų pasirinkimų motyvai: draugystė, sutarimas. Dominuojantys neigiamų pasirinkimų motyvai: menki gebėjimai, nenoras mokytis, antipatija, netinkamas elgesys, skirtingi interesai.

E mokyklos 5b klasės sociometrinis tyrimas atliktas dalyvaujant 27 mokiniams. 15 mokinių, surinkę daugiau teigiamų pasirinkimų nei neigiamų, pateko į mėgstamų statuso grupę, 12 mokinių tapo nemėgstamais (klasės sociograma 3 priede, p.14).

Šios klasės mokinys N gavo iš 5 klasės mokinių 12 teigiamų pasirinkimų, iš 13 mokinių 32 neigiamus pasirinkimus ir pateko į nemėgstamų, bet priimtų statuso grupę (33 lentelė 4 priede, p.22). Du bendraklasiai norėtų su šiuo respondentu sėdėti viename suole, nes draugauja. Jam padėtų 3 klasės mokiniai, todėl, kad jam sunku mokytis ir jis geras draugas. Vienas mokinys norėtų su juo kartu atlikti užduotį, nes jis „padeda, aš jam irgi“. Du bendraklasiai norėtų kartu su juo praleisti laiką po pamokų, nes su juo „smagu visur bėgioti“, „jis yra labai draugiškas“. Du klasės vaikai kviestų jį į savo gimtadienį, nes jis dosnus („vaišingas“, „kažką atneštų“). Vienas bendraklasis įvardina jį savo draugu, todėl patiktų jam paslaptį. 6 klasės mokiniai nenorėtų su juo sėdėti, nes su juo nedraugauja, respondentas netinkamai elgiasi („mušasi“, „triukšmauja“, „trukdo per pamoką“, „turi psichinių problemų“), „nervina“, „idiotas“. 3 bendraklasiai jam nepadėtų, nes jis taip pat nepadeda, „nesistengia nors biški išmokyti“, nebendrauja su juo. 5 klasės

mokiniai nenorėtų su juo kartu atlikti užduoties, todėl, kad jis „trukdo dirbti“, „turi psichinių nesklaidumų“, nesistengia mokytis („daugiau rūpi ne mokslai“, „man reiktų viską daryti pačiam“, „jis nedirbtų“). 4 klasės vaikai nenorėtų su juo praleisti laiko po pamokų, nes jis „apgaua“, „šlykštus“, „nepilno proto“, „erzina“, „mums nebūtų, ką veikti“. Du klasės mokiniai nekviestų jį į savo gimtadienį, nes jis „nepatinka“, „betvarkę padarytų ir neklausytų mano mamos“. Respondento 7 klasės mokiniai neimtų į negyvenamą salą, nes su juo nebendrauja, jis netinkamai elgtųsi, išsiblaškęs, „nešaunus“, „nedraugiškas“. 5 klasės vaikai nepatikėtų jam savo paslapties, nes mano, kad jis išduos, išsiblaškęs. *E mokyklos 5b klasės mokinio N bendraklasių įvardinti teigiami bruožai: geras draugas, dosnus, smagu kartu leisti laiką; neigiami bruožai: sunku mokytis, netinkamai elgiasi, šlykštus, nedraugas, nepatinka, nesistengia mokytis, nedirbtų, trukdo, neišsaugotų paslapties. Dominuojantys teigiamų pasirinkimų motyvai: draugiški ryšiai, dosnumas. Vyraujantys neigiamų pasirinkimų motyvai: netinkamas elgesys.*

Apibendrinant sociometrinio tyrimo rezultatus, nustatyta, kad 14 (42%) aptariamų mokymosi sutrikimų turinčių mokinių pateko į „mėgstamų“ statuso grupę klasėje, vienas mokinytis (3%) tapo „priimtuoju“, didesnę dalis - 17 (52%) mokymosi sutrikimų mokinių - tapo nemėgstamais, bet priimtais, 1 atstumtasis (1 lentelė).

1 lentelė

Respondentų statusas ir gauti pasirinkimai

Eil. Nr.	Mokiniai	Mokykla Klasė	Statusas	Teigiami pasirinkimai		Neigiami pasirinkimai		Teigiamai ir neigiamai pasirinkusių bendraklasių skirtumas
				Teigiamai pasirinkę bendraklasiai	Teigiamų pasirinkimų skaičius	Neigiamai pasirinkę bendraklasiai	Neigiamų pasirinkimų skaičius	
1.	N	A 3	mėgstami	9	44	1	4	8
2.	G	B 3		6	12	1	2	5
3.	K	A 4b		6	20	2	4	4
4.	B	B 4		5	8	1	4	4
5.	K	A 2		6	20	3	3	3
6.	U	C3		6	9	3	3	3
7.	M	C 5b		7	11	4	11	3
8.	L	A 2		5	18	3	6	2
9.	P	A 4a		7	12	5	14	2
10.	E	C 3		3	11	2	3	1
11.	R	B 5		2	9	1	1	1
12.	E	B 5		2	7	1	1	1
13.	A	C 4		5	11	4	8	1
14.	G	C 5a		4	6	3	8	1
15.	G	C 4	priimtasis	3	9	3	4	0
16.	D	D 3	nemėgstami, bet priimti	4	11	5	6	-1
17.	A	A 3		5	12	6	10	-1
18.	A	A 2		1	1	3	5	-2
19.	T	A 3		1	1	3	6	-2
20.	MD	C 5a		4	5	8	13	-3
21.	D	A 3		3	10	9	33	-6
22.	R	A 4b		3	7	10	25	-7
23.	E	A 4a		5	8	12	38	-7
24.	D	B 4		2	8	10	27	-8
25.	N	E 5b		5	12	13	32	-8
26.	MŽ	C 5a		4	6	13	41	-9

27.	M	D 4d		2	2	14	57	-12
28.	A	A 4a		2	3	14	68	-12
29.	D	D 5		3	3	20	69	-17
30.	H	E 5a		5	11	22	95	-17
31.	L	D 4d		2	2	20	99	-18
32.	D	C 3		2	2	20	103	-18
33.	P	B 5	atstumtasis	-	-	8	43	-8

Dominuojantis mėgstamųjų statusą turinčių respondentų teigiamų pasirinkimų motyvas mokymosi ir laisvalaikio srityje – draugystė (2 lentelė). Renkantis bendradarbiauti mokymosi srityje svarbūs tokie charakterio bruožai, kaip gerumas, draugiškumas. Svarbu paminėti, kad respondentų bendraklasiai supranta jų mokymosi sunkumus ir pagalbos poreikį, net 23 atvejais tai lėmė teigiamus pasirinkimus (nemoka/nesupranta - 10 atvejų ir sunkiai sekasi mokytis - 13 atvejų). Tiek laisvalaikio, tiek mokymosi srityje svarbiu atrankos kriterijumi pasirinktas mokinio bruožas - linksmumas. Mėgstamųjų respondentų, turinčių mokymosi sunkumų, dažnesnis neigiamų pasirinkimų motyvas tiek mokymosi, tiek laisvalaikio srityje – netinkamas, nedraugiškas elgesys. Mokymosi srityje nenorima bendradarbiauti dėl menkesnių pasiekimų (nemoka, nesupranta) – tai vienintelė edukacinė charakteristika aptariamam atvejui. Mokiniais daug svarbesni socialiniai bendraklasių įgūdžiai. Laisvalaikio srityje mokymosi pasiekimai kaip atrankos kriterijus – nesvarbūs.

2 lentelė

Mėgstamų ir priimtų statusą turinčių respondentų dažniausi pasirinkimų motyvai

Sritys	Teigiamų pasirinkimų motyvai, skaičius	Neigiamų pasirinkimų motyvai, skaičius
Mokymosi	draugas 23 geras 13 sunkiai sekasi mokytis 13 draugiškas 12 nemoka/nedaro/ nesupranta 10 padeda 10 linksmas 8	mušasi 5 nemoka ar nesupranta 5 nepatinka 4 prasivardžiuoja 3 nepadedą 2 nesistengia 2 nusižiūri 2 nenori /nepriima pagalbos 2
Laisvalaikio	draugas 33 smagi, įdomi veikla kartu 11 linksmas, smagus 11 geras 8	netinkamai elgtųsi 5 nepatinka 5 nebendrauju /nedraugas 4 mušasi 3 nebendrautų 3 prasivardžiuoja 2
Paslapties	neišduoda 12	išduos 5 nepasitikiu /nepatikimas 4 išpasakos 3 neišsaugos 2

Tuo tarpu nemėgstamųjų, bet priimtų ir atstumtojo statusą gavusių respondentų teigiamų pasirinkimų priežastimi mokymosi srityje dažnai tampa jų mokymosi sunkumai ir bendraklasių supratimas apie pagalbos poreikį, taip pat – draugiški ryšiai, draugiško bendravimo įgūdžiai (3 lentelė). Renkantis laisvalaikio srityje svarbi draugystė, bendravimas, draugiški bruožai. Dažniausiai šių vaikų neigiamus pasirinkimus tiek mokymosi, tiek laisvalaikio srityse

bendraklasiai aiškino jaučiama antipatija („nepatinka“). Mokymosi srityje renkantis neigiamai dažniau minimas trukdantis mokytis elgesys, per mažos respondento pastangos, menki pasiekimai. Svarbiais neigiamų pasirinkimų kriterijais mokantis tampa nebendravimas, nedraugiškumas. Laisvalaikio srityje neigiamus pasirinkimus lemia draugiškų ryšių nebuvimas, skirtingi interesai, agresyvus, nedrausmingas, netinkamas elgesys.

3 lentelė

Nemėgstamų ir atstumtų statusą turinčių respondentų dažniausi pasirinkimų motyvai

Sritis	Teigiamų pasirinkimų motyvai, skaičius	Neigiamų pasirinkimų motyvai, skaičius
Mokymosi	Sunkiau mokosi/nemoka 22 Draugas 13 Reikia pagalbos/įprasta padėti 7 Draugiškas 5 Padedą 5 Geras 4	Nepatinka 47 Trukdo 45 Nesistengia/nedaro 44 Nemoka/blogai mokosi 38 Mušasi/spardosi 30 Nusižiūri/nusirašo 22 Negeras/blogas 16 Nebendrauju/ne draugas/nesutariu 15 Nedraugiškas/(elgesys) 14 Nepadedą 10 Per pamokas užsiima kita veikla 9 Nesupranta/Negalvoja 8
Laisvalaikio	Draugas 8 Bendrauju/sutariam 4 Geras 3 Draugiškas 2 Vaišingas 2	Nepatinka 71 Ne draugas/nebendraujam/nesutariu 65 Skirtingi interesai 36 Agresyvus elgesys 28 Netinkamai elgtusi/nedrausmingas 24 Nelinksmas 19 Negeras/blogas 17 Nemoka 17 Nesistengia mokytis 17 Nedraugiškas elgesys 16 Nebendrauja/nemoka bendrauti 9 Nesirūpina savimi/netvarkingas/smirda 7
Paslapties	Draugas 3	Neišsaugotų 34 Išduotų 17 Pasakys 15 Nepasitikiu/nepatikimas 11 Nepatinka 7

Apibendrinant, galima būtų išskirti draugystės ir bendravimo įgūdžių svarbą, siekiant mokinio gyvenimo kokybės mokykloje, klasėje. Taip pat svarbios klasės mokinių vertybinės nuostatos, kai bendraklasiai, nepaisant nepriimtino respondentų elgesio, supranta mokymosi sunkumus ir pagalbos poreikį.

2.4. Ugdymo proceso dalyvių interviu metu atskleisti mokinio, turinčio mokymosi sutrikimų, psichologiniai ir edukaciniai veiksniai

Apdorojant ugdymo dalyvių interviu turinį, naudota interviu turinio (content) analizė. Remiantis nagrinėta moksline literatūra ir gauta empirine medžiaga, išskirtos 7 kategorijos, kurios suskaidytos į 34 subkategorijas (4 lentelė). Prieduose pateikiama kiekvieno vaiko interviu turinio medžiaga su įvairiais interviu dalyviais - tėvais, mokytojais, pagalbos mokiniui specialistais (5 priedas, p. 24-357).

4 lentelė

Psichoedukacinės charakteristikos kategorizavimas

<i>Psichologinė charakteristika</i>	
<i>Kategorijos</i>	<i>Subkategorijos</i>
Savijauta	Teigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo
	Neigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugiškų santykių klasėje
	Neturi draugų klasėje, silpni ryšiai
	Gauna bendraklasių palaikymą
	Negauna bendraklasių palaikymo
	Elgesys/savybės, padedančios bendrauti
	Elgesys/savybės, trukdančios bendrauti
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime
	Pasyvus dalyvavimas/nedalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime
	Saviraiška, aktyvus laisvalaikis
	Nepakankama saviraiška, pasyvus laisvalaikis
<i>Edukacinė charakteristika</i>	
<i>Kategorijos</i>	<i>Subkategorijos</i>
Vaiko pasirengimas mokytis	Mokymosi pasiekimai
	Mokymosi sunkumai
	Elgesys, nuostatos, padedančios mokytis
	Elgesys, nuostatos, trukdančios mokytis
Mokymosi aplinka	Asmeninis pastiprinimas
	Teikiama pagalba
	Numatyta pagalbos kryptis
	Teikiamos pagalbos vertinimas
	Asmeninio pastiprinimo trūkumas
	Pagalbos trūkumas
	Netikslinga pagalbos kryptis
	Teikiamos pagalbos nevertinimas
Šeima	Šeimos narių palaikymas
	Šeimos narių palaikymo trūkumas
	Šeimos narių pagalba mokantis
	Šeimos narių pagalbos mokantis trūkumas
Bendradarbiavimas	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimas
	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimo trūkumas
	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas
	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimo stoka
	Ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas
	Menkas ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas

Mokinių interviu turinio analizė parodė, kad mokiniai pozityviai vertina savo situaciją mokykloje, visose kategorijose dominuoja pozityvūs teiginiai (5 lentelė).

Apibendrinta mokinių interviu turinio medžiaga

<i>Psichologinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Savijauta	Teigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	136	Visi klasėj draugauja; linksma, gera; galima pažaist su draugais.
	Neigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	50	Nes noriu miego; rėkia, cypia; kartais rėkauja per pamoką; pirmadieniais, nes būna daug lietuvių.
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugiškų santykių klasėje	88	Lauke gaudynių, slėpynių; daugiausiai su draugais šneku; turiu geriausią draugą klasėj.
	Neturi draugų klasėje, silpni ryšiai	3	yra tokių vaikų, kurie serga, nekalba su manim; kad daugiau su manim, kad draugautų.
	Gauna bendraklasių palaikymą	60	Kada būna sunku per lietuvių; kai būnu liūdna tiesiog pralinksmina; kai kas nors muša.
	Negauna bendraklasių palaikymo	3	Dažniausiai nepadedą; kad padėtų pamestus pinigus rasti.
	Elgesys/savybės, padedančios bendrauti	71	Nu kartais, jeigu kažką reiktų padėti ten namų darbų ar ką; esu linksma; pasakyti, kokią užduotį, kaip negirdi; kai mane užnervina nieko nedarau (valdosi).
	Elgesys/savybės, trukdančios bendrauti	2	Labai pikta; aš kitoks, kitos tautybės;
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	111	Už renginius visokiausius, aš antra – padėjėja; paprašo ir dar savo noru; noriu dalyvauti; kai jie mušas, nu turiu išskirti juos; pasipuošęs einu.
	Pasyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	30	Aš nebuvo tenais; dainuot (nenori); jeigu ką mokytoja pasako, tą ir darau; kai būna užduotys, nemėgstu; nesimušti, nespjaudyti, neprasivardžiuoti (pareigos); šaškių (norėjo dalyvauti renginyje, bet jo nekviėtė).
	Saviraiška, aktyvus laisvalaikis	107	Važinėju su dviračiu, į lauką išeinu; matematika - ten noriu būt geriausias; šokių būrelį ir kvadratą; už aerobikos fiestą medalį turiu. už „Drąsūs stiprūs vikrūs“.
	Nepakankama saviraiška, pasyvus laisvalaikis	62	Su kompu pažaidžiu, pabūnu; žaidžiu su sesėm; nežinau savo pomėgių; namuose nėra ką veikti man; liūdna, kaip nėra draugų, su kuo būti; kai pavėluoju į autobusą, negaliu (dalyvauti renginiuose);
<i>Edukacinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Vaiko pasirengimas mokytis	Mokymosi pasiekimai	157	Praleistas raides įrašyt; sudėt, atimt ir dar sudaugint; pratybose, kaip reikia kažką spalvinti, rašyti, kažką parašyti ten, apie ką tu manai va taip;
	Mokymosi sunkumai	145	Sunkiausiai anglų, sunku ten tą kalbą mokintis; ta dalyba; labai jau lėtai viską darau; būdvardis ten atsako į klausimą kas, ten visokie va tokie, ten laikas va tokius; blogai, nes labai daug klaidų darau (diktante)
	Elgesys, nuostatos, padedančios mokytis	35	Mokytojai pasakau ir kartais klasiokų paklausiu; bandau iš naujo, skaitau; nu nubraukiu ir bandau iš naujo; pakeliu ranką ir pas mokytoją einu pasiaiškinti.
	Elgesys, nuostatos, trukdančios mokytis	12	kartais pamirštu namų darbus padaryt; nieko, sėdžiu, mokytojos kviečiu; susinervuoju, nieko nedarau (kai nesiseka); gal per mažai mokausi namie.

Mokymosi aplinka	Asmeninis pastiprinimas	0	
	Asmeninio pastiprinimo trūkumas	0	
	Teikiama pagalba	116	Mokytoja; draugai klasės; lokopedijos, psychologės ketvirtadienį ir trečiadienį.
	Pagalbos trūkumas	74	Vieną kartą tik tai (logopedo); kad padėtų kas nors skaityti, ten dalybos mokint; nesikeiktų jie, neprasivardžiuotų, norėtų ir mokytoja; kad būčiau su jais laiminga, draugiška; aš (pati turėtų keistis ir labiau bendrauti); kad dažniau mane kviestų atsakinėt.
	Numatyta pagalbos kryptis	46	Rašom diktantą, prie kompo sėdim. Pavyzdį. Mažiau duot nurašyti teksto ir testo.
	Netikslinga pagalbos kryptis	0	
	Teikiamos pagalbos vertinimas	84	Mokytojos; Lietuvių, tai man ir pasimokint reikia, mokinamės pas logopedę tarimo, rašymo, skaitymo. Lietuvių kalbos tai kai kas nors padeda iš klasės; Kai poroj skaityti mums. Pasako, kaip ten rašyti raides; Moko skaityt mane labiau ir rašyt taisyklingiau (specialioji pedagogė), auklėtojas svarbiausias iš visų; Ne tą patį (pas specialiąją pedagogę), lengviau;
	Teikiamos pagalbos nevertinimas	10	galėjau eiti dar lietuvių, bet nenorėjau (specialiojo pedagogo); tai mes ten rašom, o aš skaityt ir dalint nemoku; nesuprantu ten tų žodžių (pokalbių su psichologu metu); nelabai (socialinė pedagogė padeda); tik ten viską tą patį darom, kaip ir klasėj (pas specialųjį pedagogą); tai, kad ten (pas logopedę) rašom, o aš skaityt ir dalint nemoku.
Šeima	Šeimos narių palaikymas	2	Tėvai. Mama.
	Šeimos narių palaikymo trūkumas	1	Ilgai žiūriu teliką (neišsimiegojęs).
	Šeimos narių pagalba mokantis	117	Pusbrolis padeda matematiką, mama – lietuvių, o teta – anglų; jinai (sesė) man padeda skaičiuoti, rašyti, ji diktuoja, o aš rašau. perskaito užduotį ir pataria, ką tenais parašyt; parašau su pieštuku, paskui patikrina, paskui nutrinu ir parašau su parkeriu.
	Šeimos narių pagalbos mokantis trūkumas	5	Mama nelabai su tėčiu moka (anglų); iš mamos; kartu paskaityti, parašyt.
Bendradarbiavimas	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimas	0	
	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimo trūkumas	1	dabar jau kažkaip neinam, o kodėl neinam – nežinau (pas specialiąją pedagogę)
	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas	0	
	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimo stoka	0	
	Ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	0	
	Menkas ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	0	

Pagal dažnumą vaikų interviu turinio psichologinėse charakteristikose svarbesnės savijautos klasėje ir savirealizacijos kategorijos, daugiau teiginių apie teigiamus išgyvenimus dėl mokyklos lankymo, aktyvų dalyvavimą klasės/mokyklos gyvenime bei saviraišką ir aktyvų laisvalaikį. Savijautos kategorijoje teiginių apie teigiamus išgyvenimus dėl mokyklos lankymo beveik tris kartus daugiau nei apie neigiamus išgyvenimus. Vaikai mini gerą nuotaiką, norą eiti į mokyklą, draugišką klasę, gerus klasės draugus, gerą mokytoją, auklėtoją. Kalbėdami apie neigiamus išgyvenimus mokiniai pateikia informacijos apie nedraugiškus kai kuriuos klasės vaikus, patyčias, nenorą eiti dėl neišsimiegojimo, nes, kaip nurodo patys mokiniai, ilgai žiūri televizorių, žaidžia kompiuteriu. Mokinių interviu turinyje ženkliai mažiau teiginių tarpasmeninių santykių kategorijoje, nors vaikai teigia, kad turi draugų, jiems padeda, moka bendrauti, yra draugiški. Sociometrinio tyrimo rezultatai atskleidė tarpasmeninių santykių svarbą kokybiškam gyvenimui mokykloje, todėl galima būtų daryti prielaidas, kad mokymosi sutrikimų turintiems mokiniams trūksta draugiškų santykių klasėje, savęs pažinimo, kuriant draugiškus ryšius bei bendravimo įgūdžių. Edukacinėje charakteristikoje dažnesni teiginiai vaiko pasirengimo mokytis kategorijoje, vaikai pateikia daugiausia teiginių apie savo mokymosi pasiekimus ir mokymosi sunkumus, lyginant su visomis kitomis subkategorijomis. Galima teigti, kad mokymosi sutrikimų turintys mokiniai gerai save pažįsta kaip mokinį. Vaikai daugiau teiginių pateikė apie mokymosi pasiekimus, kas leidžia teigti, kad mokiniai gana pozityviai vertina savo mokymosi patirtį. Interviu metu vaikai pateikė konkrečios informacijos apie užduotis, kurias gali atlikti ir kurios sukelia sunkumų. Minėjo daug dalykų, kuriuos mokosi pakankamai sėkmingai. Nesėkmingais dažniau įvardino matematikos arba lietuvių kalbos dalykus, dažnai teigė, kad nesiseka skaityti, rašyti, skaičiuoti. Rečiau nusakė nesėkmę tokiuose dalykuose, kaip anglų kalba, šokiai, kartojosi (tos pačios klasės mokinių) minima nesėkmė lankstant iš popieriaus per dailės ir technologijų pamokas. Dažnesni teiginiai mokymosi aplinkos ir šeimos kategorijose iš esmės panašiose srityse - teikiamos pagalbos mokykloje ir šeimos narių pagalbos mokantis subkategorijose. Tai reiškia, kad mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų, jaučia gaunantys pagalbos mokykloje ir namuose. Kaip pagalbos teikėjus pirmiausiai įvardina mokytojus ir klasės draugus arba šeimos narius. Perklausus, ar gauna specialistų pagalbą, juos mini. Vaikai, turintys kalbėjimo sutrikimų (mikčiojimas, šveplavimas), pirmiau įvardina logopedą, kaip teikiantį pagalbą asmenį. Galima būtų teigti, kad mokiniai pagalbos mokiniui specialistų nelaiko pagalbos teikėjais, išskyrus tuos atvejus, kai turi kalbėjimo sutrikimų. Galima prielaida, kad tokį ugdytinių požiūrį lemia teikiamos pagalbos retumas, lyginant su mokytojų ar klasės draugų teikiama pagalba. Kita prielaida galėtų būti menkas ugdytinių įtraukimas į ugdymą(si), menkai specialistams su jais aptariant ugdymo(si) tikslus, priemones jiems pasiekti, ką rodo bendradarbiavimo kategorijoje ypač menkas teiginių kiekis apie bendradarbiavimą su

ugdytiniu visų dalyviu interviu turinyje. Vienas teiginys bendradarbiavimo su ugdytinių stokos subkategorijoje atsirado dėl to, kad mokinys teigia, jog šiuo metu jis negauna specialiojo pedagogo pagalbos, tačiau jam niekas nepaaiškina, kodėl. Šios prielaidos reikalautų išsamesnių tyrimų. Svarbu paminėti, kad mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų, ženkliai dažniau teigiamai vertina teikiamą pagalbą, nes mokymosi aplinkos kategorijoje teiginių apie teikiamos pagalbos vertinimą 8 kartus daugiau nei apie teikiamos pagalbos nevertinimą. Mokiniai dažniausiai teigiamai vertina mokytojo, klasės draugų teikiamą pagalbą, specialiojo pedagogo ir logopedo pagalbą, taip pat minimi teigiami psichologo (mokyklose C ir B) ir socialinio pedagogo (mokykloje A) pagalbos vertinimai. Neigiami vertinimai atskleidžia ugdymosi dalyvių bendradarbiavimo stoką, netikslingą pagalbos teikimą. Mokiniai teigia, kad specialiojo pedagogo pamokose jie veikia tą patį, ką ir klasėje, kad pas specialųjį pedagogą rašo, o jam reikia pagalbos mokantis skaityti ir dalinti, todėl pagalba netikslinga. Vienu atveju vaikas, turintis kalbos turinio suvokimo sunkumų, teigia, kad psichologo kalba jam per sudėtinga, jis beveik nieko nesupranta pokalbių metu. Kai kuriais atvejais kritiškai vertinama draugų teikiama pagalba, kai mokinys prisimena, kuomet draugas suklaidino ir buvo neteisingai atlikta užduotis. Išskirčiau vienos mokinės pasisakymą apie pagalbos trūkumą (mokymosi aplinkos kategorijoje, pagalbos trūkumo subkategorijoje). Ji teigia, kad norėtų draugiškos klasės mokinių pagalbos, kas reiškia, kad bendraklasių pagalba kaip ir teikiama, tačiau ji gali būti nesavanoriška. Analizuojant mokinių interviu turinį išryškėjo pažangi, užsienio metodinėje literatūroje siūloma pagalbos forma mokymosi sutrikimų turintiems mokiniams – klasės draugų pagalba. Sociometrinio tyrimo rezultatai atskleidė kai kurių bendraklasių supratimą apie mokymosi sunkumus kaip apie pagalbos poreikį. Šį pozityvų požiūrį iš dalies galėjo lemti mokytojų taikoma bendraklasių pagalba.

Tėvų interviu turinio analizė parodė, kad tėvai iš esmės palankiai vertina vaiko psichologinę ir edukacinę situaciją, nes daugiau teiginių pozityviose subkategorijose (6 lentelė).

6 lentelė

Apibendrinta tėvų interviu turinio medžiaga

<i>Psichologinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Savijauta	Teigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	98	Gerai jaučiasi; pareina kitąsyk su nuotaika; noriai eina, patenkintas grįžo; santykiai geri, puikiai.
	Neigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	33	Pasipyksta; paskriaudžia, devintokas, dešimtokas pastūmė, pasakė; mokinasi, bet nelabai išeina; sakė, kad vienas toks berniukas mušasi; tai verkia (eilėraščių negalėjo išmokyti).
Tarpasmeniniai	Turi draugiškų santykių klasėje	49	Draugų tai turi; į namus ateina po pamokų; su dviračiu ir lauke pažaidžia; turi draugų ratą; bendrauja, sutaria;

santykiai	Neturi draugų klasėje, silpni ryšiai	12	Ne visi gal mokiniai, tie klasiokai priima jį; daugiau vienišesnis; jis gal daugiau su jaunesniais.
	Gauna bendraklasių palaikymą	14	Vieni kitiems padeda technologijų pamokose; sakė, kad padeda pamokas daryt; gal su sėdinčiu draugu
	Negauna bendraklasių palaikymo	7	Pats stengiasi viską daryt; klasiokai nelabai užstoja; jisai gėdinasi, neprašo.
	Elgesys/savybės, padedančios bendrauti	47	Nueis, paklaus, padarys, padės; labai draugiškas; geranoriškai labai; už save pastovės.
	Elgesys/savybės, trukdančios bendrauti	33	Užsispyręs; labai uždaras ir lėtas; jautrus labai.
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	72	Buvo už gerą elgesį, kad stengiasi mokintis du diplomai; labai dalyvauja; stengiasi visur.
	Pasyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	17	Nelanko (būrelių); lietuvių jam yra sunku, todėl ir nedalyvauja niekur; nenori.
	Saviraiška, aktyvus laisvalaikis	77	Tiek piešimas, tiek dalyvavimas, ir žodžių mūšiai, ir kengūros; sporto varžybose medaliai; ir namie visko pridarė; turi motorolerį, važinėjasi, broliam padeda dviratį pataisyti.
	Nepakankama saviraiška, pasyvus laisvalaikis	43	Su būreliais kliūna tas dalykas - geltonas autobusiukas nevažiuoja į mūsų pusę, reikia prie keleivinio prisiderint; prie kompiuterio eina mokykloje; sako, kad eisiu, bet taip ir neina (į būrelį).
<i>Edukacinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Vaiko pasirėngimas mokyti	Mokymosi pasiekimai	66	Skaito gerai. piešti ir fizinis; daugybės lentelę moka. Gerai, galima sakyti.
	Mokymosi sunkumai	86	Nu jam ten su tais galūnėmis labai sunku; prastai; jam nesiseka.
	Elgesys, nuostatos, padedančios mokyti	27	Stengiasi vaikas, kiek gali; pamokas padaro; pats sėdi, sprendžia; ką pradeda, tą pabaigia, nėra, kad numestų; iš skaitomų knygų renkasi balus; drąsi, gali paklausti.
	Elgesys, nuostatos, trukdančios mokyti	36	Užsispiria ir neprakalbinsi; nenoras skaityti, nei rašyti; neprisijungia pats, kad padarytų; mažai skaito; išsiblaškęs, tingėjo mokyti.
Mokymosi aplinka	Asmeninis pastiprinimas	4	Pagyrė mokytoja, lietuvių kalbos pasistengia; gera mokytoja; auklėtoja labai gera, giria jį.
	Asmeninio pastiprinimo trūkumas	2	Esu girdėjusi, kad užšaukta; ką čia galima pakeisti?
	Teikiama pagalba	75	Logopedė; socialinė ir mokytoja; psichologo gauna; mokytojai, klasiokai, draugas; ir ta (specialioji pedagogė) labai padeda.
	Pagalbos trūkumas	29	dėl bendravimo, kad nebūtų tylus - gal psichologė; ne visi vaikai jį priima gal; namuose jinai kitokia, drąsesnė; svarbu, kad švelnumo, nepyktų ant jo.
	Numatyta pagalbų kryptis	16	Nes lengvesnės ir mažiau yra (namų darbų užduotys); leidžia mokytoja mašinėle pasinaudoti; mokytoja davus, kad per ilgesnį laiką išmokyti; jam mažiau užduoda negu visiems.

	Netikslinga pagalbos kryptis	4	Jeigu nesupranta, kad dar kartą skaitytų, jeigu nesupranta, dar trečią kartą skaitytų; ne ne, klausimų neuždavinėju.
	Teikiamos pagalbos vertinimas	75	Logopedė tai padeda, matosi - vaikas keičiasi tikrai; padeda, kad mokėtų mintis išsakyti; ir matematika, ir drąsiau jisai pradėjo mokytis; jam dabar yra lengviau; neigiamų pažymių, dar nėra.
	Teikiamos pagalbos nevertinimas	3	O aš kitaip (negu mokytoja aiškinu); norėjo kitas pratybas lietuvių pirt, specialiai tas pačias nupirkau pagal Pupą; niekur jos ten neina (pas logopedą, specialųjį pedagogą) - ką čia šnekat?
Šeima	Šeimos narių palaikymas	15	Duodu aš jam pailsėt, o paskiau vėl toliau dirbsim; jau ir sesė vyresnė liepia jam, tai paskaito; į parduotuvę stengiamės siųsti (kad skaičiuotų pinigus); niekas neleidžia jam sėdėt nuo ryto iki vakaro (prie kompiuterio); jei nenori, prisikalbam, tai saldinių nupirksiu, tai litą duosiu, kad tik parašytų; stengiamės prie jo prieit gražiai.
	Šeimos narių palaikymo trūkumas	22	aš sakau, eik į virtuvę, užsidaryk, pats susikaupk ir tada išsimokysi; Aš taip nežinau, nesakė jis man, eina, bet nieko nesako (specialistų pagalba); matau, kad čiot neašaroja, tada ateinu.
	Šeimos narių pagalba mokantis	78	Jeigu perskaitai ir nesupranta, tada paaiškinam; aš padedu; daugiau mama su juo pamokas daro.
	Šeimos narių pagalbos mokantis trūkumas	6	Ir pas mane buvo lietuvių blogai, aš kilus iš rusų, rusiškai kalbam su seneliais; aš pati nesugebu; man tai neišeina.
Bendradarbiavimas	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimas	0	
	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimo trūkumas	0	
	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas	0	
	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimo stoka	0	
	Ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	62	Matematikos kalbėjau; auklėtoja skambina mums, pasikalbam; ateinu visuomet; aš į TAMO iškart.
	Menkas ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	18	Neturim kada nueit, šeima didelė, nespėjam; su mokytoja dabar biški mažai bendraujam mes, kadangi dabar va dirbu ir kažkaip tai nebūna tos dienos, kad mane iš darbo išleistų; pradėjau vengti pačios mokytojos; perkūnai žino, ką jie ten daro (specialistai).

Psichologinėje charakteristikoje dažnesni tėvų teiginiai savijautos ir savirealizacijos kategorijose, teigiamų išgyvenimų dėl mokyklos lankymo, aktyvaus dalyvavimo klasės/mokyklos gyvenime ir saviraiškos bei aktyvaus laisvalaikio subkategorijose. Teigiamus vaikų išgyvenimus dėl mokyklos lankymo tėvai iliustruoja teiginiais apie norą eiti į mokyklą, gerą auklėtoją, mokytoją, gerą nuotaiką parėjus iš mokyklos. Neigiamus išgyvenimus įvardina kaip nenorą eiti į mokyklą, klasės mokinių pajuokas, uždarą savo vaiko būdą, atsiradusias

baimes, kai kurių dalykų nemėgimą, tingėjimą, muštynes, konfliktus su vaikais, vyresnių mokinių patyčias, vaiko jautrumą, mokymosi sunkumus, pernelyg didelį mokytojų spaudimą. Tėvai aktyvų jų vaikų dalyvavimą klasės/mokyklos gyvenime sieja su dažnu dalyvavimu ir noru dalyvauti renginiuose, apdovanojimų gavimu. Pasyvus dalyvavimas apibūdinamas kaip nenoras dalyvauti renginiuose, neturėjimas apdovanojimų. Saviraišką ir aktyvų laisvalaikį tėvai dažniau sieja su būrelių lankymu.

Edukacinėse charakteristikose tėvai dažniau mini teiginius apie mokymosi sunkumus ir pasiekimus vaiko pasirengimo mokytis kategorijoje, apie palankią mokymosi aplinką pagalbos teikimo ir teikiamos pagalbos vertinimo subkategorijose, taip pat apie šeimos narių pagalbą mokantis šeimos kategorijoje. Tėvai dažniau įvardina savo vaikų mokymosi sunkumus nei mokymosi pasiekimus. Teiginiai šiose subkategorijose dažniau apibendrinti, ne tokie konkretūs kaip pačių vaikų, tėvai įvardina skaitymo, rašymo, skaičiavimo ar lietuvių kalbos, matematikos mokymosi sunkumus. Retais atvejais tėvai mini konkrečias užduotis, kurias atlikti vaikui pavyksta arba ne. Toje pačioje kategorijoje dažnesni tėvų teiginiai apie jų vaikų elgesį, trukdantį mokytis, kai vaikai tingi, nenori atlikti užduočių, verkia, susidūrę su sunkumais, pyksta. Analizuojant tėvų teiginių dažnumą mokymosi aplinkos kategorijoje, galima teigti, kad tėvai vertina teikiamą pagalbą mokykloje ir dažnai įvardina, kokių specialistų pagalba jų vaikams yra teikiama. Tėvai dažniau įvardina mokytojo teikiamos pagalbos naudą, rečiau išskiria specialistų teikiamos pagalbos naudingumą, nurodydami teigiamus pokyčius. Skirtingai nei vaikai, tėvai retais atvejais kalba apie klasės draugų pagalbos teikimą. Šeimos kategorijoje dažniau minima šeimos narių teikiama pagalba mokantis, tačiau įdomi daugiau teiginių surinkusi negatyvi subkategorija – šeimos narių palaikymo trūkumas. Tėvai dažnai teigia, kad jie nesugeba padėti vaikams, nes patys nemoka. Bendradarbiavimo kategorijoje dažnesni teiginiai apie tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo būdus, kai ženkliai dažniau bendradarbiavimo iniciatoriumi minimas pedagogas, nė karto nebuvo teiginių apie tėvų veiklą, kurią suprastume kaip įsitraukimą į ugdymąsi.

Mokytojų interviu turinio analizė atskleidė pozityvų vaikų psichologinės charakteristikos vertinimą ir skirtingas pozicijas edukacinėje charakteristikoje (7 lentelė).

7 lentelė

Apibendrinta mokytojų interviu turinio medžiaga

<i>Psichologinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Savijauta	Teigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	131	Neblogas lankymas; nusiskundimų iš mamos pusės, kad vaikas nenorėtų į mokyklą, tikrai, kad ne; klasėje jokios atskirties nėra, susidraugavę, jokio atskyrimo.

	Neigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	51	Šiek tiek kartais apsipyksta; jisai ieško galimybės, kad galėtų neateiti; komforto ypatingo nejaučia; blogai jautėsi dėl to, kad labai blogai sekasi mokslai.
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugiškų santykių klasėje	137	Turi draugų; niekada nėra išskirtas, niekada nėra paliktas, neatstumtas; labai gerai sekasi bendrauti.
	Neturi draugų klasėje, silpni ryšiai	41	Su panašaus likimo ir dar su jaunesniais gal; nėra intensyvaus bendravimo; mėgsta pabūti nuošaly, kad jo niekas neliestų.
	Gauna bendraklasių palaikymą	102	Kaip ir visiems vaikams, jeigu reikia; daugiau per tuos projektus; skolina flomasterius ar ten kljus, kokius blizgančius.
	Negauna bendraklasių palaikymo	27	nelabai tie vaikai trykšta noru padėti; mato ir kiti vaikai ir atskiria dėl to (nesusitvarkęs ateina); kai pradedama netinkamai elgtis, įžeidžiančiai kalbėti, negražiai kalbėti tada klasės reakcija būna priešiška.
	Elgesys/savybės, padedančios bendrauti	200	Tyli labai; mandagus toks vaikas, gerą turi žvilgsnį; jeigu kam kur reikia, neatsisako padėti niekada.
	Elgesys/savybės, trukdančios bendrauti	125	Yra pažeidžiamas, jautrus; nesugeba paprašyti pagalbos ir nesugeba jos priimti; netinkamai elgiasi – įžeidžiančiai, negražiai kalba.
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	156	Buvo Kalėdinė šventė ir vaidino, nors jam kalbėt sunkiai sekas, bet jisai deklamuoja ir visiškai niekas nei iš jo juokiasi; šitas pareigas rinkosi pačios, kėlė rankas; klasės vadovo pagalbininkas.
	Pasyvus dalyvavimas/nedalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	101	Iniciatyvos jina nerodanti; nėra to aktyvumo ir nėra to noro, užsidegimo; dažnai į ekskursijas nevažiuoja; dažnai atsisako dalyvauti vien dėl finansinių problemų; vaidmuo jos yra atitinkamai tiek, kiek jina geba, jeigu kokia viktorina, tai jina lieka žiūrove ten.
	Saviraiška, aktyvus laisvalaikis	121	Eina, su draugėm susitinka ir veiklose kaimo dalyvauja; lanko futbolą, važinėja į sporto mokyklą; sportas pirmoj vietoj.
	Nepakankama saviraiška, pasyvus laisvalaikis	85	Namuose prie kompiuterio; vaikų priežiūra arba lakstymas lauke; jokio pomėgio, nieko nėra.
<i>Edukacinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Vaiko pasirengimas mokytis	Mokymosi pasiekimai	273	Skaičiuoti jam sekasi; pačią jau dalybą jis suvokia; gali ir antros klasės lengvesnes išspręst; skaito pats, moka, geba perskaityti tekstą ir supranta bent jau elementariai, ką perskaitė.
	Mokymosi sunkumai	350	Žodiniai uždaviniai jau jam yra sunkiau, kadangi jam sunkiau sekasi skaityti (!); jis nesugeba nei vienos užduoties savarankiškai; vos pasiekia patenkinamą lygį.
	Elgesys, nuostatos, padedančios mokytis	125	Jisai nepasiduoda; jisai nori, jisai stengiasi; labai džiaugiasi, kai kažką tai padaro to, kas jam neišėjo anksčiau.
	Elgesys, nuostatos, trukdančios mokytis	191	Dažnai jis tų klaidų padaro dėl to, kad jisai skuba, nes nori būt pirmas; pradeda isterikuot, pykt, ten nedarysiu, nerašysiu; pasigiria, kad jau padarė, o paskui kai pradėdi tikrinti klaidas, jis pyksta, garsiai tas mintis savo.
Mokymosi	Asmeninis pastiprinimas	101	Tie taškų skaičiavimai, aš jam skaičiuoju truputėlį kitaip; jam reiktų vis primint, nes maišosi jam šitie dalykai; į bumbėjimą gal

aplinka			nekreipti dėmesio; kad tau tikrai pasiseks, tu pamatysi, čia nėra taip sudėtinga; pasakymas, kad man irgi nesisekė;
	Asmeninio pastiprinimo trūkumas	14	Su klase tų užduočių tikrai negebės atlikti; nu paskui, kai išsibliauna ir mato, kad nieks ten aplink jį nešokinėja ir nekreipia ten į jį dėmesio, tai tada jau ten būna, kad pasako, ko jam reikia; apsibliauna, paskui pradeda kaukti balsu - būna, kad manęs nesigirdi vaikam; kitą dieną kaip šilkinė (nubausta).
	Teikiama pagalba	176	Ir dar lanko grupę po pamokų, tai ten grupės auklėtoja padeda, jeigu reikia paruošt pamokas; matematikai yra konsultacijos; naudojuosi mokinių pagalba; visų specialistų.
	Pagalbos trūkumas	91	Man pačiai reikia patarimų; gal priskirt kažkokį mokinį, kad prie jo trupučiuok daugiau; specialiojo pedagogo daugiau; mokytojo padėjėjo labai reikėtų.
	Numatyta pagalbos kryptis	290	Perskaitau užduotis jam pati, paaiškinu; nubraižau schemas, kad jam būtų aiškiau; atrenku lengvesnes, trumpesnes užduotes; tai jau tuos pavyzdžius užrašau ir lengvesnius skaičius.
	Netikslinga pagalbos kryptis	53	Jis turi išklausti ir išgirsti (mokinys turi kalbos turinio suvokimo sunkumų); stovėjimas šalia per pamokas; baksnoja konkrečiai – daryk čia, daryk čia; jeigu tu ant jos užpyksi, užrėksi, jinai tau užsidarys, užsisklės ir tada iš viso nieko jau neišeis; ten turbūt nelabai ir sugeba pati padaryt (namų darbus, nes per sudėtingi?).
	Teikiamos pagalbos vertinimas	167	Spec pedagogo, jis dirba individualiai, tada kitas priėjimas; kad ir užsiožiuoja dirba jau po penkių minučių, po dešimt, pernai būdavo kartais sėdi visą pamoką; pas spec pedagogę atskiri tie užsiėmimai labai ant rašymo pasijautė, ir ta matematika šiek tiek į priekį einasi.
	Teikiamos pagalbos nevertinimas	32	Nematau, kad gerėtų; pas logopedę irgi nėra prasmės vaikščirot, kol jo tas liežuvis nesutvarkytas; nepriėmė jis tos padėjėjo pagalbos; jam nepatinka grupėje dirbt.
Šeima	Šeimos narių palaikymas	21	Visada tuos vaikus gynė ir visada eidavo aiškintis; šeima irgi labai padeda; tėvai jam yra pakankamai didelis autoritetas, jisai jų klauso ir eina vaikas, aiškinasi; tėvai labai jį prižiūri.
	Šeimos narių palaikymo trūkumas	45	Šeima išvis nesidomi; net pasiimt nuo mokyklos nesugebėjo, reikėjo ieškot, kur gyvena, vežt; tik duonos paduoda, ne daugiau; tėvų būna kažko užpykdytas.
	Šeimos narių pagalba mokantis	57	Matosi, kad ir namuose padirba; pagalba mamos naudinga, paaiškinta ir labai gerai; brolių vyresnį turi – pakonsultuoja.
	Šeimos narių pagalba mokantis trūkumas	48	Mokymuisi labai sunkios sąlygos; reikia turėti stiprią motyvaciją, stiprią valią, kad galėtum gerai mokytis; pasižada, kad kontroliuos, bet vis tiek neatlieka namų darbų.
Bendra darbiavimas	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimas	10	Iš pokalbių su juo; ir kitus vaikus pasikviečiam (pasiaiškinti); turim susitarimų su juo labai daug; pasišnekam, kaip ten jiems sekėsi (su specialiąja pedagoge).
	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimo trūkumas	13	Kaip klasės gyvenime, žinokit, tikrai negaliu pasakyti; nežinau (kas padeda atlikti namų darbų užduotis); negaliu atsakyti (kaip leidžia laisvalaikį, kokį turi pomėgį).
	Ugdytojų bendradarbiavimas	16	Mes dažnai pamokose neatliekam to, ką mokytoja norėtų; mes apsitardavom (su specialiąja pedagoge) tą temą, kurią aš einu su vaikais; buvo pamokose ir spec pedagogė sėdėjo.
	Ugdytojų bendradarbiavimo stoka	28	Neskiriu aš tų sąvokų (specialiojo pedagogo, logopedo); Spec pedagogas (nusprendžia, kokias užduotis duoti); vaikam pasakau, parodau, kokį mes puslapį ir paprašau, kad na jau jūs irgi į tai atkreiptumėte dėmesį (turėtų su specialiuoju pedagogu aptarti

			mokymo turinį); paprastai jau suderinam, ką mes einam, jie (vaikai) pasako specialiajam pedagogui (prieš pamoką).
	Ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	108	Aš jų pagalbos prašau (vyresnių sesių); jinai prasikalsta, tai aišku močiutė tuoj pat atleikia; buvo visokių pokalbių organizuota: ir aš, ir logopedė, ir spec pedagogė, ir mama keturiose; į Vaiko gerovės komisiją ir pokalbyje su manim.
	Menkas ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	48	Vienąkart buvo mama atėjusi ir viskas; kad ateitų patys pasidomėt, kuo galėtų padėti; nori jai padėti, nori tam vaikui padėti, bet jinai to nesupranta.

Psichologinėje charakteristikoje, skirtingai nei vaikų ir tėvų, mokytojų dažnesni teiginiai tarpasmeninių santykių kategorijoje apie draugiškus santykius klasėje ir elgesį/savybes, padedančias bendrauti. Taip pat dažni teiginiai savirealizacijos kategorijoje apie aktyvų dalyvavimą klasės/mokyklos gyvenime. Mokytojai labiau atskleidžia vaikų tarpusavio santykius klasėje ir bendravimo charakteristikas, matyt dėl to, kad gali dažniau vaikus stebėti klasėje bendraujančius ir bendradarbiaujančius su bendraklasiais bei turi patirties atskleisti ir įvertinti santykių niuansus, elgesį. Aktyvų dalyvavimą klasės/mokyklos gyvenime apibūdina teiginiais apie norą dalyvauti, dalyvavimą visuose renginiuose, ruošimąsi renginiui. Svarbu paminėti, kad savijautos kategorijoje teigiamų išgyvenimų dėl mokyklos lankymo subkategorijoje mokytojai dažniau mini gerą lankomumą, pamokų nepraleidimą, nors tai menkai sietina su noru lankyti mokyklą ar gera savijauta. Edukacinėje charakteristikoje vaiko pasirengimo mokytis kategorijoje dominuoja teiginiai negatyviose subkategorijose – mokymosi sunkumų ir elgesio, nuostatų, trukdančių mokytis. Mokytojai dažnai mini ugdytinių negebėjimą atlikti lietuvių kalbos ir matematikos užduočių, dažnas klaidas, nenorą priimti pagalbą, lėtą veiklos tempą, neveiklumą, tingėjimą, prastą atmintį, nedėmesingumą. Penktos klasės mokinių dalyko mokytojai (tyrimas atliktas baigiant penktą klasę) dažnai negali pasakyti apie vaiko pasiekimus ar sunkumus mokantis kitų dalykų. Tai rodo gana siaurą požiūrį į vaiko ugdymąsi mokykloje ir komandinio darbo stoką, kai vaiko mokymosi (ir gyvenimo!) kokybė vertinama tik dalyvaujant konkrečiau mokytojo konkrečioje pamokoje. Taip pat dalykų mokytojai menkai išmano apie ugdytinio laisvalaikį ir dalyvavimą renginiuose. Pedagogai gana palankiai vertina specialistų teikiamą pagalbą, kaip naudingą dažniausiai išskiria specialiojo pedagogo pagalbą, kuri susijusi su jų mokomu dalyku. Reiktų paminėti, kad ne tiek specialiojo pedagogo pagalba vertinama, kiek galimybė dirbti su vaiku individualiai arba pagalba išsivedant vaiką iš klasės. Mokytojai kai kuriais atvejais mini mokytojo padėjėjo teikiamą pagalbą, pagalbos kryptį įvardindami kaip priežiūrą, nukreipimą atlikti užduotį. Mokytojų minimi atvejai, kai vaikas kategoriškai atsisako mokytojo padėjėjo pagalbos, matyt, dėl tokiu būdu paryškinamo vaiko išskirtinumo ir negebėjimo savarankiškai dalyvauti pamokoje. Pedagogai kalba apie atvejus, kai vaikai priima tik tam tikrą bendraklasių pagalbą, kitų kategoriškai atsisakydami. Pradinių klasių mokytojai ir

auklėtojai dažnai kalba apie šeimos narių pagalbą mokantis šeimos kategorijoje, dalykų mokytojai apie tai žino rečiau. Pakankamai dažni teiginiai šeimos kategorijoje ir apie palaikymo šeimoje bei šeimos narių pagalbos mokantis trūkumą. Pedagogai kalba apie netinkamą auklėjimą, menkas finansines galimybes, tėvų socialinių įgūdžių stoką. Dažnai mini apie namų darbų neatlikimą, kaip apie tėvų pagalbos mokantis namuose trūkumą. Mokytojai kritiškai vertina bendradarbiavimą su tėvais. Nors ugdytojų bendradarbiavimo su tėvais subkategorijoje teiginių dvigubai daugiau nei atitinkamoje negatyvioje subkategorijoje, pedagogai kalba apie bendradarbiavimo būdus, tėvų atėjimą į mokyklą, tačiau mini menką tėvų išitraukimą priimant sprendimus, susijusius su jų vaikų ugdymu(si) ar auklėjimu, tėvų iniciatyvos bendradarbiaujant stoką, paviršutinišką domėjimąsi vaiko ugdymu(si). Daugiau teiginių pedagogai pateikė apie mokytojų ir specialistų bendradarbiavimo stoką, jie teigia nežinantys, ką veikia specialistai arba apie užsiėmimų turinį sužinantys po užsiėmimo iš vaikų, o ne iš specialistų.

Specialistai (specialieji pedagogai, logopedai, psichologai, socialiniai pedagogai) daugiau pozityvių teiginių pateikė visose vaiko psichologinės charakteristikos kategorijose, edukacinėje charakteristikoje - mokymosi aplinkos ir bendradarbiavimo kategorijose (8 lentelė). Pagalbos mokiniui specialistai dažniau kalbėjo apie vaiko mokymosi sunkumus ir elgesį bei nuostatas, trukdančias mokytis vaiko pasirengimo mokytis kategorijoje, taip pat dažnesnės neigiamos charakteristikos šeimos kategorijoje.

8 lentelė

Apibendrinta specialistų interviu turinio medžiaga

<i>Psichologinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Savijauta	Teigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	139	Aš niekada nepastebėjau, kad kompleksuotų, drąsiai sako; ji jaučiasi gerai, drąsiai; jisai nesakydavo, kad į mokyklą nenori eiti.
	Neigiami išgyvenimai dėl mokyklos lankymo	58	Pykstasi tarpusavyje, nesutaria; iš mokytojos pusės spaudimas yra, rėkimas, barimas; dažnai matydavau verkiantį; atsiranda baimės, nenoras eiti į klasę.
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugiškų santykių klasėje	113	Bendrauja, niekas jo nei atstumia nėra tokių, kad pasišaipytų ar dar kažką; turi draugų klasėje; su mergaitėm bendrauja, žaidžia; negirdėjau incidentų.
	Neturi draugų klasėje, silpni ryšiai	35	Konkrečiai vieno draugo tikrai neturi; klasėj neturi draugų; toks vienišius.
	Gauna bendraklasių palaikymą	65	Gali dirbti grupėje ir lyderiauti grupėje; tylus tas pritarimas jai būna; teko matyti - paaiškino.
	Negauna bendraklasių palaikymo	19	Ją retai palaiko; dažnai ant jos ir pyksta; dažniausiai iš jo šaiposi.
	Elgesys/savybės, padedančios bendrauti	163	Draugiškas, nuoširdus vaikas; jeigu neturi ko, duoda rašiklį ar ką; drąsus, bendraujantis, nekonfliktiškas.
	Elgesys/savybės, trukdančios bendrauti	91	Pasityčiot iš kito; nemokėjo dalintis, nemokėjo žaisti; jisai yra mikčiojantis, tai jisai kuo mažiau šnekės.

Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	105	Budi ir nori budėti; bendruose renginiuose dalyvauja; jisai dalyvavo su klase, pirmas net atėjo, kad nepavėluotų.
	Pasyvus dalyvavimas klasės/mokyklos gyvenime	87	Menkai iniciatyvus, jį reikia įtraukti į veiklą; jis išeis, jam nereikia; nepasakyčiau, kad nori;
	Saviraiška, aktyvus laisvalaikis	83	Kai būna laisva minutė, piešia kokį tai herojų, ten turi iš savo filmukų; labai įsitraukęs į sportinę veiklą; tai labai giria labai patenkinta va būtent juo (trenerė).
	Nepakankama saviraiška, pasyvus laisvalaikis	82	Visos šventės praeina lauke ir namuose, nelabai kur išvažiuoja jisai; tiesiog kantrybės neužtenka išbūti joje ir veikti joje; kai kokie tai įvykiai jį suerzina ir jisai meta ir išeina.
<i>Edukacinė charakteristika</i>			
Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Vaiko pasirengimas mokyti	Mokymosi pasiekimai	262	Užduotis atlieka beveik kartu su klase; jisai protingas vaikas, mąsto; gali atrasti ir priežasties pasekmės ryšius; jisai turi daug potencijos mokyti.
	Mokymosi sunkumai	266	Rašto užduočių, kažkokių rašinių, nelabai išeina; sunkiausiai yra rašto užduotys; raidžių praleidimai ir gramatinės tas užduotis atlikti sunkoka, pritaikyt praktikoje.
	Elgesys, nuostatos, padedančios mokyti	91	Jisai siekia rezultato; gerai priima pagalbą; kad taisyklingai tarti, kad tų problemų jam mažiau būtų; labai stengiasi, nori.
	Elgesys, nuostatos, trukdančios mokyti	123	Lėtesnis; dešimt minučių darbo – tai yra maksimumas; per savo tą impulsyvumą ir greitumą negali padaryt visų darbų iki galo.
Mokymosi aplinka	Asmeninis pastiprinimas	101	Mokytojos santykis labai gražus į jį; su juo būtinai susitarimai, mes skaitysim tiek ir tiek, darysim taip ir taip, o tada bus prizas toks ir toks; paskatinti, kad nieko čia tokio, turim tų problemų kartais vienokių ar kitokių; reikia būtinai paskatinti ir pagirti jį, nes tada vaikas pražysta, akys kitokios būna; pirmiausiai aš jį nuraminu ir bandau prikalbinti veiklai.
	Asmeninio pastiprinimo trūkumas	3	Mokytojai įsigilinti į problemą vaiko su tuo mikčiojimu ir nerimu, kitaip bendrauti, nešaukti, nerėkti ir laikytis rekomendacijų; į pokalbius ateit pasišnekėt su juo neįmanoma; jisai nekalba.
	Teikiama pagalba	195	Aš; mokytoja; noriai eina pas socialinę pedagogę, jisai bendrauja; klasės draugai jam padeda iš tikrųjų.
	Pagalbos trūkumas	117	Kad aiškiau jisai kalbėtų, gal jis tada stipresnis jaustųsi; per mažai turbūt psichologo pagalbos jam; reikėtų daugiau specialiojo pedagogo pagalbos dabar, valdyti jo emocijas, mokyti jį išreikšti jas; šitokiam vaikui į dienos centrą, kur tikrai įsitrauktų į veiklą
	Numatyta pagalba kryptis	301	Aš turiu tokį metodą „Garsinė analizė ant pirštų“; tinka kryžiažodžiai, apibūdinam objektą, pasako pavadinimą ir gali parašyti žodį tada; jam padeda skanduotės (taisyklių taikymui).
	Netikslinga pagalba kryptis	11	Tiesiog kontrolė, kad žiūrėt; bendrai pasibūna; reikia šalia jo būt visą laiką; paklausiu, kaip jam sekasi per mokytojus.
	Teikiamos pagalbos	192	Jam labai padeda tas laikas, kada jis gali išsakyti;

	vertinimas		jam tikrai yra naudinga ir lengviau pamatyti, kaip tuos konfliktus spręsti, kaip sunkumus spręsti, objektyviau, kai išgirsta kitų nuomonę; mokytoja daug įdėjo darbo; pažanga yra jį lyginant; tikrai pasikeitė, eina noriai į mokyklą, nes buvo toks periodas, kad bijau eit į mokyklą; bendradarbiavom ir jis normaliai adaptavosi.
	Teikiamos pagalbos nevertinimas	24	Jisai pradėjo vengti eiti su stipresniais; tėvai nelabai norėjo, kad lankytųsi jisai pas psichologą; galvoja, kad kažkas negerai, jei pas mane eina; jam daugiau naudos yra sėdėti ir dirbti klasėj kartu su bendraamžiais (ne su specialiojo pedagogo kabinete).
Šeima	Šeimos narių palaikymas	45	Šeima aprūpina visomis priemonėmis, išleidžia tvarkingus į mokyklą; mama nori padėti ir gal galėtų; mama labai pergyvena už tą vaiką; dabar labai laiminga ir patenkinta, kad pagaliau tėtis susitvarkė gyvenimą ir pasiėmė ją į namus.
	Šeimos narių palaikymo trūkumas	77	Auklėjimo stiliaus neturi jokio; mama įtakos vaikui neturi jokios, tyčiojasi ten iš jos, gėdinasi gal išvaizdos; jinai (mama) ieško kaltų, mokytoja ne taip mokė, mokytoja ne taip sakė ir visi kalti, tik ne aš pats; turi problemų su alkoholiu, su vaiko priežiūra.
	Šeimos narių pagalba mokantis	46	Mama tik prižiūri, kad jie ruošų; buvo tokia teta, kuri padėdavo; matosi, kur jau paskaito, parašo, paskaičiuoja.
	Šeimos narių pagalbos mokantis trūkumas	63	Namų darbai ne visada atliekami; gilumo mokantis ten nėra; jeigu kartais ir pasako mama, kad tu ruošk, tai tikrai ir tiek.
Bendradarbiavimas	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimas	19	Pasipasakoja; kaip paslaptį pasakydavo; pasiūlo kompiuterinę programą naudoti; aš jam pasiūliau, o jisai išsirenka; pernai dirbom po 10 minučių kasdieną pagal susitarimą su vaiku; leidžiama rinktis užduotis, kurios labiau patinka, susitariama, kurias atliks.
	Ugdytojų ir vaiko bendradarbiavimo trūkumas	6	Nelabai galėčiau pasakyti; tikrai nelabai žinau; negaliu pasakyti (apie laisvalaikį, pomėgius).
	Ugdytojų bendradarbiavimas	39	Kartu buvom susėdusios ir mokytoja, ir spec pedagogė; įsitrauki, su mokytoja pašneki, kas kaip vyksta; pusmečio gale einam su tais plusais, prašom, kad mokytoja pažymį įrašytų.
	Ugdytojų bendradarbiavimo stoka	32	Gal socialinio? Logopedo – nežinau; nežinau aš jam, kaip tos matematikos; nežinau, kokių ten jie įgūdžių mokosi (apie psichologinę pagalbą); vaikai sako, va šiaandien darėm tą; specialioji pedagogė, kai ateina pasiima, tai pasako, tą atliko, tą paruošė, tą išmoko, pramoko; nežinau, kaip man pasakė psychologė, kas reikalinga, tą veikia.
	Ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	117	Kaip sekasi tam vaikui, pati tikrai domisi, skambina; buvom pasikvietę mamą Vaiko gerovės komisijoj; paaiškinom, kaip ką daryti; dažniau susitikdavom ir su mama ir aš išaiškinau, kokius garsus netaria, kaip mes mokysimės, kaip namuose jinai galėtų padėti.
	Menkas ugdytojų ir šeimos bendradarbiavimas	53	Negaliu apie šeimą nieko pasakyti; nesu mačiusi; pati, kad pasidomėtų, ateitų, sakykim, per tėvų dieną ar šiaip kažkada; daugiau rodydavau aš iniciatyvą.

Dažniau specialistai pasisakė apie teigiamus išgyvenimus dėl mokyklos lankymo, skirtingai nei mokytojai, retai kalbėjo apie lankomumą, minėjo norą lankyti mokyklą, užsiėmimus, gerą savijautą, nuotaiką, pozityvius santykius, atsiskleidimą. Neigiamuose išgyvenimuose dėl mokyklos lankymo kalbėjo apie mokytojų keliamą įtampą, netinkamą balso toną, išprovokuojantį neigiamus vaiko išgyvenimus, nederamą santykį su vaiku ar apskritai vaikais. Taip pat kalbėjo apie savo gebėjimų tobulinimo poreikį, kai dėl lėtesnio vaiko darbo tempo ar netinkamo elgesio pristingama kantrybės, negebama išlaukti. Dažniau pasisakė tarpasmeninių santykių kategorijoje apie draugiškus santykius klasėje ir elgesį/savybes, padedančias bendrauti. Menkiau teiginių apie savirealizaciją, matyt, todėl, kad specialistai palyginti menkai žino apie vaikų dalyvavimą renginiuose, saviraišką. Vaiko pasirengimo mokytis kategorijoje, nors ir nedideliu skirtumu, vyrauja negatyvios charakteristikos apie mokymosi sunkumus. Specialieji pedagogai ypač išsamiai apibūdina tiek vaikų mokymosi pasiekimus, tiek mokymosi sunkumus, tačiau, kaip ir kiti dalyviai, dažniausiai mini lietuvių kalbos ir matematikos dalykus ar skaitymo, rašymo ir skaičiavimo gebėjimus. Specialistai daugiausiai iš visų dalyvių pasisako mokymosi aplinkos kategorijos pozityviose subkategorijose, kalba apie pagalbos teikimą, vardina kitų specialistų teikiamą pagalbą, dažniau teigiamai vertina savo ir kolegų teikiamą pagalbą, mini savo ir kolegų teikiamos pagalbos kryptis, naudojamus metodus, priemones. Neigiamai vertina ne konkrečių asmenų pagalbos teikimą, o teikiamos pagalbos retumą, vaiko nenorą priimti pagalbą. Specialistai daugiau nei kiti dalyviai pateikė teiginių apie bendradarbiavimą. Iš esmės teigiamai vertindami bendradarbiavimą, kartais negali pasakyti apie kolegų teikiamos pagalbos kryptį, dažnumą, kalba apie nesuderintą su mokytojais tikslų siekimą, informacijos iš mokytojų trūkumą. Nors dažniau pozityviai vertina bendradarbiavimą su tėvais, tačiau neretai pažymi, kad tėvai su specialistais bendrauja per mokytoją ar auklėtoją ir jiems trūksta tiesioginio kontakto, taip pat mini menką tėvų dalyvavimą vaikų ugdymesi, nepasiteisinusias pastangas tėvus įtraukti, paviršutinišką tėvų domėjimąsi vaiko ugdymusi. Šeimos kategorijoje specialistai dažniau kalba apie šeimos narių palaikymo trūkumą, iliustruodami tai socialinių įgūdžių stoka, nepriežiūra, kontrolės trūkumu, mini tėvų priklausomybes, atsakomybės vengimą, įvardindami negebėjimą susitvarkyti su savo vaiku. Specialistai, palyginus su kitais dalyviais, menkai žino apie šeimos narių pagalbą atliekant namų darbų užduotis, tai rodo siaurą, susijusi tik su savo tiesiogine pagalba, požiūrį į vaiko ugdymosi ir gyvenimo mokykloje kokybę.

Apibendrinant ugdymo(si) dalyvių interviu turinį, atskleisti pozicijų skirtumai. Mokytojų interviu turinyje žymiai daugiau nei kitų dalyvių negatyvių charakteristikų vaiko pasirengimo mokytis kategorijoje. Beje, tik patys mokiniai dažniau mini savo mokymosi pasiekimus ir elgesį, padedantį mokytis, nei sunkumus ir trukdantį mokytis elgesį. Vadinasi, kaip atskleidė anksčiau

atlikti tyrimai, mokytojai, šiuo atveju ir tėvai bei specialistai linkę akcentuoti negatyvias mokinių mokymosi ir elgesio charakteristikas. Išryškėjo siauras mokytojų, specialistų ir tėvų požiūris į mokymosi pasiekimus, kai pasiekimai vertinami dažniausiai minint lietuvių kalbos ir matematikos dalykus. Tuo tarpu mokiniai įvertina savo pasiekimus ir mokantis kitų dalykų. Visų dalyvių, išskyrus tėvų, edukacinės charakteristikos konkretesnės, vadinasi tėvai per menkai įsitraukę į vaiko ugdymą(si) ir jų žinios apie mokymosi pasiekimus bei sunkumus paviršutiniškos. Ženkliai mažiau nei kiti ugdymosi dalyviai, tėvai mini draugų pagalbą atveju, tai rodo bendravimo su vaiku trūkumą ar per menką bendradarbiavimą, neįsitraukiant į ugdymą(si). Mokytojai dažniau už visus mini teiginių elgesio/savybių, padedančių bendrauti subkategorijoje dėl to, kad turi galimybių vaikus stebėti klasėje su bendraamžiais įvairiose situacijose. Mokytojai dažniau nei kiti dalyviai teigia apie mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, pasyvumą klasės/mokyklos gyvenime, minėdami pastangas įtraukiant šiuos vaikus į dalyvavimą renginiuose, kalba apie nedalyvavimą vėliau vakare vykstančiuose renginiuose, tėvų nenorą ar menkesnes finansines galimybes išleisti vaikus į ekskursijas, išvykas. Skiriasi tėvų su vaikais ir mokytojų bei specialistų pozicijos dėl pagalbos mokantis teikimo namuose. Tėvai ir vaikai dažnai teigia apie pagalbą gavimą iš šeimos narių, tuo tarpu kiti ugdymosi dalyviai pakankamai dažnai mini šeimos narių pagalbą mokantis trūkumą. Manau, kad nesutampa ugdymo(si) dalyvių lūkesčiai. Galima būtų teigti, kad pedagogai ir specialistai pernelyg daug tikisi iš šeimos narių pagalbą mokantis, keldami šeimos nariams pernelyg didelius reikalavimus, kai tuo tarpu visi ugdytojai mini, kad ne visada tėvai gali padėti, nes jiems trūksta gebėjimų ar supratimo, kaip tai atlikti. Pedagogai ir specialistai nori ugdymo(si) tęstinumo namuose, kai sąlygos tam nėra palankios.

Aptarkime ugdymo situacijų skirtumus, atsiskleidusius atskirose mokyklose. Išskirčiau mokyklą D, kurioje vienintelėje minima Vaiko gerovės komisija, dalyvaujant įvairiems ugdymo dalyviams, kas leidžia teigti, jog šioje mokykloje sprendimai priimami ir įgyvendinami komandiniu principu. Beje, tik šioje mokykloje minimi bandymai įtraukti tėvus į ugdymą, kartu su jais priimant sprendimus, mokant taikyti veiksmingus metodus, priemones. Tačiau mokykloje D konstatuotas menkas specialistų tarpusavio bendradarbiavimas, neaiškios kolegų teikiamos pagalbos kryptys. Išskirčiau mokyklos B patirtį praplečiant pareigų klasėje galimybes, kas leidžia mokiniams, turintiems mokymosi sutrikimų, atsiskleisti ir aktyviau dalyvauti klasės gyvenime. Šioje mokykloje dažnai minima apie sunkumus lankyti įvairius būrelius ar dalyvauti renginiuose dėl nepalankaus transporto grafiko. Beje, analizuojant mokyklos B ugdymo dalyvių interviu turinį, išryškėjo menkas tėvų žinojimas apie pagalbą mokykloje teikimą, bendradarbiavimo su specialistais trūkumas, kai gaunama prieštaringa informacija apie teikiamą pagalbą. Šioje mokykloje pagalbą gavėjų – vaikų – prastai vertinama specialiojo pedagogo

pagalba, teigiant, kad daro tą patį, ką ir klasėje arba mokoma ne to, ko vaikui reikia. Mokykloje A mokiniai, skirtingai nei kitose mokyklose, išskiria kaip naudingą socialinio pedagogo pagalbą, šiuo atveju ugdymo dalyviai kalba apie galimybę pertraukų metu ar po pamokų leisti laiką socialinio pedagogo kabinete, su juo atvirai kalbėtis. Analizuojant C mokyklos ugdymo dalyvių interviu turinį, atsiskleidė veikianti aiški lankomumo prevencinė sistema, numatyti žingsniai, konkretūs veiksmai, atsakomybė įvairiais etapais. Šioje mokykloje penktų klasių ugdymo dalyvių ypač vertinama kaip veiksminga auklėtojų vyrų pagalba, jų pastangos užimti berniukus sportine veikla, įtraukti į aktyvų dalyvavimą klasės gyvenime, skiriant jų galimybes atitinkančius įpareigojimus. Tie patys auklėtojai kuria savanorišką mergaičių pagalbos berniukams sistemą, kurios naudą įvertino ir patys pagalbos gavėjai. Mokykloje C specialiojo pedagogo dažnai minimi ugdytinio įtraukimo į ugdymą(si) momentai, jam pačiam suteikiant galimybę priimti sprendimus dėl pagalbos teikimo būdo, metodų, priemonių, užduočių, laiko. E mokyklos pedagogai, nors ir neturi specialiojo pedagogo mokykloje, pateikė daug teiginių apie užduočių pritaikymą, atraminės medžiagos kaupimą ir panaudojimą pamokose, savarankiškų darbų, namų darbų pritaikymą, pasiekimų ir pažangos vertinimo niuansus. Visose mokyklose menkiausiai ugdymo dalyvių žinoma apie psichologo ir socialinio pedagogo veiklos kryptis, nėra aiškus užsiėmimų su vaikais grafikas arba teigiama, kad jo nėra. Visų mokyklų ugdymo dalyviai liudija apie pedagogų ir specialistų bendradarbiavimo stoką, kai pedagogai nežino, ką su mokiniu veikia specialistai. Interviu metu išryškėjo dar vienas neigiamas aspektas – mokyklų specialieji pedagogai nesiruošia specialiosioms pamokoms iš anksto, tai yra apie pamokų turinį sužino pasiimdami vaikus prieš pat užsiėmimą. Mokytojų teigiama, kad vaikai parodo specialiajam pedagogui puslapį, iš kurio mokysis. Išskirčiau mokyklos B psichologę ir mokyklos D specialiąją pedagogę, kurios teikiamą pagalbą sieja su norimu rezultatu ir atvirai kalba apie klaidingus sprendimus bei atsiradusį poreikį keisti savo požiūrį, veikimo priemones, pagalbos kryptį. Klaidų pripažinimas - svarbus veiksnys teikiant pagalbą, nes vertindami nesėkmes mes galvojame apie sėkmingą rezultatą ir judame jo link, taikydami veiksmingesnes priemones. Interviu turinio analizės metu atsiskleidė mokinio elgesio ir mokymosi pasiekimų bei geros savijautos ir savirealizacijos ryšys, tai yra tinkamo elgesio bendraujant ir mokantis atveju – daugiau pozityvių teiginių apie mokymosi pasiekimus, saviraišką ir teigiamus išgyvenimus.

Išvados

1. Atlikus literatūros analizę, išskirti mokymosi sutrikimų turinčių mokinių pozityvūs psichoemocinės vaiko raidos veiksniai (draugiški ryšiai, pasitikėjimas savimi, asmeninė įtaka, savirealizacijos galimybės, šeimos parama) ir edukaciniai veiksniai (palaikanti mokymosi aplinka, sprendimų priėmimas bendradarbiaujant, visų ugdymo(si) dalyvių įtraukimas priimančiam sprendimui, šeimos galių atskleidimas).
2. Sociometriniu tyrimu nustatytas pakankamai aukštas ir gana skirtingas mokymosi sutrikimų turinčių mokinių statusas klasėje: apie pusę respondentų pateko į mėgstamųjų grupę, daugiau nei pusė tapo nemėgstamais, bet priimtais. Identifikuoti teigiamų ir neigiamų pasirinkimų motyvai, kurie labiausiai siejami su mokinių pozityviomis ar neigiamomis asmeninėmis savybėmis ir priimtinu ar nepriimtinu jų elgesiu. Mėgstamųjų statusą turinčius respondentus dažnai rinkosi dėl jų pozityvių asmeninių savybių: draugiškumo, linksmumo, gerumo, polinkio padėti bei smagiai kartu leidžiamo laiko. Dažnai teigiamų pasirinkimų motyvu tapo mokinių mokymosi sunkumai ir bendraklasių supratimas apie pagalbos poreikį. Ir mėgstamų, ir nemėgstamų statusą gavusių mokymosi sutrikimų turinčių mokinių dažniausi bendraklasių nurodomi neigiamų pasirinkimų motyvai – netinkamas jų elgesys, per menkos pastangos mokytis. Nemėgstamųjų statusą gavusieji neigiamai pasirinkti dar ir dėl trukdymo kitiems mokytis bei agresyvaus elgesio.
3. Interviu turinio analizės būdu atskleisti mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, pozityvūs ugdymo(si) psichoedukaciniai veiksniai, kuriuos nurodo įvairūs ugdymo dalyviai.
 - Mokiniai dažnai nurodo tokius veiksnius: draugiška klasė, sėkmė ir įvertinimas ne mokymosi veikloje, savo stiprybių mokantis pažinimas, geranoriška klasės draugų, mokytojo pagalba pamokų metu, logopedo pagalba padedant įveikti kalbėjimo sutrikimus, lengvesnės užduotys pas specialųjį pedagogą, šeimos narių pagalba atliekant namų darbų užduotis.
 - Tėvai dažniau išskiria tokius pozityvius psichoedukacinius veiksnius: gera auklėtoja, vaiko dalyvavimas renginiuose, būrelių lankymas, vaiko noras, pastangos mokytis ir atlikti namų darbus, specialistų pagalbos nauda, informacija TAMO dienyne, šeimos narių gebėjimas paaiškinti namų darbų užduotis.
 - Mokytojų akcentuojami pozityvūs veiksniai: geras lankomumas, draugiškas bendravimas su klasės draugais, pasiruošimas renginiams ir dalyvavimas juose, noras atlikti skirtas užduotis, gebėjimas susikaupti, mokėjimas tvardyti susidūrus su nesėkme, individuali

specialiojo pedagogo, mokytojo padėjėjo pagalba, namų darbų atlikimas, nuolatinė šeimos narių pagalba atliekant namų darbų užduotis.

- Specialistų dažniau minimi pozityvūs vaiko ugdymosi psichoedukaciniai veiksniai: gera vaiko savijauta, pasitikėjimas savimi, palaikantys bendraklasiai, tinkamas mokytojo santykis su vaiku, išskirtiniai pomėgiai, gebėjimas atlikti užduotis padedant, užduočių įvairovė, mokymo priemonių, kompiuterinių programų naudojimas, vaiko noro atlikti užduotis skatinimas, tėvų pastangos auklėjant vaiką, motyvuojant, padedant mokytis.
4. Interviu turinio analizė atskleidė ir neigiamus mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų psichoedukacinius ugdymo(si) aspektus. Vaiko ugdytojai – tėvai, mokytojai ir specialistai – dažniau akcentuoja vaiko mokymosi sunkumus nei pasiekimus ir elgesį, trukdantį mokytis. Kai kurie mokytojai neužtikrina saugios ir palaikančios ugdymo(si) aplinkos, kai poveikio priemonės ar netinkamas santykis su vaiku išprovokuoja ugdytinio nerimą, nepasitikėjimą. Mokytojams, specialiesiems pedagogams, logopedams ir tėvams bei patiems vaikams dažnai neaiški socialinio pedagogo ir psichologo darbo kryptis ir veiklos organizavimas. Specialieji pedagogai ne visada iš anksto aptaria pagalbos vaikui pobūdį bei turinį su mokytoju. Kai kurie vaikai kritiškai vertina jiems teikiamą pagalbą, teigdami, kad ne visada sutampa mokinio lūkesčiai ir specialiojo pedagogo pagalbos tikslai, klasės vaikų pagalba ne visada savanoriška. Ypač mažas teiginių apie bendradarbiavimą su ugdytiniais skaičius leidžia teigti, kad vaikas menkai įtraukiamas į ugdymo(si) procesą.
5. Analizuojant ugdymo dalyvių interviu turinį, atskleista sėkminga ir skirtinga mokyklų patirtis, ugdant mokinius, turinčius mokymosi sutrikimų. Visose mokyklose teikiama klasės draugų pagalba, kurią ypač vertina mokymosi sutrikimų turintys mokiniai ir nori jos daugiau iš jiems patinkančių bendraklasių. Atskleidžiamos pastangos įtraukti tėvus ir vaikus į ugdymą(si), kai sprendimai priimami dalyvaujant įvairiems ugdymo(si) dalyviams. Kaip pozityvi patirtis gali būti vertinama ir mokykloje veikianti prevencinė lankomumo sistema, galimybė mokiniams pertraukų metu bendrauti su socialiniu pedagogu, pastangos užimti ugdytinius po pamokų. Vertinga ir tokia patirtis, kai pedagogai, neturėdami savo komandoje specialiojo pedagogo, patys pritaiko užduotis, naudoja visiems mokiniams prieinamą pagalbos pamokoje sistemą. Nurodomos mokyklos pastangos visiems mokiniams sudaryti galimybes turėti įvairias pareigas klasėje, ugdant jų atsakomybę, keliant pasitikėjimą savimi.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2007). *Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
2. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai.
3. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2007). *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis: Tyrimo ataskaita*. http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/SMM_ATASKAITA_pagalbos%20lygis_2007.pdf (žiūrėta 2014-07-01).
4. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Kairienė, D. (2011). Mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas inkliuzinio ugdymo kontekste. *Specialusis ugdymas*, 1 (24), 75-90.
5. Ališauskas, A., Bukantaitė, A. (2011). *Mokinių tarpusavio santykių vertinimas: mokinių, tėvų ir pedagogų požiūris. Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (31), 24-30. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_1648-8776.N_2_31.PG_24-30/DS.002.0.01.ARTIC (žiūrėta 2014-06-23).
6. Ališauskas, A., Dikidži, A., Gerulaitis, D. (2005). Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų poreikių turinčio vaiko socialinė psichologinė charakteristika. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: Mokslinės konferencijos „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose“ medžiaga 2004 m. gruodžio 22 d.* (p. 5-7). Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ališauskas, A., Gerulaitis, D. (2003). *Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų ugdymo(-si) poreikių vaiko socialinės – psichologinės charakteristikos atskleidimas*. Tyrimo ataskaita. <http://www.smm.lt/web/lt/kiti-tyrimai-archyvas> (žiūrėta 2014-07-01).
8. Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). Inkliuzinis ir specialusis ugdymas tėvų požiūriu. *Specialusis ugdymas* 2 (25), 113-127.
9. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Melienė, R., Gerulaitis, D. (2009). Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo proceso dalyvių vertinimu. *Specialusis ugdymas*, 1 (20), 119-130.
10. Skerytė – Kazlauskienė, M., Barkauskienė, R., Povilaitis, R. (2012). *Paauglių, turinčių mokymosi sutrikimų, savęs vertinimas: ar svarbi patyčių patirtis*. *Tiltai*, 3, 99-109. <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/viewFile/418/390> (žiūrėta 2013-08-23).
11. Barkauskaitė, R., Skerytė - Kazlauskienė, M. (2010). *Mokymosi negalę turinčių paauglių savęs vertinimas ir suvokta socialinė parama*. *Psichologija*, 41, 33-49. <http://www.vu.lt/leidyba//dokumentai/zurnalai/PSICHOLOGIJA/PSICHOLOGIJA%20010%2041/33-49.pdf> (žiūrėta 2014-07-10).
12. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai* (T. 1). Vilnius: Edukologija.
13. Cosden, M.A., Morrison, G.M. (1997). *Risk, Resilience, And Adjustment Of Individuals With Learning Disabilities*. www.ldonline.org/article/6174/ (žiūrėta 2013-08-23).

14. Fletcher, J.M (2012). Classification and identification of Learning Disabilities. Butler, D., Wong, B. (Eds.). *Learning about learning disabilities* (p.1-26). USA.
15. Geležinienė, R., Gerulaitis, D., Povilaitienė, N., Venckus, R. (2009). *Kūrybiškumas ir socialinė integracija*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
16. Jovaiša, L. (2011). *Edukologija (T. 1): Edukologijos įvadas; Edukologijos pradmenys*. Vilnius: Agora.
17. Juodaitytė, A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
18. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
19. Kaffemanienė, I., Ivoškutė, J. (2005). Moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokyklinio nerimo poveikis mokymosi motyvacijai. *Specialusis ugdymas*, 2(5), 55-67.
20. Legkauskas, V. (2013). *Vaiko ir paauglio psichologija: Šiandienos iššūkiai*. Vilnius: Vaga.
21. Lekavičienė, R., Vasiliauskaitė, Z., Antinienė, D., Almonaitienė, J. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma litera.
22. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas*. (2011). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404013&p_query=d%EB1%20mokini%F8%2C%20turin%EB%20speciali%F8%20ugdymosi%20poreiki%F8%2C%20grupi%F8%20&p_tr2=2 (žiūrėta 2014-05-15).
23. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. *Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas*. (2011). [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408134&p_query=d%EB1%20mokinio%20speciali%F8%20ugdymosi%20poreiki%F8%20\(i%F0skyrus&p_tr2=2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408134&p_query=d%EB1%20mokinio%20speciali%F8%20ugdymosi%20poreiki%F8%20(i%F0skyrus&p_tr2=2) (žiūrėta 2014-05-15).
24. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. *Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašas*. (2011). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396543&p_query=d%EB1%20mokyklos%20vaiko%20gerov%EBs&p_tr2=2 (žiūrėta 2014-05-15).
25. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. *Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo, kalbų įskaitų, brandos egzaminų užduoties formos, vykdymo ir vertinimo instrukcijų pritaikymo mokiniams, buvusiems mokiniams ir eksternams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, tvarkos aprašas*. (2012). http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas_pagrindinis_ugdymas_spec/ISAK_PRI_T_V-258.pdf (žiūrėta 2014-05-15).
26. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. *2013-2014 ir 2014-2015 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai*. (2013).

- <http://www.smm.lt/uploads/documents/ugdymo-planai/BUP%2020130519.pdf> (žiūrėta 2014-05-15).
27. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. *2013-2014 ir 2014-2015 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrasis ugdymo planas.* (2013). http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/562_67efd9a44e83d9adca44977549373859.pdf (žiūrėta 2014-05-15).
 28. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius.* http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050517_213256-10060/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2014-08-23).
 29. Miltenienė, L. (2004). *Socialinių tinklų kūrimas edukacinėje aplinkoje: tėvų vaidmuo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius.* *Socialinis darbas*, 3(2), 106-113. https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id (žiūrėta 2014-08-25).
 30. Miltenienė, L., Melienė, R., Kairienė, D. (2013). *Specialistų kompetencija dirbti su mokiniais, turinčiais specifinių mokymosi sutrikimų.* *Specialusis ugdymas*, 1 (28), 73-84. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1384624426272/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2014-08-24).
 31. Sattler, J.M., Hoge, R.D. (2006). *Assessment of Children. Behavioral, Social, and Clinical Foundations.* USA.
 32. Scanlon, D. (2013). *Specific learning Disability and Its Newest Definition: Which Is Comprehensive? and Which Is Insufficient?* *Journal of Learning Disabilities*, 46 (1), 26-33. <http://ldx.sagepub.com/content/46/1/26.full.pdf+html> (žiūrėta 2014-10-05).
 33. Skerytė – Kazlauskienė, M. (2013). *Mokymosi sutrikimų turinčių paauglių emociniai sunkumai ir jų kaita: individualūs ir tarpasmeniniai veiksniai.* Daktaro disertacija. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20131209_091559-93427/DS.005.0.01.ETD (žiūrėta 2014-12-10).
 34. Suslavičius, A. (2006). *Socialinė psichologija.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
 35. Šiaučiukėnienė, L., Visockienė O. (2013). *Mokymo diferencijavimas edukacinės paradigmos kaitoje.* Kaunas: Technologija.
 36. Švedijos specialiojo ugdymo plėtros institutas, Norvegijos švietimo ministerija. *Mokykla visiems: mokymo priemonių kūrimas: Mokymo priemonių neįgaliems mokiniams kūrimo gairės.*
 37. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003). *Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita.* Monografija. Kaunas.
 38. Waber, D.P. (2010). *Rethinking learning disabilities: understanding children who struggle in school.* USA.
 39. Wong, B., Graham, L., Hoskyn, M., Berman, J. (2004). *The ABC's of Learning disabilities.* USA.

Jelena Galvydytė

**A PSYCHOLOGICAL EDUCATIONAL PORTRAIT OF A STUDENT
WITH LEARNING DISABILITIES**

The Master's Degree Thesis

Summary

In this Master's Thesis, psychological educational (self-) training factors of students with learning disabilities have been analysed. The aim of the research has been to reveal psychological educational characterisation peculiarities of a student with learning disabilities.

The following methods have been used in this research: sociometric investigation and interview with (self-) training members (students, teachers, parents, professionals). 33 second to fifth grade students with learning disabilities and their 287 classmates from an X region have participated in the sociometric research. The same thirty- tree students with learning disabilities, 23 parents, 22 teachers, and 13 professionals have given the interview.

The following most important conclusions of the empirical part have been drawn:

1. Sociometric investigation has revealed that the status of the students with learning disabilities is sufficiently high and diverse in their classrooms: almost half of the respondents belonged to the group of favourites; more than a half became unpopular, but accepted. The motives of positive and negative choices referable to positive and negative personal features and acceptable and non- acceptable behaviour have been identified.
2. Positive psychological educational (self-) training factors of the students with learning disabilities indicated by various training members have been disclosed with the help of interview content analysis. A friendly classroom, success outside the learning activities, recognition of their own learning strengths, benevolent help from their teachers and classmates during lessons, and help of their parents while doing their homework have been important to such students. For teachers, professionals, and parents, the most important have been the child's efforts to learn. The individual help benefit has also been singled out by them. The professionals have often been referring to conditions made for a child to become self- confident and able to self- actualize.
3. Negative psychological educational (self-) training aspects of the students with learning disabilities have been marked. Educators, such as parents, teachers, and professionals, more often emphasize child's learning straits than strides and, similarly, their disturbing behaviour at school. Some teachers do not ensure safe and supportive (self-) training environment when a pupil's concern or distrust are provoked by sanctions or inappropriate relation to them. Involvement of students with learning disabilities in (self-) training process is also insignificant.

4. Further successful and variable experiences of students with learning disabilities being educated at schools have been revealed: classmates' help while learning, preventive attendance system, efforts to incorporate parents and children into (self-) training, attempts to occupy students with extra- curriculum activities.

Keywords: learning disabilities, educational factors, psychological factors.